

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Mgr. Bc. Václav Benda

Mariánská spiritualita Benedikta XVI.

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. ThLic. Karel Sládek, Ph.D.

Praha 2017

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20. 2. 2017

Mgr. Bc. Václav Benda

Bibliografická citace

Mariánská spiritualita Benedikta XVI.: diplomová práce /Mgr. Bc. Václav Benda; vedoucí práce: doc. RNDr. ThLic. Karel Sládek, Ph.D. -- Praha, 2017. -- 92 s.

Anotace

Práce ve své úvodní části seznamuje se základními body mariánské spirituality. Ukazuje její prameny ve Starém i Novém zákoně. V následující části jsou představena a analyzována její teologická východiska a zároveň porovnány jednotlivé naukové pravdy učení o Panně Marii pohledem vybraných světců, významných teologických osobností s postoji Josefa Ratzingera - Benedikta XVI. Ve druhé polovině práce je ukázán způsob, jak on sám žil a chápal mariánskou spiritualitu v době svého pontifikátu. Závěrečná část uvede Benediktovy myšlenky, kterými jsou rozvíjeny jednotlivé prvky mariánské úcty.

Klíčová slova

Mariánská spiritualita, mariánská úcta, Benedikt XVI, Ratzinger, Panna Maria, Ježíš, víra, ano.

Abstract

Working in its first part introduces the basic points of Marian spirituality. It shows her sources in the Old and New Testaments. The following are presented and analyzed its theological basis and are also compared various doctrinal truth doctrine of the Virgin Mary looking chosen saints of important theological figures with attitudes Joseph Ratzinger - Pope Benedict XVI. In the second half of the work is shown in the way he lived and understood Marian spirituality during his pontificate. The final section is intended to Benedict's thoughts, which are developed by individual elements of Marian devotion.

Keywords

Marian spirituality, Marian devotion, Benedict XVI, Ratzinger, the Virgin Mary, Jesus, faith, yes.

Počet znaků: 156705

Poděkování

Děkuji doc. RNDr. ThLic. Karlu Sládkovi, Ph.D. za trpělivé vedení práce a podnětné rady při jejím vypracovávání.

Můj veliký dík též patří sestrám trapistkám z kláštera Naší Paní nad Vltavou v Neveklově za poskytnutí materiálu.

Obsah

ÚVOD	6
1. Teologické předpoklady mariánské spirituality	9
1.1. Panna Maria v Písmu.....	10
1.2 Mariologie	15
1.3 Mariánská dogmata	24
2. Teologický vhléd Benedikta XVI	31
2.1 Teologické základy mariánské úcty pohledem Josefa Ratzingera	31
2.2 Dilema úplného poznání.....	35
2.3 Magnificat	36
2.4 Slovo „Srdce“ v Benediktově chápání	37
2.5 Součinnost Ducha sv. a Panny Marie pohledem Benedikta XVI.....	38
2. 6 Maria v otázce eklesiologie podle Benedikta XVI.....	41
3. Žití mariánské spirituality Benedikta XVI.....	50
3.1 Modlitby	61
4. Rozvíjení mariánské spirituality u Benedikta XVI	65
4.1 Pohledem teologálních ctností.....	72
4.2 Benediktova tichost	77
4.3 Lukášovo evangelium.....	79
4.4 Panna Maria v Benediktových encyklikách	82
4.5 Setkávání s mládeží	85
5. Závěr	88
Seznam literatury	91

ÚVOD

Spiritualitu, česky duchovnost, bychom mohli definovat jako rozměr života, „v němž si uvědomujeme Boží přítomnost“.¹ Lze ji též, podle sdělení různých definic, odkazů a vyjádření teologů, kteří se spiritualitou zabývají, pochopit jako životní praxi, způsob vnímání a osobní přístup k tomu, co člověka přesahuje - transcendentního Boha. V každém případě má spiritualita charakter vnitřní, osobní stránky zbožnosti. *Katechismus katolické církve* ji vidí jako soutok různých teologických proudů, které jsou cennými vůdci duchovního života.

Pro člověka je přirozené usilovat o intenzivnější vnitřní vývoj, o navázání blízkých a naplňujících vztahů s druhými, o prožívání harmonie s duchovním životem, kultivovat a rozvíjet vlastní spiritualitu. Fioreho *Slovník spirituality* uvádí, že podle pramenů může být spiritualita biblická, pavlovská, liturgická nebo podle důrazů kristocentrická, mariánská. Může se dělit i dle zařazení časového - středověká nebo zeměpisného - ruská atd.² Pokud v našem případě přidáme adjektivum mariánská, je jasné, že půjde o způsob vnímání mariánského fenoménu a životní praxe osobního zacházení s mariánskou úctou.

Téma mariánské spirituality je na poli dnešní teologie stále aktuální, můžeme dokonce tvrdit, že úloha a význam Bohorodičky je řadou autorů stále více doceňována. Na II. vatikánském koncilu, od jehož zahájení uplynulo již více než půl století, koncilní Otcové znovu přehodnotili mariologický aspekt víry ve světle dnešní doby, a to výrazně ve prospěch významu Panny Marie. Tím se u nás v českých zemích ukázalo zřejmé, že původních kvalitních mariologických prací v našem jazyku je velmi málo. Při zpracovávání zadaného tématu jsem si uvědomil, že v zásadě chybí zkoumání dějinného aspektu mariánské úcty, zato nadbývá prací katechetického rázu, často ovšem nevalné kvality. Je třeba dodat, že existují práce, které zkoumají tuto tematiku z jiných aspektů, např. ikonografického, jmenujme i oblast tzv. vážné hudby a umění vůbec. Z uvedeného důvodu je zkoumání mariánského fenoménu z pohledu teologicko-spirituálního nanejvýš opodstatněné.

V rámci interdisciplinárního dialogu diskutuje teologie spolu s psychologíí, filozofií a religionistikou o původu spirituálních sklonů člověka. Ačkoli není možné

¹KUSHNER, L., *Na tomto místě byl Bůh a Já, já jsem to nevěděl*, DharmaGaia, Praha 2005, str. 27

²STEFANO DE FIORES a TULLO GOFFI, *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 1999, heslo spiritualita, str. 904-905

a pravděpodobně ani nikdy nebude možné s jistotou říci, kde se v lidské psychice bere směřování ke spirituální dimenzi, je možné o ní mluvit jako o antropologické konstantě - vyskytuje se bez výjimky ve všech historických epochách a ve všech kulturách. Její podoby se ale v závislosti na kultuře i na historické epoše mění. Co se ale nemění, je fakt, že spiritualita je nutnou a přirozenou součástí života člověka. Je ale potřeba se posunout od povrchního nadšenectví směrem do hloubky. A právě tento směr do hloubky chce vytýčit i tato práce, když se věnuje spiritualitě člověka, u něhož nemůžeme popřít obrovský vzdělanostní fond, o který se opírá na straně jedné, na druhé straně je tu neskonalá zkušenost celého života. Jeho názory a postoje jsou v práci ukázány jako ty, o které se bez obav můžeme opřít.

Tato práce se bude zabývat mariánskou spiritualitou, a to v inspiraci dílem emeritního papeže Benedikta XVI. Cílem práce je představit teologické základy mariánské spirituality a její místo v životě katolické víry v náhledu Benedikta XVI., a to metodou konkrétních příměrů, jak Benedikt XVI. tuto spiritualitu žil a rozvíjel. Práce porovnává jednotlivé naukové pravdy učení o Panně Marii, žitou spiritualitu a postoje světců a významných teologických osobností i předchozích pontifiků s postoji Benedikta XVI. a zároveň za použití řady jeho citací, jejichž pramenem jsou jeho vlastní díla, bude popsáno pontifikovo vlastní chápání a žití mariánské spirituality. Bude zkoumán postoj Benedikta XVI. k mariánskému fenoménu, zda vůbec, či do jaké míry se tomuto tématu Benedikt XVI. věnuje, jak jeho vlastní celková spiritualita je právě tou mariánskou ovlivněna. Přes určitou nutnou míru deskripce je možné myšlenky Benedikta XVI. z této práce extrahovat pro vlastní spirituální život.

Ukázalo se, že nebylo možné úplně oddělit osobu teologa Ratzingera od osoby papeže Benedikta, protože tento vychází ze svých dřívějších postojů a zkušeností, na které navazuje. Problém propojení téže osoby v době před a po papežské volbě je možné dobře ilustrovat i na literatuře. Díla, která prokazatelně píše kněz Ratzinger, jsou dnes vydávána se jménem autora Benedikt XVI. a není tak snadné rozlišit, kdy vlastně kniha, nebo myšlenka v ní obsažená, vzniká, jestli je autorem Ratzinger nebo Benedikt XVI.

Novost práce spočívá ve zkoumání spojení osoby pontifika s jeho postojem k mariánskému fenoménu. A to nejen z toho důvodu, že toto spojení zatím ještě nebylo v rámci prací na teologické fakultě zkoumáno. Postava Marie z Nazaretu představuje v Písmu svatém přechod k novému počátku, především pro svůj postoj naslouchání Božímu slovu a aktivního jednání v souladu s Boží vůlí. K rozhodnutí věnovat se v této práci právě tomuto tématu mě však vedly ještě jiné důvody. Mariánský fenomén

existoval, existuje a bude existovat. Nechat ho bez zkoumání, reflektování, prohlubování a kultivace by znamenalo, že teologie jakožto integrace víry a spirituality v této oblasti na svoji funkci rezignuje. K rozhodnutí věnovat se ve své práci nějakým způsobem Panně Marii mne vedla i osobní negativní zkušenost s pojmáním tohoto fenoménu, a to nezdá se i v řadách katolického kléru. V protestantských církvích vyznávajících zásadu *sola scriptura* nás přehlížení významu Marie celkem nemůže překvapit. Právě na osobě nejvyššího pontifika, který dlouhá léta před svým zvolením do papežského úřadu stál v čele orgánu, který dbá na naukovou čistotu víry, bude prokázán pravý opak těchto jejich názorů. V tomto ohledu lze spatřovat práci jako novou a v tomto tkví i její význam.

Snad mi odpustí vlastní *alma mater* výtku směřující k přímluvě, aby se i na této fakultě v budoucnu změnila naprostá absence učení o Panně Marii, a to na všech katedrách – dogmatiky, dějin, biblických věd i spirituality – ve prospěch jejího zařazení do výukového procesu a tím dosažení celistvějšího pohledu na křesťanskou víru. Tři osobě jdoucí pontifikové se shodují v tom, že eliminace mariánského aspektu z křesťanské víry je chybou. Vidíme-li Boha jako dokonalost, tedy komplexnost, musíme se stejným způsobem snažit k tomuto Bohu přiblížit, komplexně. Stejně jako tomu je v Písmu. Neexistuje jednotlivé biblické místo, ale souvislý text událostí Zjevení. Z jeho celku lze objasnit část – naopak to však nejde. Byl bych tedy rád, pokud by tato práce nějakým způsobem vedla k diskusi vrcholící zařazením fenoménu Panny Marie do učiva Katolické teologické fakulty.

1. Teologické předpoklady mariánské spirituality

Tato práce, která se bude zabývat mariánskou spiritualitou emeritního papeže Benedikta XVI., asi nemůže začít jinak, než krátkým představením toho, čemu se nadále chceme věnovat. Tím je na jedné straně mariánská spiritualita jako taková a na straně druhé osoba emeritního papeže Benedikta XVI. Životopisná data této významné osobnosti teologie a křesťanství 20. století není myslím potřeba nijak zevrubně představovat.³ Do dějin asi nejvíce ale vstoupí jako papež, který se jako první po mnoha stoletích vzdal dobrovolně svého postavení a stáhl se do ústraní. Což je sice mediálně vděčné téma, ale nutně vedoucí k nedocnění jeho osoby a především jeho myšlenek a podnětů napříč celým křesťanským životem. Doufejme, že někdy v budoucnosti přijde doba, kdy bude Josef Ratzinger – papež Benedikt XVI. – plně doceněn a zmiňován především v souvislosti s teologickou stránkou.^{4 5}

Druhou nutnou skutečností, kterou je potřeba hned na začátku práce zmínit po představení osobnosti Josefa Ratzingera – Benedikta XVI., je samotná mariánská spiritualita, úcta k Panně Marii a její prožívání v osobním i církevním životě. V několika podkapitolách si přiblížíme osobu Panny Marie v Písmu i to, jak jí nahlíželi církevní otcové a jak o ní hovoří mariologie.

³ Josef Ratzinger se narodil 16. dubna 1927 poblíž německého Passau, ve vesničce Marktl am Inn. Kněžské svěcení přijal 29. června 1951. Po získání doktorátu teologie přednášel dogmatiku a fundamentální teologii na řadě univerzit. Je autorem mnoha knih. Arcibiskupem se stal 24. března 1977. Jako 35letý se účastnil II. Vatikánského koncilu, 24. března 1977 se stal arcibiskupem a 27. června 1977 ho papež Pavel VI. jmenoval kardinálem. Zúčastnil se tedy již předešlého konkláve v srpnu 1978, kdy byl papežem zvolen Jan Pavel II. Ten ho 25. listopadu 1981 jmenoval prefektem Kongregace pro nauku víry, předsedou Biblické komise a Mezinárodní teologické komise. Byl rovněž předsedou Komise pro přípravu katechismu a rovněž členem řady kongregací a papežských komisí (což svědčí o jeho mimořádné odbornosti). Poslední roky stál v čele kardinálské sboru jako děkan. Vedl proto bohoslužbu za zesnulého papeže a obřady vstupu do konkláve. 19. dubna 2005 se stal papežem a přijal jméno Benedikt XVI. Rozhodl se navázat na Benedikta XV., papeže stojícího proti I. světové válce; papeže usilujícího o sblížení Vatikánského státu a Italského království, papeže zavádějícího nový právní kodex.

⁴ Mons. Mixa volí jednoznačný výraz „superteolog“. In MIXA J., *Boha neokecáš*, KNA Kostelní Vydří 2016, str. 134

⁵ Geniální teolog in SEEWALD P., *Joseph kardinál Ratzinger Benedikt XVI.*, Portál, Praha 2005

1.1. Panna Maria v Písmu

Chceme li se věnovat osobě Panny Marie, asi nemůžeme začít jinde, než u ověřeného zdroje, v našem případě u Písma. Sám Benedikt XVI. říká, že: „Biblické svědectví o Marii je tak bohaté, že je nelze vyčerpat“.⁶ Tím není jasné, jestli jsou myšleny obě jeho části, Starý i Nový zákon. Jak velmi správně zdůrazňuje náš současný český psycholog Jeroným Klimeš, nelze pochopit Nový zákon bez toho, abychom měli alespoň v základech poznané myšlení starozákonních postav.⁷ Jedině v případě, že poznáme jejich způsob uvažování, můžeme pochopit i dění, které nám bylo evangelisty zaznamenáno v Novém zákoně. Proto i s osobou Marie musíme začínat ve Starém zákoně, ačkoliv její jméno bychom tam pochopitelně hledali marně.

1.1.1 Předobrazy Panny Marie ve Starém zákoně.

Předobrazů Panny Marie v knihách Starého zákona můžeme najít více. Samozřejmě se tu nejedná o přímou citaci a jmenování Marie, ale skutečně jde jen o jakousi předpověď, náznak. Stejně, jako tomu je v případě Krista.⁸ Nepřináším jejich vyčerpávající výčet a rozbor, spíše se pokusím o určitý výběr a zamyšlení nad těmi, které nějak souvisí s tématem této práce nebo se o nich výslovně zmiňuje Benedikt XVI. Patrné v myšlenkách Benedikta XVI. je propojení mariánských předobrazů s působením Ducha svatého. Duch Boží je ve Starém zákoně stvořitelkou Boží mocí, on tvoří živé bytosti, srov. Žl 104,30. A tak to, co se má uskutečnit na Marii, je nové stvoření – jeho Slovo se stává tělem. Benedikt XVI. akcentuje pohled na Marii jako na nový Izrael, pravou dceru síónskou, chrám, na který se snáší oblak Božího zastínění, ve kterém Bůh vstupuje do středu dějin.⁹

Panna Maria a Eva

Asi jeden z nejznámějších a nejpopulárnějších předobrazů Panny Marie, který nalzáme v knihách Starého zákona. Obě ženy Bůh shodně obdařil svoji milostí, obě ženy jsou matkami lidstva. Eva má za úkol dávat svým potomkům život tělesný, Maria jako naše duchovní matka zprostředkovává svým dětem život milosti. Lidstvo jako

⁶ BENEDIKT XVI., *Boží světlo v naší době*, Paulínky, Praha 2008 str. 117

⁷ KLIMEŠ J., *Psycholog a jeho svědectví o Kristu*, Portál, Praha 1988

⁸ GROSS H., *Předobraz Panny Marie ve st. Zákoně*, in Poutník, časopis přátel sv. Františka 1997/6

⁹ RATZINGER J., *Úvod do křesťanství*, KNA Kostelní Vydří 2007, str. 193

celek i každý z nás jako jednotlivec je Bohem zván, aby splnil svůj životní úkol, aby osvědčil svoji věrnost a oddanost. Často Benedikt XVI. ve svých promluvách poukazuje na poslušnost a víru Marie a zároveň varuje před cestou Evy,^{10 11} která podléhá ďábelskému našeptávání pýchy – budete jako Bůh. Našeptávání, kterému podléhají mnozí bez ohledu na svůj původ, vzdělání i dosažené sociální postavení.

Panna Maria a Abrahám

Méně používaný předobraz Abraháma.¹² Stejně jako Pannu Marii si ho Bůh vyvolil, aby během svého pozemského života opustil svůj domov a šel do cizí země. Jejich společnou největší zkouškou věrnosti a poslušnosti Hospodinu je obětování vlastního jediného syna, jediného, kterého tolik milují, srov. Gn 22,2. Hodina úzkosti, obav a strachu, ale i naprosté vydanosti do vůle Boží. Jak zde poukazuje Benedikt XVI., Maria zde ale Abraháma překonává tím, že její syn umírá, kdežto Izák zůstává živý.¹³

Panna Maria a Rebeka

Ve 24. kapitole Genesis nacházíme další předobraz Panny Marie, tentokrát v Rebece, která je vybrána za manželku pro Abrahámovu syna. Exegeti rádi uvádějí v tomto obraze představu Boha Otce, který chce pro svého syna tu nejlepší a nejkrásnější nevěstu. Abrahám jako otec posílá svého služebníka s pokynem přednést pozvání budoucí manželce svého syna, aby se ona mohla zcela svobodně rozhodnout. I Bůh Otec posílá svého posla archanděla Gabriela k Marii, aby se i ona zcela dobrovolně rozhodla. Tento motiv přijetí posla a zcela svobodného rozhodnutí je často zmiňovanou skutečností v řadě katechezí Benedikta XVI.¹⁴

Panna Maria a královna ze Sáby

V první knize Královské se hovoří o královně ze Sáby, která nelituje daleké cesty, aby se u krále Šalamouna naučila jeho moudrosti. I Panna Maria je uctívána jako trůn moudrosti, a to tím, že jako jedinou závaznou normu svého života přijímá vůli Boží. Benedikt XVI. zde mluví o spojení moudrosti Boží a poslušnosti dívky Marie, které vyústí v neopakovatelný fenomén Krista.¹⁵

¹⁰ Homilie na svátek uvedení Páně do chrámu 2. 2. 2006 in *Růžencová tajemství* Trapistky, Neveklov, Libreira Editrice Vaticana 2005, str. 13

¹¹ BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013, str. 124

¹² GROSS H., *Abraham, otec věřících – Maria, matka věřících*, in Poutník, časopis přátel sv. Františka 1997 str. 6

¹³ Homilie před Anděl Páně, Řím 19.9.2006 in BENEDIKT XVI., *Mariánské myšlenky*, Paulínky, Praha 2008

¹⁴ *Ano, které proměňuje dějiny* in BENEDIKT XVI., *Můj duchovní testament*, Portrál, Praha 2013

¹⁵ BENEDETTO XVI., *Giovane Maria*, Libreria Editrice Vaticana 2007, str. 8

Panna Maria a Samuelova matka Anna

Shoda mezi Marií a Samuelovou matkou je především v modlitbě, v lásce a péči o dítě, které obě obdržely z Boží milosti. Obě ženy jsou zbožné, vytrvalé, odevzdané do Boží péče. A právě ctnosti vytrvalosti a pokory jsou Benediktem XVI. mnohokrát na různých místech vyzdvihovány a zdůrazňovány.¹⁶ Sám Benedikt XVI. zůstává po celý svůj život velmi pokorným člověkem.

Panna Maria a Rút

Ve starozákonní knize Rút je zachycen další z předobrazů Panny Marie. Rút zde sbírá na poli klasy po žencích, aby nic nepřišlo nazmar. Stejně tak matka Spasitele sbírá v životě duše hříšníků, které by jinak propadly záhubě. Motiv, který Benedikt XVI. dále rozvíjí – Panna Maria jako útočiště hříšníků, naše naděje a spása.¹⁷

Panna Maria a Ester

Panna Maria jako útočiště hříšníků, naše naděje a spása je zde doplněna pojmy přimluva a záchrana. Na přimluvu Ester je zachráněn národ stejně, jako přimluva Matky Boží zachraňuje nás.

Stejně tak bychom mohli pokračovat i v dalších teology zmiňovaných předobrazech, např. Judit nebo v knize Makabejských - příběh statečné matky synů a řada dalších. Pro úplnost je zde nutné uvést alespoň jeden předobraz z prorockých předpovědí, který je znovu citován i v Novém zákoně. Je to Izaiášovo proroctví: „Hle panna počne a porodí syna a dají mu jméno Immanuel“. Srov. Iz 7,14 Proroctví, které se jednoznačně naplnilo na Panně Marii a jejím Synu Ježíši. O toto proroctví, které je v Písmu shodně ve Starém i Novém zákoně, opírá Benedikt XVI. řadu svých myšlenek a úvah.

1.1.2 Panna Maria v Novém zákoně

Výčet zmínek o Panně Marii v Novém zákoně bude opět schematický a přizpůsobený účelu, rozsahu a tématu této práce.

V Novém zákoně, kde už je Panna Maria jmenována konkrétně (s výjimkou Zjevení) a nejen v předobrazech jako ve Starém zákoně, je Maria vždy¹⁸ zmiňována v souvislosti s Kristem. Uvádí se, že historicky nejstarší prokazatelná zmínka o Marii je v Pavlově listu Galat'ánům, srov. Gal 4,4, který dosvědčuje Ježíšovo pravé lidství a zároveň je to

¹⁶ BENEDETTO XVI, *Come Maria*, Libreria Editrice Vaticana 2007, str. 10

¹⁷ Deus caritas est 41

¹⁸ Slůvko vždy je zvýrazněno zcela úmyslně. Důvod tohoto bude pojednán v kapitole zabývající se mariologií a v kapitole Teologický vhled Benedikta XVI.

jediná zmínka o Marii v celých Pavlových listech. Podle všeho se Maria v rané církvi netěšila přílišnému zájmu, pozornost se koncentrovala výhradně na Krista. I Benedikt XVI. se v knize *Úvod do křesťanství* zmiňuje o Panně Marii především v souvislosti s christologickými články víry. Vidí Marii jako tu, kterou můžeme nazvat „svatý zbytek Izraele“, pravý Sión“ k němuž směřuje naděje v dobách těžkosti. „Maria je tou neporušenou dcerou síónskou, do níž Bůh klade nový začátek“.¹⁹ V evangeliích můžeme nicméně najít celou řadu textů, které se postavou Marie zabývají. Největší zájem o Marii projevuje evangelista Lukáš, který také někdy bývá nazýván *mariologem* Nového zákona. Představuje nám celkem čtyři příběhy ze života Marie, které nenajdeme u žádného jiného evangelisty, ale kromě těchto textů o Marii více nemluví. Zdá se, že pro Lukáše hraje Maria podstatnou úlohu pouze v příchodu Mesiáše na svět a poté, co Ježíš dospívá a začíná své veřejné působení, mizí jeho matka ze scény. Ostatní evangelia hovoří o Marii méně systematickým způsobem a značně spořeji. Jejich výroky lze tematicky rozdělit do tří okruhů:

a) Maria zmiňovaná v souvislosti se svědectvím o původu Ježíše. (Mk 6,3; Mt 13, 55)

b) Maria zmiňovaná v souvislosti s Ježíšovým příbuzenstvím. (Mk 3, 31)

c) Maria zmiňována v souvislosti s Ježíšovými učedníky. (J 19, 25; J 2, 1; 2, 12; Mt 27,55n)

Markovo evangelium o ní vypráví především v souvislosti s Ježíšovými „*učedníky a bratry*“. Z úryvku Mk 6, 1 – 6 vyloučeno v historii učení o Marii „*trvalém panenství*“.

Matouš, který píše zejména pro Židy, začíná své evangelium Ježíšovým rodokmenem. Proto zde nacházíme silný motiv přímé souvislosti Ježíše s Davidovým rodem. Na úkor Marie je zdůrazněn Josef, neboť podle židovského konceptu je otec důležitější z hlediska rodokmenu.

V Janově evangeliu je pak několik spíše implicitních zmínek o Marii. Explicitně se hovoří o Ježíšově matce jen v J 2,3n (svatba v Káni Galilejské) a v 19. kapitole, když Maria stojí pod křížem. Ježíšova matka je u Jana líčena především jako žena, která

¹⁹ RATZINGER J., *Úvod do křesťanství*, KNA Kostelní Vydří 2007, str. 193

uvěřila v poslání svého syna. Častá teologická interpretace vztahu milovaného učedníka a Marie z devatenácté kapitoly hovoří o Marii jako o symbolu víry Izraele a o milovaném učedníku (zřejmě Janovi) jako symbolu církve.²⁰

Za zmínku stojí ještě kniha Zjevení, která sice nehovoří explicitně o Marii, ale ta bývá ztotožňována s postavou ženy sluncem oděné. Srov. Zj 12,1:

A ukázalo se veliké znamení na nebi: Žena oděná sluncem, s měsícem pod nohama a s korunou dvanácti hvězd kolem hlavy. Ta žena byla těhotná a křičela v bolestech, neboť přišla její hodina.

Tato interpretace bývá dnes exegety často zpochybňována. Ve světle nového bádání se podle jejich interpretace jedná spíše o církev než o ženu Marii. Ženu Marii Benedikt XVI. v kontextu novozákonní tradice chápe především ve světle teologické výpovědi, která má za úkol zdůraznit, že vtělení Božího Syna je dílem Ducha Svatého, kdy Bůh sám zasahuje (sestupuje) do lidských dějin ke spáse všech lidí.²¹

1.1.3 Panna Maria v tradici církevních Otců

V době Otců se učení církve o Marii stává předmětem asketicko-spirituálních aktivit a je stavěno především do souvislosti s christologickým vyznáním Ježíše jako celého člověka a celého Boha. Za všechny církevní Otce, jako příklad jejich zájmu o Marii, konkrétně uvedeme alespoň sv. Justina (+ 165), jenž ve svém dialogu, který vede především s Židy, zřejmě poprvé používá příměr Marie jako „nové Evy“.²² Je to zřejmě sv. Justin, kterému dodnes vděčíme za asi nejznámější uchopení starozákonního mariánského předobrazu. Pravděpodobně se opírá o výklad Iz 7, 14 „(...) *Hle, panna počne a porodí syna a dá mu jméno Immanuel (to je S námi Bůh)*.“

Tento úryvek způsobil vášnivé diskuze o Mariině panenství zejména mezi Antiošskou a Alexandrijskou školou, z nichž první se klonila vždy k teologické interpretaci ustavičného Mariina panenství a druhá zastávala i panenství biologické. Jádrem těchto sporů však byla zřejmě jen určitá nepřesnost v překladu, neboť v hebrejském originále je použito slovo *alma*, mladá dívka a ne *betula*, hebrejsky panna. Zde bychom samozřejmě mohli rozvinout význam panenství ve starohebrejské kultuře

²⁰ Téma ekleziologického pohledu Benedikta XVI. na roli Panny Marie bude rozebráno v samostatné kapitole.

²¹ Viz též kapitola 1.1.1 této práce.

²² WEIS M., *Mariánské zrcadlo*, nakladatelství Katolický týdeník, Praha 2002, str. 22

jako faktický předpoklad k uzavření manželství. Odmyslíme-li si naše zcela odlišné kulturní prostředí a dobu, můžeme předpokládat, že v přísně náboženském prostředí, ve kterém se Maria pohybovala, mohla by tato dvě slova mezi sebou nést rovnítko, tedy *alma=betula*. Slovo, které použila řecká Septuaginta je *parthenos* = panna. Tedy ne již „*dívka počne a porodí syna*“, ale „*panna počne a porodí syna*“. Z dnešního hlediska jsou tyto diskuse již značně irelevantní a většina se kloní k názoru, že výpovědi Písma i Církve k Mariinu ustavičnému panenství jsou spíše teologické, než gynekologické. Sám Benedikt XVI. se v tomto problému nepřiklání k žádné z diskutujících stran. Toto druhé mariánské dogma, Aei*parthenos* - Ustavičná Panna, které bylo vyhlášeno na koncilu v roce 553, přijímá jako fakt, který používá a se kterým dále pracuje,^{23 24 25} ale hlouběji jej nikde ve svém díle nerozebírá.

Otcové si všímají úlohy Matky Boží v ekonomii spásy. Sledují ji od prvních předobrazů ve Starém zákoně až k jejímu nanebevzetí. Je potřeba připomenout, že vedle klasických mariánských titulů – přímělkyně, pomocnice, ochránkyně, prostřednice – se Otcové vyhýbali dalšímu titulu, který se ovšem už tehdy začal objevovat, a to titulu „*spoluvykupitelka*“.²⁶ Zatím posledním velkým zastáncem tohoto titulu byl papež Jan Pavel II.²⁷ Jeho nástupce Benedikt XVI. v jeho úsilí v tomto směru nepokračoval. Posledním mariánským titulem tak zůstává koncilní „*Matka církve*“ papeže Pavla VI.

1.2 Mariologie

Jestliže jsme se v minulé kapitole zabývali tím, jak Benedikt XVI. nalézá spojení Panny Marie s oběma částmi Písma, musíme se nyní posunout k dalšímu podkladu jeho mariánské spirituality, a tím je oblast mariologie jako teologické vědy, která celý mariánský fenomén včleňuje do hledisek dogmatických, trojičních, ekleziálních, spirituálních atd. Z těchto hledisek Benedikt XVI. vychází a poněkud nečekaně ve své knize *Eschatologie – Smrt a věčný život*, která se jinak Pannou Marií vůbec nezabývá,

²³ Homilie na svátek uvedení Páně do chrámu 2. 2. 2006 in *Růžencová tajemství*, Trapistky, Neveklov, Libreira Editrice Vaticana 2005, str. 13

²⁴ BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013, str. 117 a 123

²⁵ BENEDIKT XVI., *Benediktovo evangelium*, Paulínky, Praha 2014, str. 9 a 33

²⁶ POKORNÝ Ladislav ThDr., *Věřím a vyznávám*, Česká katolická charita, Praha 1984, str. 57

²⁷ Jan Pavel II. dokonce zvažoval vyhlášení tohoto titulu ex cathedra jako dogma. Spousta dogmatických teologů se ovšem postavila proti tomuto záměru. Mezi českými teology, kteří s tímto úmyslem Jana Pavla II. nesouhlasili, byl u nás i prof. C. V. Pospíšil, pro kterého by byl tento titul dogmaticky nezdůvodnitelný a jen by vykopával další příkop v ekumenickém dialogu. Čerpáno z POSPÍŠIL C. V., *Maria, mateřská tvář Boha*, KNA Kostelní Vydří 2004, str. 54 a 67

vyslovuje závěr o nezbytnosti role Marie v dějinách spásy a nezbytnosti mariánské úcty jako takové.²⁸

Ačkoliv rozsah a zadání práce neumožňuje toto téma plně vyčerpat, musíme hned na začátku zdůraznit fakt, že roli Panny Marie v historickém i ontologickém procesu není možné nijak deformovat a ani oslabovat, protože tuto roli ustanovil sám Bůh. Abychom si uvědomili důležitost a nezaměnitelnost této role, je potřeba připomenout tři základní nesporné fakty:

1. Role Marie není totožná s rolí Boží – není stvořitelem. To, že z ní historikové náboženství a různí rádooby vědci udělali dědičku ženských božstev, je nesporným faktem. Zdůrazňují sice tuto návaznost, ale přehlížejí propastný rozdíl mezi megalomanským zosobněním přírodních sil a pokornou služebnicí Páně. Jejich pojetí je zcela cizí biblickému Zjevení i křesťanské tradici, kde Maria vystupuje jako chudá služebnice, nikoli jako mocná vládkyně. Její pokora se spíše děsí klamu a pýchy. Ona je spíše opakem bohyně. Na rozdíl od Satana a králů, kteří se zbožšťují, odkazuje své celé bytí Jemu, svému Stvořiteli: neboť „On shlédł na svoji nepatrnou služebnici“. Srov. Lk 1,48 Zatímco pohanské bohyně byly mytickou idealizací přírody, Panna Maria je pokorná žena, které její sláva nic neubírá na pokoře – spíše ji dotvrzuje, završuje. Často docházelo i ke směšování mariánské zbožnosti s působením třetí Božské osoby, s Duchem Svatým. To mělo svoji příčinu v tom, že mezi nimi existuje těsné pouto a vzájemná podobnost, jelikož „Duch Svatý utvořil Pannu Marii jako vrcholné dílo lásky, které nemá obdobu mezi ostatními stvořeními“.²⁹ On Duch, který je láskou Otce i Syna, ji utvořil podobnou sobě jako ženu a Matku. Je to nejdokonalejší zbožštění, které kdy bylo realizováno v prostém stvoření. Je to nejdokonalejší spojení Boha s lidmi, spojení výsostně osobní, mateřské. Sv. Ludvík Maria Grignion z Montfortu, který byl zaujat láskyplným sjednocením Panny Marie a parakleta, ji nazývá „chotí Ducha Svatého“.³⁰ Tímto způsobem chce vyjádřit těsné spojení a pouto. Avšak právě termínu choť se evangelium úzkostlivě vyhýbá pro možnou záměnu s řeckou teogamií, což byl erotický sňatek pohanských bohyň. Slovo choť též ve svém významu naznačuje opak, protiklad někoho, kdo stojí jako protipól, což by bylo v tomto případě

²⁸ Bude rozvedeno v kapitole 1.2.1 O nezbytnosti mariánské úcty

²⁹ Sv. GRIGNION Ludvík Maria z Montfortu, *O pravé mariánské úctě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2011 str. 54

³⁰Sv. GRIGNION Ludvík Maria z Montfortu, *O pravé mariánské úctě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2011, str. 15

zavádějící. Sv. Maxmilián Kolbe se odvažuje dokonce hovořit o jakémsi „hypostatickém sjednocení“³¹ Panny Marie s Duchem Svatým. Uvažuje o tom, že Ona je více obrazem Ducha Svatého, než Krista, kde je angažována na doplnění jeho role. Srovnáme-li tato různá vyjádření světců a teologických osobností s postojem Benedikta XVI., a to jak on vnímá úlohu a spojení Ducha Svatého s Marií, zjistíme, že se vyjadřuje poměrně jednoznačně: „Marii vybudoval Duch. Kde nebuduje Duch, tam zůstávají kameny němé. Kde není živý Duch, kde nepůsobí a nevládne, stávají se z katedrál muzea, památníky staré doby, jejichž krása rozteskňuje, protože je mrtvá“.³² Všichni zmínění teologové přitom vychází z pozorné četby Písma, z Kristových slov po poslední večeři: „Vůbec vás nenechám sirotky, ale pošlu vám jinou oporu – parakléta“. Křesťanská tradice i mnozí protestantští teologové si dobře všimli, že Duch Svatý je takto označen jako Matka, jeho blízká, pozorná a milosrdná láska „nás nenechává sirotky“. Srov. Jan 14,18. To, co Duch Svatý uskutečňuje způsobem transcendentním, to Panna Maria realizuje lidskými prostředky, ale v režii Ducha Svatého. Proto není správné Ducha Svatého oddělovat od Panny Marie.^{33 34}

2. Tato role jí byla dána Bohem – Panna Maria má jedinečnou úlohu v procesu vtělení a vykoupení. Bůh svěřuje Marii úkol, aby jeho Synu dala lidství. Ten své matce – *mater* vděčí za živou hmotu – *materia* svého lidství a za svoji solidaritu s lidmi. Toto lidství potřeboval k výkonu úřadu královského a kněžského. Srov. Žid 5,1. Panna Maria mu tak předala starozákonní lidské a kněžské dědictví. Na toto byla dlouho připravována, protože matkou se lze stát, ale matkou se nikdo nerodí. Mateřství se utváří v čase a trvání. Když II. Vatikánský koncil v jednom z prvních schémat zvolil formuli „Matka Boží a lidí“, bylo toto vyjádření kritizováno pro nejasnost výrazu matka. Toto slovo nemělo pro Krista a lidi totožný význam. Panna Maria není naší matkou v tom smyslu, jako je matkou Krista. Krista porodila v souladu s přirozeností. Každý z ostatních lidí má ale svoji matku podle přirozenosti a tou není Panna Maria. Naší matkou je duchovně a ve víře. Miluje nás stejnou láskou, kterou milovala Krista. Láskou jedinečnou pro každého z nás. To je poslední poslání, které umírající Ježíš

³¹ KOLBE M., *Maria a Duch svatý*, in Poutník, časopis přátel sv. Františka, 1996, str. 4

³² WEIS M., *Mariánské zrcadlo*, nakladatelství Katolický týdeník, Praha 2002, str. 30

³³ Homilie Benedikta XVI., 15. 5. 2005, Castel Gandolfo

³⁴ WEIS M., *Mariánské zrcadlo*, nakladatelství Katolický týdeník, Praha 2002 str. 97

svěřuje své matce: duchovní mateřství.³⁵ Stala se duchovní matkou lidí svým bolestným porodem při dramatu na Kalvárii.³⁶

3. Přesahuje veškeré vyjádření, protože Panna Maria je vedle toho současně prototypem dokonalého zasvěcení podle Nového zákona, místem a prostředkem hypostatického sjednocení Krista, příkladem pro nás. Není pouze modelem situovaným do daleké minulosti. V souladu se svým posláním nám neustále pomáhá i dnes. Ježíš, který sdílel chudobu a pokoru židovské ženy, se s ní podílí i na její moci lásky. To, co si přeje on, přeje si i ona – v dokonalé vzájemnosti lásky. Katolická tradice uznává v Panně Marii „všemohoucí prosebnici“. Chybí jí všemohoucnost ontologická, jako vidíme u Boha, ale je obdařena všemohoucností lásky a shovívavosti, které jen prohlubuje její pokoru, jak ji ona sama proklamovala v Magnificat. Panna Maria plně respektuje svobodu a zvláštnost každého z nás. V tomto je věrným příbytkem Ducha Svatého, který probouzí každého člověka k jeho vlastní přirozenosti, tvořivosti a k vlastní životní cestě.³⁷

Mariologie je teologickou disciplínou, která ovšem není všemi stejně vyhledávána a přijímána. Toto platí stejně pro teology katolické i protestantské. Není do sebe uzavřenou záležitostí a už vůbec ne citově pojaté jakési zbožné rozprávění o Marii. V mariologii, která je a ze své povahy i musí být důsledně a zřetelně teocentrická a christocentrická,³⁸ nacházíme nesmírně cenné výpovědi o trojjediném Bohu, výpovědi, které bychom jinde sotva nacházeli.³⁹ Zdravá mariánská úcta je důležitým prostředníkem napomáhající k utváření zdravého duchovního života jednotlivce i celé církve. Je to specifický pohled na tajemství víry, který toto nahlíží z pohledu Panny Marie a jejího významu v díle spásy. Toto je potřeba reflektovat v různých projevech mariánské lidové úcty a mariánské spirituality. Dokument *Matka Páně* jasně říká: „Cílem mariánské úcty je adorace Boha a dosažení spásy člověka. V cílovém bodu prokazování úcty sv. Panně zjišťujeme, že v našem srdci hoří kadidlo adorace živého Boha a že naše ruka se otevírá k pomoci tomu, kdo toho má zapotřebí“.⁴⁰

To je také důvod pro to, abychom viděli podřízenost mariologie christologii, ale naopak i mariologii jako nevyhnutelný doplněk christologie. Mariino univerzální mateřství tedy není konkurencí Božímu otcovství, ale je jeho podivuhodnou ikonou.

³⁵ LAURENTIN R., *Návrat k Bohu s Pannou Marií*, Signum unitatis, Olomouc 1993, str. 102

³⁶ BENEDIKT XVI., *Křížová cesta s Benediktem XVI*, Trapistky Neveklov 2010,

³⁷ LAURENTIN R., *Návrat k Bohu s Pannou Marií*, Signum unitatis, Olomouc 1993, str. 104

³⁸ POSPÍŠIL C. V., *Maria, mateřská tvář Boha*, KNA Kostelní Vydří 2004, str. 9

³⁹ POSPÍŠIL C. V., *Maria, mateřská tvář Boha*, KNA Kostelní Vydří 2004, str. 59

⁴⁰ Papežská mariánská akademie, *Matka Páně*, KNA Kostelní Vydří 2003, str. 121-2

Smyslem všech přikázání je naše spodobení s Bohem, tedy naše zbožštění. Jestliže Maria svým *fiat* dosahuje dokonalého sjednocení s tím, jež je poslušný až k smrti na kříži, dosahuje tím i dokonalého spodobení s první osobou Trojice jako univerzálního mateřství. Zde se zpětně dostáváme k hříchu. Člověk, který je stvořen coby Boží obraz, v sobě tento obraz znetvořuje hříchem, karikuje ho. Má-li tedy vtělené slovo skrze Marii zjevovat mateřské rysy první osoby Trojice, pak nutně musí být její osoba a celý životní příběh, který je východiskem mariologie, prostý karikujících a znetvořujících účinků hříchu.⁴¹ Ostatně tato teologická konstrukce stojí i za Mariánskými dogmaty, zvláště za dogmatem immaculátním.

Bůh skryl Marii před zraky všech lidí při jejím početí, narození, v jejím životě, tajemstvích, vzkříšení, nanebevzetí. To proto, že vyslyšel její prosby o skrytost, chudobu a pokoru. Maria je vynikající vrcholné dílo Boha, který si ho vyhradil pro sebe. Ona sama ve své pokoře vyznávala: Velké věci mi učinil ten, který je mocný, srov. Lk 1, 49. Sv. L. M. Grignon říká – ta, která ho přivedla na svět poprvé také způsobí, že Ježíš plný slávy přijde i podruhé.⁴² Jako správně chápaný smysl znamení, které Bůh učinil narozením z Panny, je zároveň podle Ratzingera ukázáno, jaké je teologické místo mariánské zbožnosti, to vše odvozeno z novozákonní víry. Chybou a omylem je zakládat mariánskou zbožnost a úctu k Panně Marii jen na mariologii jako teologické disciplíně, která by představovala jakési „druhé, zmenšené vydání christologie“.⁴³ Toto zdvojení není ani oprávněné a ani odůvodnitelné. Maria není popřením, náhražkou ani ohrožením výlučnosti Kristova spásy, ale odkazem na ni. Marii je nutno vidět jako obraz lidstva, které je jako celek očekáváním a v Marii nalézá nový život naplněný a bohatý. Chybou je, vidět mariologii také jen jako podepření christologie. Naše přiznání se k Matce nezajišťuje jen naše přiznání se k Synu, nýbrž na Marii je v osobě jako takové viditelná spása, naše přimknutí se k Bohu, konečný cíl naší cesty. Marie nás svým příkladem vede k Bohu a my, jako její děti, bychom ji měli následovat. Maria je služebnicí všech Božích plánů. Své vlastní nechává přeškrtnout křížem. Pod ním nestojí až na konci Kristova pozemského života, ale hned od počátku. Vždyť co jiného jsou jesličky – chudoba, útek, ponížení - než kříž přenesený do rozměru dětství. I její korunu nelze vidět jako ozdobu slávy a blahobytu. Korunovaci Panny Marie je třeba vždy dávat

⁴¹ ŠTECH F., *Mariologie*, Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích 2010, skripta

⁴² Sv. GRIGNON Ludvík Maria z Montfortu, *O pravé mariánské úctě*, Maticе cyrilometodějská, Olomouc 2011, str. 15

⁴³ POSPÍŠIL C. V., *Maria, mateřská tvář Boha*, KNA Kostelní Vydří 2004, str. 18

do souvislosti s trnovou korunou Krista. Protože Kristus nesl trnovou korunu, může Panna Maria nést korunu královskou. 44 „Jste... královské kněžstvo“, srov. 1Petr 2,9. Pádem do hříchu ztratil člověk korunu, která znamená být „k obrazu Božímu“. Toto změnil až Kristus svým utrpením na kříži, kdy nám vrátil původní důstojnost. Maria je prvním člověkem, který toho dosáhl. Každý křesťan proto může sám sebe najít v korunované Matce Kristově. Je taková, jakými nás Bůh zamýšlel.⁴⁵

1.2.1 Nezbytnost Mariánské úcty

I s vědomím toho, že Maria je jen pouhou stvořenou bytostí můžeme tvrdit, že Bůh od chvíle, kdy stvořil Pannu Marii, chtěl začít i dovršit svá největší díla právě skrze ni.⁴⁶ Tímto sv. Grignon navazuje na myšlenku sv. Augustina, že Bůh se chtěl vtělit skrze Marii, protože svět nebyl hoden přijmout Božího syna přímo z rukou Otcových, Bůh dal svého syna Marii, aby ho svět přijal skrze ni. Benedikt XVI. se k tématu úlohy Marie v přijetí syna vyjadřuje takto: „Maria trpěla, téměř zemřela se svým trpícím a umírajícím synem. Zřekla se svých mateřských práv pro spásu lidí, a nakolik byla schopna, obětovala svého syna, aby usmířila Boží spravedlnost do té míry, že můžeme oprávněně říci, že vykoupila lidské pokolení spolu se svým synem.“ Maria stála u kříže a hluboce trpěla se svým jednorozeným. Benedikt XVI. dodává: „Mateřským srdcem se připojila k jeho oběti a láskyplně souhlasila, aby byl zabit obětní dar, který ona sama zrodila a také ho obětovala věčnému Otci.“⁴⁷

Jestliže se dále pozorně zadíváme na Ježíšovu činnost, jeho konání mocných činů a zázraků, zjistíme, že jsou spjaty s Marií. To je skutečnost, která není vždy úplně akceptována. Svatého Jana posvětil v lůně jeho matky, sv. Alžběty, a to právě skrze slovo Panny Marie. Jakmile Maria promluvila, dítě se radostně pohnulo v lůně matky, Jan byl posvěcen. To je Kristův první a největší zázrak v řádu milosti, srov. Lk 1, 41. Druhým Ježíšovým prenatalním zázrakem bývá často uváděno znovunabytí řeči oněmělého Zachariáše. Ve spojitosti s Marií následují i další zázraky. Na Mariinu prosbu následuje proměna vody ve víno v Káně. Jan 2, 1-12: Tedy první zázrak v řádu

44 WEIS M., *Mariánské zrcadlo*, nakladatelství Katolický týdeník, Praha 2002, str. 81

45 MEISNER J., *Úvahy o Panně Marii*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2006, str. 5

46 Sv. GRIGNON Ludvík Maria z Montfortu, *O pravé mariánské úctě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2011 str. 19

47 BENEDIKT XVI., *Benediktovo evangelium*, Paulínky, Praha 2014 str. 32

přirozeném.⁴⁸ Sv. Grignon tvrdí, že tento sled činů Ježíše skrze Marii pokračuje neustále a bude pokračovat až do konce věků. Za pozornost stojí slovní hříčka v latinské verzi Bible. Bůh Otec shromáždil všechny vody a nazval je mořem, latinsky *maria*.⁴⁹ Shromáždil všechny své milosti a nazval je Marií, latinsky *Maria*. Je jisté, že Ježíš stejně jako na Zemi byl synem Panny Marie, je jejím synem i v nebi. Stejně jako se mění vztah matka – dítě v průběhu času, tak se mění tento vztah i v tomto případě. Podřízenost a poslušnost, jakou má dítě vůči své matce, se postupem času mění na vyrovnaný rovnoprávný vztah, v jehož čele stojí vzájemná úcta, respekt a láska. Vtělená moudrost se rozhodla nepřijít na svět ve stavu dospělosti, nějak bez původu, nezávisle na druhých. Asi by to byla cesta dokonalejší, kratší a přímější. Nepochybné je, že kdyby tomu vtělená moudrost chtěla, stalo by se tak.

Na tomto místě, kde je zmíněno vtělení, musíme udělat první zmínku o již dříve jmenované Ratzingerově knize *Eschatologie Smrt a věčný život*. V doslovu k 6. vydání⁵⁰ varuje před nebezpečím „nového doketismu“, který začíná christologií a končí eschatologií v tom případě, že odmítneme uznávat význam fyzického narození Krista z Marie a za důležité budeme považovat jen jeho slovo, nikoliv také jeho tělo. Tento proces nazývá Ratzinger *dematerializací Krista* s tím eschatologickým důsledkem, že dějiny a materie by ztratily význam a naše tělo by nemohlo počítat se vzkříšením.^{51 52} Tato Ratzingerova úvaha o odhmotnění Krista, zahrnující i relativizaci významu jeho matky, dává podle mého soudu jasnou odpověď všem pochybovačům a odpíračům Panny Marie a úcty k ní, ať už by přicházeli ze strany protestantů nebo jiných směrů. Toto je zároveň i zásadní vhléd Ratzingera – Benedikta XVI. k otázce vhodnosti mariánské úcty při víře v Krista. Odpověď se jmenuje *dematerializace* a znamená, že nelze z Krista extrahovat *sola scriptura* jen zaznamenané slovo, ale je nutné přijmout Krista jako celek, včetně jeho lidství a všeho, co s ním souvisí, tedy také tu, která zrodila jeho lidství – matku.

V apoštolské exhortaci Pavla VI. *Marialis Cultus* se píše, že mariánská úcta musí spočívat na pravých naukových základech. Je proto potřeba usilovat o důkladnou

⁴⁸ Čerpáno z knihy Sv. GRIGNON Ludvík Maria z Montfortu, *O pravé mariánské úctě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2011

⁴⁹ Správně při užití plurálu by mělo být moři.

⁵⁰ RATZINGER J., *Echatologie: Smrt a věčný život*, Barrister Principal, Brno 2004, str. 161

⁵¹ Tamtéž str. 162

⁵² BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, na straně 41 se uvádí: „Boha necháváme působit v idejích a myšlenkách, v duchovní rovině – ale nikoli v hmotné. To nás ruší, to tam nepatří. Jenže právě o to jde: že Bůh je Bohem a nepohybuje se jen v idejích. V obou případech jde o samotné bytí Boha. Jde o otázku: Patří mu i hmota?“

mariánskou úctu vyplývající z učení evangelia. Bůh chtěl, aby při Kristově výkupném vtělení i při všem, co z toho vyplývá, hrála roli Mariina víra, zastupující víru všech křesťanů. Benedikt XVI. zdůrazňuje tuto myšlenku zastoupení víry všech křesťanů. Křestní ponoření do věčné a vtělené moudrosti má nutně mariánský rozměr. Ježíš byl a je vždy a všude a navždy bude synem Panny Marie, přičemž Maria zastupuje celý svět v aktivním a odpovědném přijetí Boží touhy vstoupit do naší nevědomosti, abychom my mohli mít účast na Boží moudrosti. Přesto musí být hluboká mariánská úcta přísně kristocentrická. „Kdyby nás mariánská úcta odváděla od našeho Pána, pak bychom ji museli odmítnout jako ďábelské šálení, ale je tomu právě naopak“.⁵³ S Marií vstupujeme do intenzivnějšího a bezprostřednějšího spojení se vtělenou moudrostí, Ježíšem Kristem. Kdybychom chtěli Marii vytrhnout z dějin spásy, a tedy křesťanského života, pak by to nutně znamenalo odmítnout plán spásy, jak jej ustanovil Otec a vnucovat mu nějakou svoji upravenou verzi. Plně prožívanou skutečnost naší víry označuje sv. Grignon pojmem zasvěcení se věčné a vtělené moudrosti.⁵⁴ Svobodné a láskyplné vzdání se Božímu plánu nás obnovuje v Duchu svatém, takže můžeme konat velké věci pro Boha a pro spásu duší. To všechno se musí odehrávat v prostředí Mariina mateřského vlivu, takže se i my stáváme jako ona chrámy Ducha svatého a obnovujeme tak tvář Země. Abychom prožívali svůj křest v plném evangelijním významu, musíme všechno konat pouze pro Boha. Všechno, co by bylo a je v protikladu Bohu, všechny modly tohoto světa, to všechno musí být zničeno všemohoucností víry v Krista Ježíše. Znat Ježíše Krista, věčnou a vtělenou modrou modrost, znamená znát dost. Znat všechno a neznat jeho, znamená neznat nic.

Církev s Duchem svatým dobrořečí Panně Marii – *požehnaná ty mezi ženami a požehnaný plod života tvého*. Mariánské úctě nesvědčí ani formální vnějškovost. Vnější úkony, často citově zabarvené, ale zbavené prožívání podstaty, jsou bezcenné. To jsou

⁵³ Sv. GRIGNON Ludvík Maria z Montfortu, *O pravé mariánské úctě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2011, str. 108

⁵⁴ Spiritualita sv. Ludvíka Grignona se soustřeďuje kolem tajemství křtu a křestního začlenění do tajemství Krista. To je základ každého křesťanského života. Klade důraz na chudobu Ducha, která je naplněním prvního blahoslavenství: blahoslavení chudí v duchu, neboť jejich je království nebeské. Mt 5, 3. Sv. Ludvík Grignon však hlásá i jistý nutný rozměr obnoveného chápání křtu. Křtem máme účast na životě vtělené moudrosti, avšak moudrost se rozhodla přebývat mezi námi jen se souhlasem ženy, neposkvřené Panny Marie. Podle tajemného plánu Boží moudrosti, který se může zdát pošetilý v očích světa, otvírá Mariin souhlas víry bránu do tohoto hříšného světa. Její odpověď na andělovo zvěstování *fiat at' se mi stane podle slova tvého* je nutným prvkem Božího plánu spásy, protože to tak stanovil Bůh. Mariino *fiat* je nejen součástí začátku – vtělení, ale patří k nikdy nezměnitelnému záměru nejsvětější trojice zapojit Marii do všeho, co Bůh koná. I teolog Karl Rahner opakuje myšlenku sv. Ludvíka Grignona když říká: „Absolutně jedinečné ano – fiat, jímž Panna Maria dala souhlas a spolupracovala na určení celých dějin světa, je nejen pouhou událostí, která zapadla do prázdnoty minulosti... Ona stále vyslovuje své věčné amen, své věčné fiat.“

takové ty různé řetízky, přívěsky, sošky, ale i bezmyšlenkovitě odříkaný růženec. Velmi výstižně to říká Benedikt XVI., když vyslovuje myšlenku, že nemůžeme pravdivě tvrdit, že milujeme a uctíváme Pannu Marii, když svými hříchy zraňujeme, probodáváme a křížujeme Krista, jejího Syna.⁵⁵ Dovolil bych si upozornit i na první antifonu noční hodinky oficia liturgické modlitby ke cti Panny Marie - *sama jsi vymýtila všechny bludy na celém světě*. Tato modlitba tedy nějakým způsobem předpokládá ochranu před upadnutím do bludu či přeludu. Je to oficiální modlitba církve vedené Duchem svatým, kde platí známé: církev jako celek se nemůže mýlit. Pravou mariánskou úctu můžeme opět podle sv. Grignona vidět podle pěti bodů. Je niterná – vychází z Ducha a ze srdce, z lásky, kterou k ní chováme. Je něžná, plná důvěry, kterou dítě důvěřuje své vlastní matce. Je svatá – zde sv. Grignon vyjmenovává deset hlavních ctností Panny Marie – pokora, víra, poslušnost, ustavičná modlitba, čistota, vroucí láska, trpělivost, něha, moudrost, odříkání. Podstatu Mariánské úcty můžeme vidět v tom, že se co nejvíce připodobníme Panně Marii, tak jako ona je nejvíce ze všech stvoření připodobněna Kristu,⁵⁶ což je úkon zbožnosti, který člověka zároveň nejvíc připodobňuje Kristu.

⁵⁵ BENEDIKT XVI., *Ano, které proměňuje dějiny* in *Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013

⁵⁶ Dovolím si zde malou vsuvku – úkolem zbožnosti nazývá Grignon úkony prováděné vědomě lidmi – tedy jejich modlitby, projevy úcty ke svatým apod. Podmínkou zbožnosti nezahrnuje účinky svátostí, ve kterých působí přímo Kristus a které ustanovil. Na jiném místě hovoří o účincích některých svátostí – křest, přijímání, kde zároveň rozvíjí dále svůj pohled na Mariánskou úctu. Do Marie vložil Bůh to nejcenější, co měl – svého syna: „Ona je pokladnicí Páně“.

1.3 Mariánská dogmata

Vyhlašování mariánských dogmat se v Církvi dělo vždy jako služba víře v Krista, nikdy ne jako prvoplánovitá služba Matce. Tato dogmata ochraňují původnost víry v Krista jako skutečného Boha a skutečného člověka, dvou přirozeností v jedné osobě. Zároveň dogmata zajišťují eschatologický aspekt nanebevzetí Panny Marie jako příslib našeho vlastního života na věčnosti. Správně kardinál Ratzinger ve svých rozhovorech, ze kterých byla později sestavena kniha „O víře dnes“⁵⁷ upozorňuje na skutečnost, že tato dogmata chrání také v současné době ohroženou víru v Boha Stvořitele, který zasahuje do materiálního dění. Víra, která je podle Ratzingera ohrožena především konzumem západní společnosti,⁵⁸ dozníváním osvícenských myšlenek vedoucích k pýše a pocitu rovnosti s Bohem, ale v neposlední řadě i celkovým profánním posunem společnosti. A právě úpadek této víry stojí za stále větším problémem porozumění pravdám o Marii, které zpětně živí víru v Trojjediného Boha.

Církev ve svých dějinách vyhlásila celkem 4 mariánská dogmata. První dvě jsou považována za takzvaná obranná, protože podporují a brání učení o Ježíšově plném a celém božství i lidství. Druhá dvě dogmata vzdávají čest panně Marii a vyhlásují její tituly, označují se jako mariánská privilegia. Jednotlivá dogmata⁵⁹ budou stručně popsána s přihlédnutím k jejich teologickým interpretacím s cílem dosáhnout deskriptivní úplnosti mariánských naukových základů, ze kterých Benedikt XVI. čerpá.

1. Bohorodička – Theotokos (řečtina)

Tento titul pochází z východní liturgie. Dogma samotné bylo formulováno se zřetelným Kristologickým záměrem proti Nestoriovu návrhu titulovat Marii jako Kristorodičku Christotokos, a bylo vyhlášeno na Efezském koncilu v roce 431.⁶⁰ Tento koncil vycházel ze dvou předešlých, Nicejského a Konstantinopolského, které připravily půdu pro formulaci a vyhlášení dogmatu o Marii jako Bohorodičce. Chalcedonský

⁵⁷ RATZINGER – MESSORI, *O víře dnes*, Zvon, Praha 1994

⁵⁸ Za zmínku stojí fakt, že se Ratzinger, i později jako Benedikt XVI., většinou vyjadřuje k „západní společnosti“. Směřování jeho různých vyjádření k východním církvím, k církvi v Latinské Americe apod. jsou vyslovena jen velmi zřídka.

⁵⁹ Čerpáno z: MINAŘÍK M., *Mariánská dogmata*, KNA Kostelní Vydří 1991

⁶⁰ „Kdo nevyzná, že Immanuel je pravý Bůh a proto je Svatá Panna Bohorodička, neboť zrodila Slovo (Logos), které se z Boha stalo tělem... anathema sit!“

koncil, který definoval především nauku o *hypostatické unii*, pak roku 451 zopakoval i učení Efezského koncilu o Bohorodičce, tentokrát proti monofyzitismu.

2. Ustavičná Panna - Aeiparthenos (řečtina)

Titul Ustavičná Panna zamýšlí vyjádřit víru církve, že Maria počala z Ducha Svatého. Toto mariánské dogma bylo vyhlášeno na druhém Cařihradském koncilu v roce 553 a v souvislosti s učením o Marii jako Bohorodičce vyjadřuje přesvědčení o tom, že Panna Maria byla po celý život naplněna Duchem Svatým a že Kristus byl zrozen z panenské Matky - Bohorodičky. Až do poloviny 19. století stálo toto dogma poněkud stranou zájmu magisteria.⁶¹

3. Neposkvrněná – Immaculata (latinsky)

Třetí mariánské dogma, tentokrát už v latině, vyhlásil papež Pius IX. *ex cathedra* na svátek Neposkvrněného početí Panny Marie 8. 12. 1854, který se v církvi slaví již od 11. století bulou *Ineffabilis Deus*. Důvody a kořeny pro vyhlášení nalézáme ve spekulacích Dunse Scotta a františkánů. Je to tzv. škola *immaculistů*, která zastává ideu Mariina předvykoupení. Dogma chce vyjádřit, že Maria byla z Boží vůle uchráněna dědičné viny. To znamená, že Maria byla uchráněna od nespásné skutečnosti, jejímž účinkem je hřích a na základě Kristovy výkupné oběti již nestojí v nebezpečí možnosti být nespasená. Jde tedy o tzv. *mariánské privilegium*. Ostatní lidé tuto milost nemají, ale mohou dosáhnout stejného stavu jako Maria na základě křtu a skrze svůj dobrý křesťanský život posilovaný svátostmi. Nové teologické souvislosti promysleli až teologové a otcové 2. vatikánského koncilu. Z *Lumen Gentium* 58 vyplývá, že Maria též potřebuje vykoupení. Její privilegia ji této nutnosti nezbavují. Podle Benedikta XVI. titul *Immaculata* tedy znamená především povšimnutí si skutečnosti, že Maria je na základě Božího vyvolení ke zvláštnímu úkolu v dějinách spásy *první vykoupená*.⁶²

⁶¹ Co se týká této nauky, existují až do dnešních dnů dva pohledy na Mariino ustavičné panenství. Tyto názory existují již od starověku. Reprezentují je dvě velké patristické školy. První z nich se nacházela v Antiochii a zastávala názor, že Ježíš nám byl podobný ve všem, kromě hříchu a proto je Mariino panenství třeba chápat spíše v teologické než v biologické, či fyziologické rovině. Druhou z těchto škol pak nalézáme v Alexandrii a ta zdůrazňuje kromě panenství teologického i panenství biologické. Porodila-li Maria Božího Syna, tak to muselo být zrození zázračné, tedy ne běžné a proto je zřejmé, že Maria musela být pannou před (*ante partum*), při (*in parte*) i po (*post partem*) porodu. Z dnešního hlediska se většina badatelů kloní k teologické interpretaci Mariina panenství, nicméně výslovné dogma k ustavičnému biologickému panenství Marie neexistuje a proto jsou možné rozličné interpretace, aniž bychom se odchýlili od oficiálního učení církve. Je také zřejmé, že učení o Mariině panenství má souvislost se zasvěceným životem.

⁶²BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 239

Tento termín s oblibou užívá Benedikt XVI. ve svých různých promluvách. Proto jsem jej zde uvedl, abychom dobře rozuměli pozadí tohoto sousloví. Maria se nejen nedopustila žádného hříchu, nýbrž byla dokonce uchráněna onoho společného dědictví lidského rodu, jímž je dědičný hřích. Toto vše je obsahem článku víry o neposkvrněném početí, jak jej chápe Benedikt XVI. Biblický základ tohoto dogmatu nachází ve slovech, která sdělil mladé ženě z Nazaretu anděl: Bud' zdráva, milosti plná. Srov. Lk 1,28. Milosti plná, v řeckém originále kecharitomene, je Mariino nejkrásnější jméno, které jí dal sám Bůh, aby ukázal, že je od věčnosti a na věky milovanou a vyvolenou, aby přijala a předala nejvzácnější dar – Ježíše, „vtělenou Boží lásku“.⁶³

Mariino neposkvrněné početí, „Neposkvrněný odraz božského světla“, později Benedikt XVI. několikrát zmiňuje ve svých modlitbách nebo přímlovkách, jako tomu bylo např. při modlitbě na Španělském náměstí: „Neposkvrněné Početí, Krásná Paní, jak ji nazývala Bernadeta při svém posledním zjevení v Massabielské jeskyni zjevila své jméno, když řekla: Já jsem Neposkvrněné Početí. Řekla to v místním nářečí a malá vizionářka tlumočila svému faráři tento výraz, který byl pro ni neznámý a nesrozumitelný.“⁶⁴

4. Nanebevzatá – Assumpta (latinsky)

Poslední mariánské dogma i poslední dogma katolické církve vůbec. Stejně tak jako předchozí dogma, bylo i toto čtvrté vyhlášeno *ex cathedra* roku 1950 bulou papeže Pia XII. *Munificentissimus Deus*. Tomuto poslednímu dogmatu je vyčítáno, že nemá solidní biblický základ a není doloženo v Písmu. O Mariině nanebevzetí⁶⁵ se dočítáme jen v apokryfech⁶⁶ a uznává jej východní křesťanská tradice. Titul *Assumpta Nanebevzatá* v době svého vyhlášení způsobil negativní reakce u pravoslavných i u protestantských církví. Význam tohoto posledního mariánského privilegia, které církev rozpoznala, souvisí především s eschatologií a paruzií. Nanebevzetí Panny Marie tedy

⁶³ *Deus caritas est* 12

⁶⁴ Čerpáno z WOLF V., *Neposkvrněné početí v průběhu historie*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2005

⁶⁵ Můžeme se setkat s různými slovy označujícími smrt Panny Marie. Vedle nám nejznámějšího Nanebevzetí, které už v sobě předjímá další osud Marie, resp. jejího těla, se setkáváme i s pojmy zesnutí, skonání apod. Křesťanská tradice se rozchází v názorech na místo, kde Panna Maria zemřela. Jedna skupina teologů hájí Efez, jiní Jeruzalém. Pokud Panna Maria zemřela v Jeruzalémě, bylo to nejspíše po smrti Heroda Agripy, tedy po roce 44, kdy byla Palestina spravována římskými úředníky. Podle tradice bylo Marii 64 let. Pověsti i apokryfní texty shodně uvádějí, že před smrtí byl k Panně Marii poslán anděl, který jí oznámil, že nadchází její čas. Tuto zprávu můžeme myslím považovat za věrohodnou i proto, že takto Bůh učinil u některých svatých, tak proč by tak neučinil u Matky Spasitele?

⁶⁶ HOCK R. F., *Zakázaná kniha o Panně Marii*, Pragma, Praha 2004. Tato kniha obsahuje Jakubovo protoevangelium o Mariině dětství

znamená skutečnost, že je již ve stavu spaseného bytí u Boha.⁶⁷ Každý věřící by měl směřovat do stavu, v němž se Maria nachází po svém nanebevzetí.

Katolická teologie přišla s tvrzením o Marii *assumpta quia immaculata* - to znamená, že ze třetího mariánského dogmatu vyplývá to čtvrté. Maria byla vzata do nebe, protože byla uchráněna dědičného hříchu, kdyby totiž nebyla uchráněna dědičného hříchu a nebyla tak předvykoupena, nemohla by porodit Božího Syna. Benedikt XVI. se vyjadřuje k tomuto dogmatu tak, že Maria byla uchráněna poskvrný hříchu, protože měla být matkou Vykupitele. To samé platí i pro její Nanebevzetí. Nemohla podlehnout zkáze, která je důsledkem dědičného hříchu. „Všechna tato privilegia ji však nebyla udělena proto, aby se nám Maria vzdálila, ale naopak proto, aby nám byla přiblížena“.⁶⁸

Pokud jde o umístění v Písmu, říká Benedikt XVI. na jiném místě: „Slavnost Nanebevzetí Panny Marie je starý svátek založený na Písmu svatém. To mluví o Panně Marii vždy v souvislosti s jejím niterným a stálým spojením s Božím Synem. Jsou spolu spojení až do úplného vítězství. Toto vítězství je vyjádřeno zlomením moci hříchu a smrti, to znamená poražení oněch nepřátel, které sv. Pavel vždy zmiňuje zároveň.“ Srov. Řím 5,12-15-21, 1Kor 15,21-26. „Podobně jako bylo slavné Kristovo vzkříšení konečným znamením vítězství, tak i Mariino oslavení v jejím těle představuje poslední potvrzení její plné solidarity se Synem, jak v boji, tak i ve vítězství“.⁶⁹ Vidíme zde tedy určitou rozpornost v tvrzení Benedikta XVI. a odpůrců dogmatu, které se týká podložení dogmatu v Písmu svatém. K objasnění tohoto rozporu bychom ale potřebovali znát všechny souvislosti, původní text bez překladu, místo a příležitost, při které byl tento výrok pronesen. Bez této hlubší znalosti souvislostí bychom mohli dělat ukvapené závěry, který by i mohly být daleko od skutečnosti.

V každém případě nám Benedikt XVI. ve své promluvě před *Angelus* v *Castel Gandolfo*,⁷⁰ říká, že Marie Nanebevzatá od nás není daleko, ale je nám ještě blíže a její světlo ozařuje naše životy a celé dějiny lidstva. A abychom mohli jednou také my sdílet stejný úděl, napodobujeme teď poslušné následování Krista a velkorysou službu bratrům. Oslavení Marie v těle je potvrzením její plné solidarity se Synem.⁷¹ Vidí Nanebevzetí jako uskutečněním velikonočního tajemství v Marii.⁷² Druhý vatikánský koncil praví:

⁶⁷POSPÍŠIL C. V., *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2000, str. 13

⁶⁸ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 101

⁶⁹ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 159

⁷⁰ Promluva před *Angelus*, Castel Gandolfo, 15. 8. 2008

⁷¹ Čerpáno z České sekce Radia Vatikán

⁷² Promluva před *Angelus*, Castel Gandolfo, 15. 8. 2010

„Když byla vzata do nebe, neopustila tento spasitelný úkol, ale nadále nám získává dary věčné spásy svými mnohonásobnými přímlovami. Ve své mateřské lásce se stará o bratry svého syna, kteří dosud putují na zemi a ocitají se v nebezpečích a nesnázích, dokud nebudou uvedeni do blažené vlasti“.⁷³ Abychom chápali Nanebevzetí, musíme vidět Velikonoce, velké tajemství naší spásy. Maria, která tělesně zrodila Božího Syna, je tvorem, který má na tomto tajemství největší účast. Již od prvního okamžiku svého života je vykoupena a zvláštním způsobem připojena k utrpení a slávě svého Syna. Nanebevzetí Panny Marie je vlastně plným uskutečněním velikonočního tajemství v Ní. Maria je niterně sjednocena se svým zmrtvýchvstalým Synem, je plně připodobněna Jemu. Nanebevzetí je však skutečnost, která se týká také nás, protože oslnivě ukazuje úděl nás všech, lidstva i dějin. Nanebevzetí nám otevírá zářivou budoucnost, která nás očekává; vybízí nás, abychom se ještě více svěřili Bohu, následovali Jeho Slovo, hledali a plnili denně Jeho vůli. To je cesta, která z nás činí „blahoslavené“ v našem pozemském putování a otevírá nám brány nebe.

Současná mariologie pokračuje v systematicko-teologickém domýšlení významů jednotlivých mariánských dogmat církve a neustále se snaží o hlubší poznávání matky Páně. Odráží se to nejen v teologické i spirituální literatuře, ale především v oficiálních církevních dokumentech. Jako příklady můžeme uvést:

- Lumen Gentium 52-69
- Encyklika Pavla VI. – *Marialis cultus* (1974)
- Encyklika Jana Pavla II. – *Redemptoris Mater* (1987)
- Encyklika Jana Pavla II. – *Mulieris dignitatem* (1988)

Bez obsírnějšího komentáře ponechávám mariánská zjevení. I přes jejich velký význam pro žití mariánské spirituality tisíců věřících a nesporný katechetický přínos, se jim Benedikt XVI. nijak šířeji nevěnuje⁷⁴, spíše zůstává v rovině systematicko – dogmatické teologie, která fenomén zjevení poměrně chladně nahlíží jako fakt, který nepřidává nic k plnému Božímu Zjevení, které se událo plně a výlučně v Ježíši Kristu.

⁷³ *LUMEN GENTIUM* 62

⁷⁴ Výjimkou jsou jen Lurdy, které osobně navštívil

Uvedli jsme si zde několik příkladů, jimiž se Benedikt XVI. nějakým způsobem dotýká problematiky mariánských dogmat a mariánských zjevení. K tomuto všemu je teď potřeba uvést jeden zásadní postřeh. Podruhé se vrátíme k jeho knize *Eschatologie*, kterou on sám považoval za svoje nejpropracovanější teologické dílo.⁷⁵ Toto tvrzení je přesně v souladu s tím, že svůj pedagogický život zasvětil na různých teologických fakultách právě přednášení eklesiologie a eschatologie. Eschatologickou problematiku ve svém díle přibližuje skutečně uchvacujícím způsobem, a to jak ve smyslu šířky, tak i hloubky zacházení do tématu. Vychází při tom z Písma, opírá se o poznámky některých světců, polemizuje se svými teologickými předchůdci. Co ale v jeho knize překvapivě nenajdeme, je jakékoliv opření se o třetí a čtvrté mariánské dogma. Maria je v celé knize zmíněna jen kratičkou větou v souvislosti s absencí dědičného hříchu⁷⁶ a již dříve v této práci avizovanou problematikou dematerializovaného pojetí Krista. Otázkou tedy je: Proč se Ratzinger při zkoumání eschatologických problémů nevěnuje již dovršenému lidství Panny Marie, které je církví dogmatizováno - „Assumpta“? Vždyť eschatologické závěry, ke kterým dospívá, právě se třetím a čtvrtým mariánským dogmatem plně korespondují. Panně Marii, zrozené bez dědičného hříchu – třetí dogma, a také proto, že nemá osobní hřích, se v okamžiku smrti dostává privilegia dovršení lidství přijetím jejího těla i duše, tedy jednoty celého člověka, do blízkosti Boha – čtvrté dogma. Tedy stav, ke kterému bychom se měli my všichni ostatní snažit směřovat a které pro nás nastane až po dovršení času při paruzii. Osa této úvahy o dovršení lidství prochází celou knihou, ale nikde není dána do souvislosti s Marií. Přitom rozhodně nemůžeme tvrdit, že by Ratzinger patřil mezi ty, které nechává fenomén Panny Marie netečné. Jak prokazuje tato práce i obecná znalost postojů papeže Benedikta XVI., je tomu právě naopak. Vidíme zde tedy určité napětí, jehož původ není zcela vyjasněn a které by si určitě zasloužilo hlubší analýzu.

Stejně tak bychom v jeho eschatologických úvahách i při osobní návštěvě Lurd marně hledali nějaké vyjádření, které by konkrétně reagovalo na Mariino zjevení a proběhlé rozhovory „Krásné paní“ s hlavní protagonistkou Bernadetou. V rozhovoru, ve kterém se Bernadeta ptá na svoji zemřelou matku, se jí dostává⁷⁷ od „Krásné paní“ ujištění, že maminka je v pořádku u Boha, naopak strýc se bude očišťovat až do konce

⁷⁵ NOVOTNÝ V., *Eschatologie*, skripta, KTF Praha

⁷⁶ RATZINGER J., *Eschatologie: Smrt a věčný život*, Barrister Principal, Brno 2004, str. 119

⁷⁷ Čerpáno z WOLF V., *Neposkvrněné početí v průběhu historie*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2005

světa. To poskytuje obrovský studijní potenciál právě oblast eschatologie. Celá kapitola jeho knihy, kterou nazval „Mezi smrtí a vzkříšením“, se přitom přesně touto problematikou zabývá, ale Ratzinger tento zdroj opomíjí. Při osobní návštěvě Lurd ani nikde ve svém díle nekomentuje nevysvětlitelné zachování neporušeného těla Bernadety, způsobené dotykem Panny Marie, které je podle mého názoru uchopitelné právě jen eschatologicky.

2. Teologický vhled Benedikta XVI.

Jestliže jsme se v předchozí kapitole zabývali teologickými předpoklady mariánské spirituality poněkud obecněji, ukázali jsme si Pannu Marii v Písmu, zmínili se o teologické disciplíně mariologii a dotkli jsme se některých církevních dokumentů, pokusíme se nyní ukázat na ty mariánské aspekty, ze kterých vychází přímo Ratzinger a které souvisí s žitím a rozvíjením jeho vlastní mariánské spirituality. Aspekty žití a rozvíjení pak budou zkoumány v dalších kapitolách této práce.

2.1 Teologické základy mariánské úcty pohledem Josefa Ratzingera

V roce 1957 vydává Josef Ratzinger, profesor dogmatiky na teologické univerzitě v německém Tübingenu, svoji knihu *Úvod do křesťanství*. Tato kniha právem vzbuzuje velký rozruch v odborných kruzích i laické veřejnosti pro svoji nespornou kvalitu, nové myšlenky a argumentační preciznost ve vyjadřování. Pannu Marii zde zmiňuje především v souvislosti s christologickými články víry. Vidí Marii jako tu, kterou můžeme nazvat „svatý zbytek Izraele, pravý Sión,“ k němuž směřuje naděje v dobách těžkostí. „Maria je tou neporušenou dcerou síónskou, do níž Bůh klade nový začátek.“⁷⁸ Duch Boží je ve Starém zákoně stvořitelkou Boží mocí, on tvoří nové bytosti. Srov. Ž 104 a 103,30. Ratzinger, který si touto knihou otevřel cestu do vyšších vatikánských kruhů, tu akcentuje pohled na Marii jako nový Izrael, pravou dceru síónskou, chrám, na který se snáší oblak Božího zastínění, ve kterém Bůh vstupuje do středu dějin. Jak si dále všimá, toto Ježíšovo narození z Panny, jak je popisováno v evangeliích, bývá často trnem v oku různým „osvícencům všeho druhu a všech dob“.⁷⁹ Ti rádi poukazují na nehistorické myšlení tehdejších lidí a rádi by celou mariánskou událost přesunuli do oblasti mýtu, který vyjadřuje odvěkou touhu lidstva po čistém a vznešeném, jež ztělesňuje právě Panna. Tento pohled je správný jen do té míry, pokud připustíme, že je v něm zároveň skryta touha člověka po pravdě, dobrotě, ochraňujícím mateřství i naději, jakou právě čistota malého dítěte přináší. Takto je potřeba rozumět výpovědím Starého i Nového zákona o panenské matce. Tedy dostat se nad pohled, který by byl jen historicko - biologicko - antropologický. I ve svých pozdějších úvahách Benedikt XVI. často a důrazně ukazuje na skutečnost, že už Starý zákon zná řadu zázračných narození, které vždy znamenaly přelomový bod dějin spásy: Sára, matka Izáka – Gn 18,

⁷⁸ RATZINGER J., *Úvod do křesťanství*, KNA Kostelní Vydří 2007, str. 193

⁷⁹ Tamtéž str. 193

Samuelova matka – 1 Sam 1-3, která je spolu se Samsonovou matkou – Sd 13, považována za neplodnou a nemají naději na požehnání v podobě dítěte. Všechny tyto tři porodí dítě, které se stává nositelem spásy pro Izrael. Tato linie pokračuje v Novém zákoně Alžbětou – matkou Jana Křtitele, srov. Lk 1,7 – 25,3 a dosahuje svého vrcholu právě v Marii. Maria tak představuje podle Benedikta XVI. vrchol teologie milosti, kontinuitu Starého a Nového zákona a zároveň poselství o tom, jak se nám dostává spásy od Boha, u kterého není nic nemožného. Srov. Gn 18,14, Lk 1,37. Prostřednictvím Marie vložil Bůh doprostřed neplodného lidstva nový počátek.⁸⁰

Velmi konkrétně a jasně se Benedikt XVI. vyjadřuje i k postavení mariologie a celé otázce mariánské úcty. Správně chápaným smyslem znamení, které Bůh učinil narozením z Panny, je zároveň podle něj ukázáno, jaké je teologické místo mariánské zbožnosti, to vše odvozeno z novozákonní víry. Chybou a omylem je zakládat mariánskou zbožnost a úctu k Panně Marii jen na mariologii jako teologické disciplíně. Toto zdvojení není ani oprávněné, ani odůvodnitelné. Maria není popřením – náhražkou, ani ohrožením výlučnosti Kristovy spásy, ale odkazem na ni. Marii je nutno vidět jako obraz lidstva, které je jako celek očekáváním a prostřednictvím Marie nalézá bohatý a naplněný život.⁸¹ Ve shodě s tvrzeními MPMA, jejichž publikace přeložil do češtiny prof. Pospíšil a dále z nich sám čerpá, je na prvním místě nutno zdůraznit pravdu, že prvním i posledním cílem našeho veškerého snažení má být vždy Kristus, tedy mariánská spiritualita musí být přísně christocentrická. Ježíš jako alfa i omega – srov. Zj. 1,8. Zabýváme-li se mariánskou úctou, pak to musí být proto, abychom dokonale šířili úctu ke Kristu. Benedikt XVI. velmi trefně toto spojení charakterizuje slovy: „Maria je tvou milostí tak přetvořena v tebe, že už jsi to ty sám, kdo žiješ a kraluješ v ní.“⁸² Sv. Ludvík Grignon se v této souvislosti zmiňuje o těch teologiích, často bohužel i katolických, kteří Pannu Marii znají pouze způsobem „rozumářským, suchým, jalovým a lhostejným“.⁸³ Svůj postoj zdůvodňují obavou o nadměrné uctívání Panny Marie. Uvádí bezpočet falešných důvodů, aby dokázali, že není tolik potřeba mluvit o Panně Marii, že mariánská úcta se nadužívá, sama svoji podstatou svádí na falešnou cestu atd. Leckdy se tyto teologové vyjadřují o Panně Marii jen velmi okrajově, a to ještě proto, aby odstranili omyly a vše uvedli na pravou míru. Vrátime-li se

⁸⁰ RATZINGER J., *Úvod do křesťanství*, KNA Kostelní Vydří 2007, str. 193

⁸¹ RATZINGER J., *Úvod do křesťanství*, KNA Kostelní Vydří 2007, str. 192-198

⁸² BENEDIKT XVI., *Mariánské myšlenky*, Paulínky, Praha 2008

⁸³ Sv. GRIGNON Ludvík Maria z Montfortu, *O pravě mariánské úctě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2011, str. 54

k Benediktovi XVI., pak vidíme, že on je naopak ten, který zdůrazňuje, že Panna Maria je prostředkem, kterého použil Ježíš, aby přišel k nám. Prostředkem, ne cílem. Ona je také prostředkem, kterého nám Ježíš dal, abychom my přišli k němu. Ona není ten, který by nás Bohu vzdaloval. Naopak její největší snahou je, aby nás připoutala ke Kristu, svému synu. Snahou synovou je, abychom k němu přicházeli i skrze jeho matku, jak říkají svatí otcové a po nich i sv. Bonaventura: „Cesta, jak přijít ke Kristu, je přiblížit se k Marii“. Na toto světcovo sdělení navazuje Benedikt XVI. ve své promluvě z 31. 5. 2006 a takto se vyslovuje pro pravou mariánskou úctu: „Opravdová mariánská úcta nikdy nezamlžuje nebo neumenšuje víru a lásku v Ježíše Krista, našeho Spasitele, jenž je jediným prostředníkem mezi Bohem a lidmi. Naopak svěřit se nebo zasvětit se Panně Marii představuje přednostní cestu, ostatně vyzkoušenou mnoha svatými, která vede k ještě věrnějšímu následování Krista. S dětskou odevzdaností se jí tedy svěříme“.⁸⁴ Maria je první, která vstoupila do Božího království. Ano, Maria je první, která prošla cestou, otevřenou Kristem, aby vstoupila do Božího království, cestou přístupnou všem lidem, těm, kteří důvěřují Božímu Slovu a snaží se je uvádět ve skutek. Matka sdílela se Synem nejenom lidské aspekty tohoto mystéria, ale působením Ducha svatého v ní také hluboký záměr Božské vůle, takže celá její obyčejná a pokorná existence byla povýšena, proměněna a oslavena tím, že prošla úzkou branou, kterou je samotný Ježíš. Srov. *Lk 13,24*. „Nepatrná a prostá dívka z Nazaretu se stala Královnou světa! Toto je jeden z divů, které zjevují srdce Boha. Mariina královská hodnost je přirozeně totálně spojena s královskou hodností Krista.“⁸⁵

A tak se zákonitě z oblasti prožívané mariánské spirituality dostáváme do oblasti teologického sporu, kde jsou přinášeny různé argumenty pro a proti, ale s vlastním duchovním prožitkem a žitou vírou to nemá mnoho společného. Někteří budou mariánské spiritualitě nakloněni více a budou tento svůj postoj obhajovat, jiní zase použijí všech možných argumentů pro svoje tvrzení proti Marii. Je to stejné, jako když si představíme, že budeme chtít zatvrzelému materialistovi argumentačně vnutit víru. Tu víru, o které víme, že je Božím darem. Pro mne osobně je velmi bolestné vidět, že celý mariánský fenomén je v očích některých teologů postaven více než jako příležitost prožívání osobní úcty jen jako pouhý předmět bádání, kde se konstruují otázky a hledají odpovědi na celou řadu problémů, leckdy uměle vytvořených. Přes tyto problémy se ovšem už stěží někdo dokáže dostat dál k Panně Marii jako součásti sklánění se před

⁸⁴ Promluva 31. 5. 2006, Castel Gandolfo

⁸⁵ Benedikt XVI. před Angelus, Castel Gandolfo

tajemstvím Vtěleného, ukřižovaného a oslaveného Syna Božího. A toto právě Benedikt XVI. dokázal. Přes nespornou vědeckou základnu svého postoje se dostává nad ní, do oblasti žité spirituality.

Je pravdou, že mariánský fenomén je obklopen řadou nedorozumění a potíží, které často vedou k odsouvání mariologie nebo dokonce k eliminaci mariánské spirituality, a to až na bazální úrovni. Vedou k tomu i některé neadekvátní projevy mariánské úcty, které diskreditovaly Mariiny tajemství a jejich pravou vypovídací hodnotu. V postojích Benedikta XVI. k mariánskému fenoménu, jak ukazuje tato práce, vidíme naplnění věty profesora Pospíšila: „Platí-li, že základním východiskem christologie musí být postava a životní cesta muže z Nazareta, pak analogicky platí, že základním východiskem mariologie musí být postava a životní cesta Marie z Nazareta, jak ji představuje Nový zákon“.⁸⁶ V tomto okamžiku můžeme analogicky konstatovat, že vidíme u Benedikta XVI. překračovat rámec pouhého teologického bádání s tím, že nám svými názory a životními postoji ukazuje mariánskou spiritualitu jako specifický přínos pro naše poznání Boha i jako teologickou disciplínu, která je živá a žádoucí. V jeho pojetí tedy rozhodně není jen suchou větví na jinak košatém stromu teologie ani hagiografickou spekulací se spirituálně pedagogickým zaměřením, jak to můžeme pozorovat u řady jiných teologů, často zvučných jmen. A právě nedostatečné rozvinutí teologických důsledků mariánské spirituality, tedy neodhalení toho, co o Bohu jedinečným způsobem zjevuje skrze Marii Vtělené Slovo, vede často k nepochopení nebo až odmítání celé mariánské spirituality. To je ten problém, který má i další dalekosáhlé důsledky. Prof. Pospíšil navazuje na myšlenku sv. Ireneje o nutném souladu mezi řádem stvoření a řádem milosti, když o Marii hovoří jako o nové Evě a o Kristu jako o novém Adamovi. „Deformace v oblasti teologie, zejména ohledně důležitosti mariologie, nevyhnutelně zapříčiňují deformace v oblasti spirituality a každodenní praxe.“⁸⁷ Pannu Marii chápe jako stvořené zrcadlo, které tajuplně odráží mateřský rys první osoby Trojice, které slovem přijatá mužská lidská přirozenost není s to vyjádřit. Věčný vztah Otec – Syn v imanentní trojici nachází svůj stvořený ekvivalent ve vztahu Maria – Ježíš. Vždyť jen Otec - první osoba Trojice a žena Maria mohou říct k Ježíši: Ty jsi můj syn. Mariino tajemství a z ní převzaté žití mariánské spirituality je bytostně zakořeněno v tajemství Vtěleného slova a jemu je plně a zcela podřízeno. Lépe než skrze Pannu Marii to udělat nemůžeme, protože Bůh, který se jí vydal, aby se učinil

⁸⁶ POSPÍŠIL C. V., *Maria, mateřská tvář Boha*, KNA Kostelní Vydří 2004, str. 18

⁸⁷ POSPÍŠIL C. V., *Maria, mateřská tvář Boha*, KNA Kostelní Vydří 2004, str. 24

člověkem, nás jí svěřil, aby nás vedla při díle zbožšťování. Za tím účelem ji nám dal za Matku, a jí samotné dal všechny prostředky srdce a všechny nezbytné schopnosti na to, aby mohla být skutečně naší Matkou.⁸⁸ Marie je první spolupracovnicí Vtěleného slova při díle zjevení a spásy, což je řečeno s plným vědomím skutečnosti, že přitom zůstává plně věřícím člověkem a učednicí svého Syna. Na jedné straně se stává ikonou mateřství první osoby Trojice, na straně druhé svým ženstvím doplňuje a koresponduje s Ježíšovým mužstvím.⁸⁹

2.2 Dilema úplného poznání

Ve své promluvě ke kardinálům⁹⁰ se Benedikt XVI. psychologicky zamýšlí nad vědomím Marie o přijaté roli. Bůh se skrze Marii vtělil dokonale do našeho lidského těla. Z tohoto zorného úhlu pohledu máme právo a dokonce povinnost si představit, čím asi bylo, resp. muselo být toto mateřství pro Marii. Benedikt k tomu říká, že není potřeba žádat, aby Maria měla hned od počátku plnost poznání tohoto tajemství. Hovoří o tom, že si musíme uvědomit, že Mariina dokonalost není v úplném a celém poznání tajemství, se kterým žije, ale v naprosté víře, že toto tajemství je samotného Boha, který sám rozhoduje o tom, kolik z něj dá poznat.

Zde na tomto místě bychom ale měli udělat malou odbočku a zmínit určitou teologickou rozdílnost pohledu na to, jestli Maria měla plné poznání již od počátku, jak to chápe Benedikt XVI. spolu s řadou dalších teologů, nebo zda „Maria jasně chápala všechna tajemství a pevně všemu věřila, což dokazují slova jejího chvalozpěvu Magnificat“⁹¹, jak říká odlišný teologický názor. Odvozuje tak podle věty Magnificatu „...od této chvíle mne budou blahoslavít všechna pokolení...“ Srov. Lk 1,46-49. Tento teologický pohled na Mariino pochopení se objevoval především v meziválečné teologii. Ta byla u nás v Čechách zastoupena např. teology Dr. Olivou, Prael. Dr. Opatrným, ThDr. Bartůňkem. Zastávali ten názor, že Panna Maria měla již od počátku plné poznání tajemství a její víra se vztahovala k tomu, že se tak skutečně stane. K tomuto názoru je vedla právě ona slova Magnificatu „...od této chvíle mne budou blahoslavít všechna pokolení...“. Je pravdou, že pokud by Maria plnost poznání neměla, neměla by důvod pronášet tato slova. Proč by jinak Maria při své skromnosti a poslušnosti říkala, že ji mají všechna pokolení blahoslavít? Kde by vzala toto hrdé

⁸⁸ LAURENTIN R., *Návrat k Bohu s Pannou Marií*, Signum unitatis, Olomouc 1993, str. 7

⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰ BENEDIKT XVI., *Předsednictví v lásce*, in *Boží světlo v naší době*, Paulínky, Praha 2008, str. 60

⁹¹ OLIVA A., *Ave Maria*, Kropáč-Kucharský, Praha 1935, str. 16

sebevědomí? Můžeme se jen domýšlet o tom, zda li tento teologický názor byl Benediktu XVI. nějak blíže znám, ale je pravdou, že nikde v žádném svém pojednání se o něm nešíří, nepolemizuje s ním a ani ho nijak nerozebírá.⁹² Spíše akcentuje stránku poslušnosti, oddanosti a víry. Tato víra byla „pevnou jistotou v to, v co doufáme, jasné přesvědčení o věcech, které nevidíme“. Srov. Žid 11,1 Jak to napsal Luther 2. července 1533 ve Výmaru: „Má nejen slávu, že je matkou i pannou, že je matkou Božího Syna, ale má ještě věčnou spásu skrze víru. Dosahuje spásy ne proto, že je matkou a pannou. Stále totiž by ještě bývalo bylo možné, aby klesla. Ale ona je věčný příbytek Ducha Svatého a zůstává ustavičnou, svatou, blahoslavenou Matkou navěky“.⁹³ Víru, naději ani lásku nelze dědit biologicky. V Novém zákoně se nevyskytuje ani jeden případ vyvolení skrze narození, ale jedině skrze milost. Nejinak tomu bylo u Marie. Od svého biologického mateřství musela jít cestou, která znamená následování skrze víru. Maria jdoucí z Jeruzaléma do Nazaretu přitom ničemu z toho, co řekl její syn Ježíš v chrámu, asi moc nerozuměla. Nepochopila, ale zůstala ve společenství s Pánem, a tak se vrátila. Přítomnost Pána a nepochopení zde jdou ruku v ruce – typické i pro mnohé z nás, které na cestě drtí pochybnosti ve víře. O Marii se navíc dozvídáme, že to vše uchovávala ve svém srdci. Maria je tak pro nás postavou, která nám ukazuje směr naší cesty. Ukazuje, že i naše putování není nad naše síly, ale je to příležitost, abychom osvědčili své spojení s Pánem.⁹⁴

2.3 Magnificat

Pokud jsme v předchozím odstavci zmínili Mariin chvalozpěv, nemůžeme neuvést pohled našeho emeritního pontifika na toto Mariino vyznání. Chápe Magnificat jako velkolepou báseň, která vzešla ze srdce Mariina a byla inspirována Duchem svatým. V této překrásné písni se zrcadlí celá Mariina duše, celá její osobnost. Můžeme říci, že vidí tuto píseň jako Mariin portrét, její skutečnou ikonou, v níž ji spatřujeme takovou, jaká ve skutečnosti je. Papež Benedikt XVI. zde vyzdvihuje dva aspekty tohoto velkolepého zpěvu. Začíná slovem „Velebí (magnificat) má duše“, tedy činí Pána větším, což znamená, že chválí Boží velikost. Maria si přeje, aby Bůh byl ve světě i v jejím životě velký, nemá strach, že by byl v jejím životě konkurentem, že by ji svojí

⁹² BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, str. 16 je asi jedinou výjimkou. Zde položenou otázku: „Proč by Lukáš psal, jak o těch slovech rozvažovala, kdyby se o tom nic nevědělo?“ – nechává Benedikt bez odpovědi.

⁹³ THURIAN M., *Maria, matka Pána*, Petrov, Brno 1991, str. 71

⁹⁴ MEISNER J., *Úvahy o Panně Marii*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2006, str. 51

velikostí něco ubíral ze svobody a životního prostoru. Dobře ví, že pokud je velký Bůh, jsme velcí i my.⁹⁵ Maria je velká právě proto, že nechce udělat velkou sebe, nýbrž Boha. Je pokorná a nechce být ničím jiným, než služebnicí Páně. Srov. Lk 1,38-48. Dobře ví, že ke spáse přispěje nikoli tím, že by uskutečňovala své dílo, svou vůli, nýbrž tím, že se dá plně k dispozici Boží iniciativě. Je to žena naděje. Jedině proto, že věří Božím příslibům a očekává spásu Izraele, může k ní vejít anděl a povolat ji k rozhodující službě. Maria je i ženou víry. Blahoslavená, která jsi uvěřila, říká Alžběta. Srov. Lk 1,45. „Magnificat, portrét její duše, je utkán z vláken Písma svatého, vláken pocházejících z Božího slova.“⁹⁶

2.4 Slovo „Srdce“ v Benediktově chápání

Pro úplnost teologického vhledu papeže Benedikta XVI. musíme ještě zmínit jedno často frekventované slovo Písma, a tím je srdce. Srdce bylo latinskou kulturou odsunuto na okraj. Naše západní kultura, řecká i latinská je na výraz srdce poměrně negativně vysazená. Řecký racionalismus a latinský jurismus mají snahu toto slovo používat co nejméně a hledají jiné vhodnější termíny. Je tu nepopíratelný kontrast používání slova srdce v různých částech Bible. Ve Starém zákoně se slovo srdce vyskytuje 853krát, v Novém zákoně, který je zhruba trojnásobně kratší, už jej nacházíme jen 159krát. V dalších spisech Tradice, ve spisech církevních Otců tento trend pokračuje, takže hlavně u řeckých Otců toto slovo nacházíme jen velmi zřídka. Ostatně toto odmítání se citelně projevuje již v řeckém překladu Starého zákona, v Septuagintě, který vzniká již před Kristem. Slovo srdce, hebrejsky *leb*, *lebav*, se tam často stává duchem, duší nebo psyché. Ale podobné případy bychom s úspěchem mohli najít i v Novém zákoně. V Lk 2,35 by nám zřejmě srdce znělo lépe než duše, v Jan 19,34 voják probodávající Kristův bok pravděpodobně zasahuje srdce, protože z něho prýští krev. Ale řecká a obzvláště platonská filozofie upřednostňovala inteligenci před srdcem, racionalitu před láskou, pravdu před darováním sebe sama. Podstatu člověka, jako rozumného živočicha umisťuje spíše do hlavy než do srdce.

Benedikt XVI. vidí srdce jako „bytostný střed osobnosti, v němž člověk stojí před Bohem jako celek s duší a tělem. Jako myslící, milující a toužící já, jako střed, v němž se paměť minulosti otevírá k výšinám, aby sprádala budoucno“.⁹⁷ Přitom právě biblické

⁹⁵ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 92

⁹⁶ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 98

⁹⁷Homilie v Gemelli. 24. června 2006

události se nás, podle Benedikta XVI., snaží přivést k tomu, abychom pochopili: v oblasti víry a spirituality platí prvořadost srdce před racionalitou, prvořadost darování před právem a povinností, prvořadost lásky před mocí a vůlí vědět.⁹⁸ I když má Bůh srdce z masa, dokáže se za nás vydat, s námi soucítit i trpět.⁹⁹

Oč vlastně u slova srdce jde? Uctívá se srdce tělesné nebo určitý symbol, který tak dobře popsal Benedikt XVI.? Pro racionalistickou filozofii je srdce pouhý tělesný orgán, sval, jako každý jiný. Přesto všichni rozumějí, kdy B. Pascal napíše: „Srdce má své důvody, které rozum nechápe“. Panna Maria utvořila srdce a tělo Kristovo, srdce fyzické i to psychické. Poznala ho prostším způsobem a přesto o mnoho dokonaleji než teologie. Její vztah ke Kristu byl nejvýš konkrétní a osobní, oproštěný od veškeré abstrakce. Ona nedělala rozdíl mezi tělem a duší, ba dokonce ani mezi lidstvím a božstvím svého Syna. Obě složky vnímala v ryze konkrétní podobě osoby Ježíše. Nebylo pro ni ani symbolem, ani abstraktním obrazem, pojímala ho prakticky jako to, co vytváří lidskou přirozenost a buduje vzájemné vztahy mezi lidmi a navzájem i mezi člověkem a Bohem. „Panna Maria probudila v Ježíši, svém dítěti, přednostní lidské schopnosti, které označujeme slovem srdce, protože tato schopnost se nerozvíjí ani mechanicky ani biologicky, ale v závislosti na přítomné, osobní, konkrétní, jedinečné, nenahraditelné lásce“.¹⁰⁰ Tento první kontakt dále pokračuje hlubokou shodou srdcí a životů v oblasti materiální, morální, náboženské, až nakonec ústí ve sdílení utrpení.

2.5 Součinnost Ducha svatého a Panny Marie pohledem Benedikta XVI.

Katechismus katolické církve uvádí Marii jako vzor součinnosti s Duchem svatým: „Vzhledem k mimořádné Mariině spolupráci na působení Ducha svatého..., které vykonal pro svou pokornou služebnici a skrze ni pro všechny lidi.“¹⁰¹ Tuto mimořádnost nevynechává ve svém pohledu ani Benedikt. Poukazuje na to, že evangelista Lukáš staví Marii na začátek svého evangelia.¹⁰² Ve svém nazaretském domě stojí Maria připravena v adventním očekávání na příchod Ducha svatého. Ve Skutcích apoštolů, Lukášově druhém novozákonním spisu, stojí Maria opět společně s apoštolů v jeruzalémském večeradle v očekávání příchodu Ducha Svatého. Jak první,

⁹⁸ LAURENTIN R., *Návrat k Bohu s Pannou Marií*, Signum unitatis, Olomouc 1993, str. 110

⁹⁹ BENEDETTO XVI., *Il nostro Dio ha un Cuore di Carne*, Libreria editrice vaticana, 2007, str. 29

¹⁰⁰ BENEDETTO XVI., *Messaggio per la giornata mondiale della pace 2008*, Libreria Editrice Vaticana 2008, str. 14

¹⁰¹ *Katechismus katolické církve*, KNA Kostelní vydří 2002, čl. 2675

¹⁰² BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, str. 10-11

tak poslední obraz má co do činění s Duchem Svatým. Kde je Maria, tam je Duch Boží. V celém jejím působení je jasně rozeznatelné vanutí Ducha Svatého. Nabídku tohoto daru přinesl anděl Páně, když vstoupil do Mariina domu se zvěstováním. Kde je Maria, tam není bezradnost ani zoufalství. Ona nám dává orientaci a ukazuje směr. Tak se Maria pro křesťana stává vzorem v jeho snaze konat vůli Boží. Mariánská úcta není něčím světu vzdáleným, nějakou zvláštní výstřední zálibou zbožných. Je odrazem toho, kdo je naším vzorem, který následujeme.¹⁰³

Můžeme položit otázku: jak mohla Maria žít na této pouti vedle svého Syna v tak pevné víře i v temnotách, aniž by ztratila plnou důvěru v Boží jednání? Maria zaujímá vůči tomu, co ji v životě potkává, zásadní postoj. Při Zvěstování se ulekla, když slyšela andělova slova o zastínění Duchem svatým. To je bázeň, kterou zakouší člověk, dotknou-li se jej blízkost Boží, ale není to postoj toho, kdo má strach z toho, co může Bůh žádat. Maria uvažuje a ptá se, co znamená ten pozdrav. Srov. *Lk* 1,29. Benedikt XVI. ukazuje na dva řecké výrazy. V evangeliu je k označení tohoto uvažování použit řecký výraz „*dielogizeto*“,¹⁰⁴ který odkazuje ke kořeni slova dialog. Znamená, že Maria navazuje vnitřní dialog se Slovem Božím, které jí bylo zvěstováno, nepřemýšlí o něm povrchně, ale pozastavuje se, nechává jej proniknout do svojí mysli a svého srdce, aby porozuměla tomu, co od ní Pán chce, tedy smyslu zvěstování.¹⁰⁵ Další náznak Mariina vnitřního postoje k Božímu jednání nacházíme opět v evangeliu svatého Lukáše ve chvíli Ježíšova narození po klanění pastýřů. Praví se, že Maria „všechno uchovávala v srdci a rozvažovala o tom“ srov. *Lk* 2,19, řecky *symbolon*, což bychom mohli přeložit jako „držela pohromadě“, „ukládala společně“ ve svém srdci všechny události, které se jí staly;¹⁰⁶ kladla každou jednotlivost, každé slovo, každou skutečnost do celku, konfrontovala a střežila, poněvadž uznávala, že všechno plyne z Boží vůle. Maria se nepozastavuje u prvního letmého porozumění toho, co se v jejím životě děje, nýbrž umí se dívat do hloubky, nechává se dotazovat událostmi, zpracovává je, rozlišuje a dostává se jí porozumění, které může zaručit pouze víra. Tato hluboká pokora Mariiny poslušné víry přijímá i to, čemu v Božím jednání nerozumí, a nechává na Bohu, aby jí otevřel mysl a srdce.¹⁰⁷

¹⁰³ WEIS M., *Mariánské zrcadlo*, nakladatelství Katolický týdeník 2002, str. 11

¹⁰⁴ BENEDIKT XVI., *Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013, str. 59

¹⁰⁵ BENEDIKT XVI., *Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013, str. 59

¹⁰⁶ BENEDIKT XVI., *Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013, str. 59

¹⁰⁷ Čerpáno z katecheze Benedikta XVI. na generální audienci na náměstí sv. Petra

Mariina víra tak podporuje víru učedníků až do setkání se vzkříšeným Pánem a nadále je doprovází i po jeho Nanebevstoupení v očekávání, že budou pokřtěni Duchem svatým, srov. Sk 1,5. O Letnicích se Panna Maria opět ukazuje jako Nevěsta Ducha svatého prostřednictvím všeobecného mateřství ve vztahu k těm, kteří jsou zrozeni Bohem vírou v Krista. Proto je Maria pro všechna pokolení obrazem a vzorem církve, která společně s Duchem putuje v čase a vyprošuje slavný Kristův návrat: Přijď, Pane Ježíši. Srov. Zj 22,17.20.

Chtěl bych se ještě pozastavit u jednoho aspektu, který vyplývá z podání Ježíšova dětství, zachyceného svatým Lukášem. Maria a Josef přinášejí syna do Jeruzalémského chrámu, aby jej představili a zasvětili Pánu, jak ukládá Mojžíšský zákon: „Všechno prvorozené mužského rodu ať je zasvěceno Pánu“, srov. Lk 2,22-24. Toto gesto Svaté rodiny nabývá ještě hlubšího smyslu, čteme-li jej ve světle evangelní epizody s dvanáctiletým Ježíšem, který je po třídenním hledání nalezen v chrámu, jak diskutuje se zákoníky. Na ustaraná slova Josefa a Marie: „Dítě, proč jsi nám to udělal? Hle, tvůj otec i já jsme tě s bolestí hledali!“ odpovídá Ježíš tajemně: „Proč jste mě hledali? Nevěděli jste, že já musím být v tom, co je mého Otce?“ Lk 2,48-49, to znamená ve vlastnictví Otce, v domě Otcově jakožto Syn. Maria musí obnovit hlubokou víru, s níž přitakala zvěstování; musí připustit, že přednost má pravý a vlastní Ježíšův Otec; musí umět ponechat svobodu synovi, kterého porodila, aby plnil svoje poslání. A toto Mariino přitakání Boží vůli v poslušnosti víry se opakuje během celého jejího života až do té nejtěžší chvíle, pod Křížem.^{108 109}

Panna Maria hraje nezastupitelnou úlohu v každém přiblížení se člověka k Bohu, v každém zbožštění. Není to role všemohoucího stvořitele, ale prvního ze stvoření, které bylo povoláno k tomu, aby učinilo ze Stvořitele stvoření,¹¹⁰ aby byla nastolena důvěrná solidarita Boha se světem hříchu, a to v intimním spojení s Duchem Svatým, který je božským poutem této solidarity. Ona je místem, znamením, chrámem a nástrojem Ducha Svatého a Krista, který z ní přijal pozemské tělo, aby mohl splnit své poslání. Je to pro nás pro všechny dokonalý příklad hodný úcty i následování.

¹⁰⁸ Čerpáno z knihy BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský - Prolog*, Barrister Principal, Brno 2013

¹⁰⁹ Pokud se týče Ježíšova dětství, odkazují na knihu Benedikta XVI. *Ježíš Nazaretský - Prolog*, která se právě dětstvím Ježíše zabývá a na rozdíl od Eschatologie je zde osoba Panny Marie často zmiňována a uváděna do konkrétních souvislostí s jeho životem a působením.

¹¹⁰ Čerpáno z české sekce vatikánského rozhlasu. Zde není úplně jasné, jedná-li se o nepřesný překlad nebo nějaké jiné nedorozumění. V každém případě ve Vyznání víry tvrdíme opak: Zrozený, ne stvořený...

Maria je člověk, který je doslova celý prochnut Duchem Svatým, je jím celá naplněna. A je tu ještě další myšlenka, proč vidíme v Marii ztělesnění Ducha Svatého: „Bůh stvořil člověka jako svůj obraz, stvořil je jako muže a ženu.“ Srov. Gn 1,27. Takže zatímco v Otci i Synu je jasnější, dominantnější mužský prvek, ve třetí Božské osobě, v Duchu Svatém je víc viditelný prvek sesterský, ženský a mateřský. Proto církev odedávna uctívá Ducha Svatého v jeho nevěstě, Panně Marii. Ta údobí církevních dějin, ve kterých se na Marii jakoby zapomínalo, byla obdobími bez nadšení a duchovního rozletu. A naopak období s Marií, byla plná rozkvětu a zapálenosti pro věc Boží. Proto otázka, zdali Maria ano nebo ne, není a nesmí se stát otázkou zbožného vkusu, je to otázka existence živé církve a víry.¹¹¹ Tento poměrně jednoznačný apologetický výrok ohledně úcty k Panně Marii a žití mariánské spirituality jednotlivce i církve jako celku, předchází další Benediktově myšlenka, která vidí Marii jako dominantní účastnici prvního eucharistického průvodu v dějinách spásy. Maria, vedena Duchem svatým, v sobě nese Požehnaného, který při setkání mladé Marie s již zralou Alžbětou ve skrytosti jednal.¹¹² Je to vlastně eucharistický průvod, kde ho Maria nese ve svém těle jako ve svatostánku a nabízí ho Zachariášovi, jeho ženě Alžbětě, ale také jejich dítěti jako největší dar. Srov. Lk 1,44.¹¹³ Zde je možno poukázat na vyjadřovací problém teologie: vždy se mnohem snáze hovoří o pravdě než o lásce. Je mnohem snazší vykládat Vtělení, ale otázka okolo Ducha Svatého, který se definuje láskou, už je problematická. R. Laurentin to vysvětluje tím, že inteligence a láska fungují jakoby v navzájem obráceném směru. Inteligence by viděla sebe samu ráda v pravdě jako nějakém zrcadle, ale pro lásku je bližší zapomínat na sebe a překonávat to, co rozděluje. Inteligence si přisvojuje své výdobytky, ale pro lásku spíše platí: Kdo ztratí svůj život pro mne, nalezne ho.¹¹⁴ Srov. Mt 10,39

2. 6 Maria v otázce eklesiologie podle Benedikta XVI.

Nedlouho po svém jmenování prefektem Kongregace pro nauku víry poskytl kardinál Ratzinger sérii rozhovorů italskému novináři Messorimu, ve kterých se zabývá širokým spektrem jednotlivých témat víry, a to z pohledu potřeb dnešní doby. Tyto jednotlivé rozhovory později získaly ucelenou podobu teologické výpovědi ve velmi

¹¹¹ MEISNER J., *Úvahy o Panně Marii*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2006, str. 65

¹¹² Viz první dva Ježíšovo mocné činy v řádu milosti

¹¹³ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 132

¹¹⁴ LAURENTIN R., *Návrat k Bohu s Pannou Marií*, Signum unitatis, Olomouc 1993, str. 113

zajímavé a čtivé knize „O víře dnes“,¹¹⁵ která byla přeložena i do českého jazyka. Pokud se týká našeho tématu, teologického vhledu do mariánské problematiky a eklesiologie, shrnuje kardinál Ratzinger v této knize význam Panny Marie pro vyváženost a úplnost katolické víry do šesti základních bodů:

1) Přiznat Marii místo, které je jí vyhrazeno věroučnými články a tradicí, znamená být pevně zakořeněn do autentické christologie. „Když o ní Církev zbožně uvažuje a rozjímá ve světle vtěleného Slova, s úctou proniká hlouběji do největšího tajemství vtělení, a připodobňuje se tak stále více svému Snoubenci“, srov. LG čl. 65 V témže článku ještě Ratzinger zdůrazňuje odstavec, kde vidí Marii jako jednotící faktor chápání víry, jak to připomíná i II. Vatikánský koncil, „vstoupila hluboko do dějin spásy, jistým způsobem v sobě spojuje a vyzařuje největší skutečnosti víry“.

2) Mariologie Církve, jak o tom říká kardinál Ratzinger, předpokládá správný vztah, poměr a nutnou integraci Písma a Tradice navzájem. Stejně jako čtyři mariánská dogmata mají svůj základ a oporu v Písmu, tak jsou zároveň i zárodkem, který roste a naplňuje se v životě církevní tradice, a to jak v liturgii, v cítění věřícího lidu, lidové zbožnosti, ale i v teologických reflexích.

3) Maria ve své osobě židovské dívky, která se stala matkou Mesiáše, v sobě jedinečným a nerozlučitelným způsobem spojuje starý a nový Boží lid, Izrael a křesťanství, synagogu a církev. Toto je velmi závažná myšlenka, kterou Ratzinger vyslovuje a o které se dá předpokládat, že jej určitým způsobem zaměstnává a oslovuje. O Marii se jednoznačně vyslovuje jako o spojovacím článku, bez kterého, jak sám říká „se dnes často stává“, se víra snadno dostává do nebezpečí ztráty vyváženosti. Zde upozorňuje na častý jev, kdy se Nový zákon chápe jako pouhá následná součást Starého zákona, nebo naopak se Starý zákon zcela opomíjí poukazováním na ten Nový. Tím ovšem Nový zákon není nijak podepřen a snadněji dochází v jeho chápání k různým závažným deformacím. Proto Ratzinger opakovaně zdůrazňuje úlohu Marie, ve které můžeme prožívat jednotu celého Písma, tady Starého i Nového zákona navzájem.

4) Pro Církev, jak zdůrazňuje Ratzinger, není člověk ani pouhým rozumem, ani pouhým citem. Je, nebo měl by být, jednotou obojího, spojením obou těchto dimenzí. Správnou mariánskou úctou tak vidí jako společné trvání „nezbytného rozumu a nezbytných důvodů srdce“. Tímto slovním obratem, který si pravděpodobně vypůjčil od Pascala, chce zajistit mariánské úctě její plně lidskou dimenzi, aby „při rozjímání

¹¹⁵ RATZINGER – MESSORI, *O víře dnes*, Zvon, Praha 1994

jedinečné velebnosti Bohorodičky byl věřící uchráněn jak falešného přehánění, tak duchovní omezenosti, jak to doporučuje i koncil“.

5) Maria a úcta k ní nám zajišťuje to, aby Církev jako taková nebyla chápána a nazírána jako zmužštělý útvar společenskopolitického akčního programu. Formulace Druhého vatikánského koncilu vidí Marii jako „podobu, obraz a model Církve“. Její zásluhou nelze Církev degradovat na strukturu nějaké strany nebo organizace, byť s velmi ušlechtilými zájmy. Zásadní Ratzingerovou větou tohoto odstavce je jeho vyjádření k opomíjení Marie: „Jestliže v mnohých teologiích a ekleziologiích už Maria nemá místo, pak je důvod zřejmý – redukovaly víru na abstraktní pojem, a ten matku nepotřebuje“. Toto je podle mého soudu velmi zásadní postoj, který naprosto jasně ukazuje na postoj Ratzingera – Benedikta XVI. k celé šíři mariánské úcty a žití mariánské spirituality. Nelze z víry učinit, jak on to nazývá, abstraktní pojem a ten se snažit žít. Chybou a omylem je odstranit z nauky víry důležitý podpěrný bod a chtít vidět jen vrchol, pod ním nic.¹¹⁶

6) Mariino panenství i mateřství současně vrhá jasné světlo a směr na to, co Stvořitel zamýšlí s každou ženou v každé době. Zde souhlasně Ratzinger argumentuje s Pavlem Evdokimovem a s jeho názory, které uvádí ve své vynikající knize *Žena a spása světa*. Maria ukazuje na samu podstatu ženskosti, jejím mateřstvím získává tajemství ženy velmi vysoký kredit, který jí nesmí být odnímán a umenšován pod žádnou záminkou emancipace, zrovnoprávnění, odstranění těžkého údělu apod. Jakkoliv tyto pojmy znějí chvályhodně, vždy se musíme nejdříve ptát, od čeho má být žena osvobozena, má se skutečně stát zmužštělou karikaturou své antropologické polarity, není mateřství její privilegovanou výsadou?¹¹⁷ Z pohledu teologické perspektivy je pak Maria Ratzingerem navíc vnímána jako neohrožená hlasatelka Magnificat, ta, která činí plodným ticho, skromnost a pokoru, neváhá stát pod křížem a je vzorem odvahy a poslušnosti, ze kterého by si měl brát příklad každý křesťan, muž i žena.¹¹⁸

Ve vtělení Božího Syna rozpoznáváme počátky církve. Všechno pochází právě z tohoto mysteria. Jakákoliv historická podoba církve a také každá její instituce se musí vztahovat k onomu posvátnému prameni – Kristu, vtělenému Božímu Slovu. Tento Božský zdroj vstupuje do světa skrze Pannu Marii, privilegovanou služebnici, Svatý Bernard v této souvislosti používá příhodný obraz, hovoří totiž o „aquaeductus“. Když

¹¹⁶ Viz též zmiňovaná problematika dematerializace Krista v této práci

¹¹⁷ EVDOKIMOV P., *Žena a spása světa*, Refugium Velehrad-Roma, Olomouc 2011, str. 223

¹¹⁸ RATZINGER – MESSORI, *O víře dnes*, rozhovor s Vittorioem Messorim, Zvon, Praha 1994, str. 84-88

slavíme nebo jakkoliv si připomínáme vtělení Božího Syna, nemůžeme nikdy zároveň neprojevit úctu Panně Marii.¹¹⁹ Úctu, kterou projevil i anděl již při oslovení: „Buď zdráva milostiplná“. Lk 1,28 Nenazývá ji pozemským jménem, ale jménem, která má od Boha: Milostiplná – Gratia plena“, v řeckém originálu kecharitomené. A protože milost není vlastně nic jiného než projev lásky, mohli bychom volně toto přeložit třeba jako „Bohem milovaná“.¹²⁰ Srov. Lk1,28 Origenes k tomu poznamenává, že podobným titulem nebyl nikdo nikdy označen a že se s žádným podobným titulem v celém Písmu nesetkáváme. Ačkoliv je tento titul vyjádřen v pasivu, ve svém přijetí milosti Boží je Maria plně aktivní, neboť „s osobní disponibilitou přijímá záplavu Boží lásky, která se na ni vylévá“.¹²¹ V rané církvi bylo trojí *ne*. Vůči pokušení, vůči hříchu a vůči ďáblu.¹²² Toto *ne* bylo shrnuto do dvou slov, jak je tehdy nazývali *pompa diaboli*, tedy života v hojnosti, marnivého života, falešných svobod a způsobů žítí tak, jak se komu líbí. Bylo to tedy *ne* kultuře smrti. Ne představením, kde se smrt stala kulisou pro krutost a násilí, které bylo zábavou.¹²³ I v dnešní době spatřuje Benedikt XVI. určité tendence, které by nás měly vést k vyslovení *ne* oné kultuře smrti. Tyto tendence nazývá vnitřní sekularizací a s pomocí Panny Marie bychom měli najít sílu je překonat. „Ve společenství s Marií cítíme, jak hluboce jsme součástí církve, a proto se takto učíme vzdorovat určité vnitřní sekularizaci, jež je v současnosti ohrožením církve jako celku a která je důsledkem sekularizačních procesů, které hluboce poznamenávají celou evropskou civilizaci.“¹²⁴

Panna Maria je i nesrovnatelným vzorem evangelizace, která dala světu nikoli ideu, ale Ježíše, vtělené Slovo. Druhý vatikánský koncil obzvláště zdůraznil toto pouto, které se viditelně projevuje ve společné modlitbě Panny Marie a apoštolů na témže místě v očekávání Ducha svatého. Dogmatická konstituce *Lumen gentium* o církvi praví: „Poněvadž však Bůh rozhodl, aby tajemství lidské spásy nebylo slavnostně zjeveno dříve, než sešle Kristem přislíbeného Ducha svatého, vidíme apoštoly přede dnem letnic, jak «jednomyslně setrvávají v modlitbách spolu se ženami, s Ježíšovou matkou Marií a s jeho příbuznými» Sk 1,14 a také Marii, jež svými modlitbami vyprošuje dar

¹¹⁹ BIENERT W., *Učení o Marii*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 1996, str. 111

¹²⁰ BENEDIKT XVI., *Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013, str. 62

¹²¹ BENEDIKT XVI., *Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013, str. 62

¹²² BIENERT W., *Učení o Marii*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 1996, str. 113

¹²³ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 12

¹²⁴ Promluva 19. 10. 2006 in BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str.

Ducha svatého, který ji zastínil už při zvěstování“¹²⁵ Mariiným privilegovaným místem je církev, kde je „oslavována jako vynikající a zcela jedinečný člen církve, jako předobraz a dokonalý vzor její víry a lásky“. Zde Benedikt XVI. citoval Druhý vatikánský koncil.¹²⁶

Nad církví bdí Panna Maria, která byla vyvolena k tomu, aby porodila Vykupitele, a proto je také Matkou Církve, jak to slavnostně prohlásil v roce 1964 papež Pavel VI. V příkladné dvojí roli Panny a matky shledáváme konkrétní zosobnění teologické esence církve, jak to vyplývá se snubního pouta, které ji sjednocuje s Kristem i s komunitou věřících. Druhý vatikánský koncil a papežové Pavel VI. i Jan Pavel II., kteří z mariologie a mariánské praxe učinili jeden z charakteristických rysů své vlastní spirituality a svého magisteria, výrazně osvětlili Mariinu roli coby vzorového modelu jak přijímat Boží vůli. Pavel VI. ve svém proslovu při příležitosti promulgace koncilní konstituce o církvi definoval Marii jako „Tutrix huius Concilii“ – „Ochránkyni tohoto koncilu“. Benediktovi XVI. zůstává podle jeho vlastních slov nezapomenutelně v paměti okamžik, kdy Pavel VI. vyhláší „Maria Sanctissimam declaramus Matrem Ecclesiae – Prohlašujeme přesvatou Marii Matkou církve“.¹²⁷ Podle Benediktových slov je v tomto vyjádření shrnuta celá mariologická nauka Druhého vatikánského koncilu, ale zároveň také klíč k jeho pochopení. Tedy jasné sdělení, že bez tohoto klíče není možné úspěšné rozšifrování a pochopení koncilního sdělení. Druhý vatikánský koncil shromáždil v osmé kapitole dogmatické konstituce o církvi *Lumen gentium* nauku o Marii a podtrhl její Božské mateřství. Kapitola nese název „Blahoslavená Panna Maria, Matka Boží, v tajemství Krista a církve“.¹²⁸ Tento titul, který koncilní otcové zvolili, Matka Boží, velmi dobře vyjadřuje Mariino poslání v dějinách spásy. Všechny ostatní tituly, se kterými se u Panny Marie setkáváme, mají jiný základ, být Matkou Vykupitele. Benedikt XVI. vidí titul Matka Boží, ze kterého vyplývají i další tituly, jimiž církev uctívá Pannu Marii, jako zcela zásadní.¹²⁹ Benedikt XVI. v době svého vrcholného pastýřského působení nečiní z mariánské úcty a žití mariánské spirituality charakteristický znak svého pontifikátu, jako jsme to mohli vidět u jeho předchůdců, ale k Panně Marii se rozhodně přihlašuje a odkazuje se přitom na oba dva své předchůdce, Pavla VI. a Jana Pavla II.

¹²⁵ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu 59

¹²⁶ Benedikt XVI. před Angelus, nám. sv. Petra

¹²⁷ BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013, str. 121

¹²⁸ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu 89

¹²⁹ BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013, str. 118

Člověk tak má napodobovat její prostou, pokornou a odvážnou víry, díky níž se stává Božím příbytkem. Podtrhuje, že „všechno v církvi, každá instituce a služba, a to i služba Petra a jeho nástupců, je zahalena pláštěm svaté Panny“. Benedikt XVI. vnímá dva hlavní principy církve: petrovský princip, jež vidí ve světle dalšího principu, onoho mariánského, který nazývá „ještě původnější a základnější“. Petrovský aspekt církve je zahrnut do aspektu mariánského. V Marii vidí Benedikt XVI. ve shodě s chápáním Druhého vatikánského koncilu „podstatu církve v její nedeformované podobě“.130 Dvě dimenze církve, tedy ona mariánská a petrovská, jak to chápal Benedikt XVI., se setkávají v tom, co představuje společný úkol obou zmíněných dimenzí, který tkví v lásce, což je nejvyšší charisma, nejlepší cesta, jak to píše svatý apoštol Pavel. Srov. 1. Kor 12,31 a 13,13. Obě právě zmíněné eklesiální dimenze, tedy ona mariánská a petrovská se setkávají v tom rozměru, který představuje jejich naplnění, totiž v lásce, která je sjednocuje ve službě jakožto snubní pouto. To je také světlo, které Maria vyzařuje jako hvězda naděje.131 Benedikt XVI. se tak jasně ztotožňuje se sdělením koncilních otců. Vidí Marii jako tu, která je hluboce začleněna do velkolepého tajemství církve, plně se ztotožňuje i s tím, že Maria a církve jsou neoddělitelné, stejně jako je Maria neoddělitelná od Krista a Kristus od církve. V osobě Marie jsme svědky anticipace církve, a to ve všech jejích turbulencích, které církve postihují, církve, která trpí i se lopotí, ale přitom stále zůstává hvězdou naděje. Všechno v církvi, každý nástroj a každá služba, tedy i služba Petrova a jeho nástupců, je zahrnuta pod plášť Panny a jejího milostivého ano vůči Boží vůli.132 Všechno má svůj kořen právě v tajemství přijetí Božího Slova, kde díky působení Ducha svatého byla dokonalým způsobem zpečetěna smlouva mezi Bohem a lidstvem. Proto i Petrova služba a služba jeho nástupců je přiřazena pod prostor působnosti pláště Panny Marie, prostor plný milosti jejího ano vůči Boží vůli.133

Na základě moderního teologického bádání pak současná církev vidí v Marii především:

- 1) matku
- 2) ženu
- 3) vzor církve

130 BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013, str. 123

131 BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013 str. 13

132 BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013 str. 122

133 BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013 str. 114

V minulosti docházelo často k nebezpečným výkladům nauky o Marii jako matce milosrdenství (*Mater misericordiae*),¹³⁴ která často chápala Krista jako zlého pantokrátora (vševládc) a soudce, proti jehož hněvu nás jeho hodná a milosrdná matka chrání. Tato interpretace vytryskla z lidové zbožnosti¹³⁵ a je třeba ji rozhodně odmítnout, neboť odsouvá do pozadí Krista a jeho nekonečné milosrdenství. Zároveň staví Marii do pozice „nad církví“, což je teologicky nepřesné a až 2. vatikánský koncil jasně vyjádří, že Maria nestojí mimo církev, ale nachází se v jejím středu, nachází se „v církvi“.¹³⁶

¹³⁴ Pro doplnění pohledu považuji za vhodné, též s přihlédnutím pro četnost používání tohoto slova Benediktem XVI., např. *BENEDIKT XVI. Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013, str. 61, věnovat tomuto slovu krátké vysvětlení: Jako definici milosrdenství používají biblické texty Starého zákona především dva výrazy, z nichž každý má co do obsahu jiné zabarvení. Jde o slova „hesed“ a „rahamim“. V jazyce Starého zákona nacházíme ale i další výrazy.

Především je užíváno slovo „hesed“, které vyjadřuje vnitřní cit „dobrotivosti“. Když mezi dvěma lidmi vznikne tato „dobrotivost“, jsou k sobě nejen navzájem plni dobré vůle, ale současně jsou si vzájemně věrni na základě vnitřního závazku a také na základě věrnosti k sobě samým. Značilo „hesed“ také „milost“ nebo „lásku“, vychází přitom z této věrnosti. Na tom nic nemění skutečnost, že ten závazek, o který se jedná, je povahy nejen morální, ale i právní. Kdykoliv Starý zákon vztahuje slovo „hesed“ na Boha, má vždy na zřeteli smlouvu, kterou Bůh uzavřel s Izraelem. Tato smlouva byla ze strany Boha pro Izrael darem a milostí. Ale současně se uzavřením této smlouvy Bůh zavazoval k jejímu splnění a tím nabývalo slovo „hesed“ právního obsahu. Právní závazek ze strany Boha přestával, když Izrael porušil smlouvu a nedodržoval již její podmínky. Ale právě tehdy, když „hesed“ již neměl právní platnost, odkrýval svůj hlubší smysl: ukázal se totiž takový, jaký byl na počátku, jako darující láska, která je silnější než zrada, jako milost mocnější než hřích. Proto také Izrael, i když se provinil porušením smlouvy a neodvažuje se tedy dožadovat onoho „hesed“ od Boha na základě právního nároku, přece však může a musí vytrvat v naději a důvěřovat, že ho dosáhne, protože Bůh smlouvy se ve skutečnosti odpovídá ze své lásky. Výsledkem tohoto druhu lásky je odpuštění, návrat k milosti a obnovení vnitřní smlouvy.

Druhé slovo, které v řeči Starého zákona slouží k označení milosrdenství, je „rahamim“. Jistým způsobem se liší od významu slova „hesed“. Zatímco „hesed“ zdůrazňuje rysy věrnosti vůči sobě samému a závazek zodpovědnosti za svou vlastní lásku (což jsou v jistém smyslu vlastnosti jakoby mužské), pak „rahamim“ už svou etymologií ukazuje na lásku matefskou („reham“ znamená matčino lůno). Z tohoto nejhlubšího a počátečního pouta, ze spojení, které váže matku s dítětem, vzniká zvláštní druh vztahu k tomuto dítěti, zcela jedinečná láska. Může být označena jako láska dávaná zcela zdarma a bez jakékoliv zásluhy, jakási vnitřní nezbytnost, požadavek srdce. Je to jakoby „ženská“ obměna oné mužské věrnosti vůči sobě samému, označované slovem „hesed“. Na tomto psychologickém základě plodí „rahamim“ celou škálu citů, mezi nimi i dobrotivost, jemnost, trpělivost a shovívavost, schopnost vcítění neboli vůle k odpuštění.

Takové rysy připisuje Starý zákon Bohu, kdykoliv o něm používá výraz „rahamim“. U Izaiáše čteme: „Cožpak může zapomenout žena na své pachoľátko, neslitovat se nad synem vlastního života? I kdyby některé zapoměly, já na tebe nezapomenu“ srov. Iz 49,15. Tato láska, věrná a nezničitelná díky tajemné síle mateřství, se vyjadřuje v textech Starého zákona různým způsobem: někde jako vysvobození z nebezpečí, zvláště od nepřátel, jinde jako odpuštění hříchů - jednotlivcům i celému Izraeli, nebo ochota splnit slib a eschatologickou naději i přes všechnu lidskou nevěrnost, jak čteme u Ozeáše: „Jejich odvrácení uzdravím, rád si je zamiluji“ (Oz 14,5).

Zpracováno podle encykliky Jana Pavla II. *O Božím milosrdenství - Dives in misericordia*.

¹³⁵Toto platí zejména pro barokní dobu.

¹³⁶Srov. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Lumen Gentium, 8. kapitola

Důležitost mariánského principu církve byla obzvláštním způsobem zdůrazněna po Druhém vatikánském koncilu „mým milovaným předchůdcem papežem Janem Pavlem II“.¹³⁷ Milovaný předchůdce papež Jan Pavel II. nám ji v poslední encyklice představil jako eucharistickou ženu v celém jejím životě. Eucharistická žena až do dna, počínaje jejím vnitřním postojem: od zvěstování, když se sama nabídla pro vtělení Božího Slova, až po kříž a po zmrtvýchvstání. Eucharistická žena v době seslání Ducha svatého, když přijala svátost onoho Těla, které počala a nosila ve svém lůně. To vše u papeže, jehož životním heslem bylo *Totus tuus*,¹³⁸ a v jehož mariánské spiritualitě a službě se stala samozřejmou přítomnost Marie jako Matky církve, říká Benedikt XVI. Tady vzpomíná na to, jak tuto přítomnost Panna Marie vnímal Jan Pavel II. zvláště v prvních hodinách po atentátu, který byl na něj spáchán.¹³⁹ Na památku oné tragické události si Jan Pavel II. přál, aby shora apoštolského paláce shlížela na ono náměstí mozaika, která by znázorňovala Svatou Pannu. Jan Pavel II. nás opustil v sobotu v den zvláště zasvěcený Panně Marii, k níž vždy choval synovskou úctu. Proto i my prosme Matku, aby nám pomohla čerpat z toho, co nám a světu dal a čemu nás učil tento velký papež.¹⁴⁰ Přesně v tomto je Maria vzorem pro církve každé doby a každého křesťana. Každá církevní komunita je podobně jako Kristova Matka povolána k tomu, aby s velikou ochotou přijímala mysterium Boha, který přichází, aby u ní přebýval a vedl ji

¹³⁷ Benediktem velmi časté označování předchozího pontifika Jana Pavla II. Na spojení těchto dvou výrazných teologických osobností se dotazuje i Petr Seewald v knize rozhovorů *Salz der Erde*, které vede právě s kardinálem Ratzingerem. Vyslovuje zde myšlenku, že Jan Pavel II. by bez kardinála Ratzingera byl nemyslitelný a naopak kardinál Ratzinger zase bez papeže. Bez onoho spojení Wojtyla – Ratzinger by se církve na přelomu tisíciletí asi vyvíjela jiným způsobem. In SEEWALD P., *Joseph kardinál Ratzinger Benedikt XVI.*, Portál, Praha 2005, str. 75

¹³⁸ V celém znění:

Totus tuus ego sum,	Jsem celý Tvůj a všechno,
et omnia mea tua sunt,	co mám, je Tvé,
mi dulcissime Jesu,	můj milý Ježíši,
per Mariam,	skrze Marii,
Matrem tuam sanctam.	Tvou svatou Matku.

Jelikož se Benedikt XVI. opakovaně hlásí k odkazu svého předchůdce Jana Pavla II a zmiňuje i toto jeho papežské heslo, považuji za účelné alespoň v této formě poznámky pod čarou uvést několik slov o této modlitbě. Autorem modlitby je sv. Ludvík Grignon z Montfortu, který je ve své knize *O pravé mariánské úctě* doporučuje jako krátký každodenní způsob obnovení vztahu k Panně Marii, střelnou modlitbu pro ty, kteří vykonali jeho pobožnost sebezasvěcení. Modlitba vyjadřuje úplné a bezpodmínečné odevzdání těla, duše a všech tělesných i duchovních dober Ježíši prostřednictvím Panny Marie, k tomu používá výrazu „nevolnictví lásky“. Prapůvod této modlitby je ale ještě starší, vychází ze spisu *Psalterium Beatissime Mariae Virginis* sv. Bonaventury, kde se ve 118 žalmu v poněkud odlišném kontextu nachází slova: „*Tuus totus ego sum Domina, salvum me fac.*“ – „*Jsem celý Tvůj, Paní, zachraň mne.*“ To je pravděpodobně i důvod, proč se často přistupuje k mylnému chápání papežského hesla sv. Jana Pavla II. - *Totus Tuus Maria, Celý tvůj Maria*. Není doloženo, jakým způsobem a kdy došlo k vynechání jména Ježíše, což způsobilo zavádějící změnu ve významu tohoto hesla. Čerpáno z České sekce Rádia Vatikán.

¹³⁹ 13. května 1981 na náměstí Svatého Petra

¹⁴⁰ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 64

po cestách lásky. Zde se Benedikt XVI. vyznává z toho, že toto je cesta, na které chtěl zahájit svůj pontifikát a zároveň tento postoj shrnuje ve své první encyklice, když všechny vyzývá, aby budovali církev jako „komunitu lásky“.¹⁴¹ srov. *Deus caritas est* 2. Zároveň bychom mohli opět zopakovat upozornění na přihlášení se k odkazu svého předchůdce Jana Pavla II. v rovině mariánské spirituality.

Už v době svého pontifikátu se Benedikt XVI. nemohl vyhnout otázce sjednocení křesťanských církví a perspektivám ekumenického dialogu. Ačkoliv z tohoto tématu v době svého pontifikátu nedělá stěžejní záležitost, v oblasti úcty k Panně Marii zastává poměrně jednoznačné stanovisko, a totiž, že správně uchopená mariánská úcta a žití mariánské spirituality nemůže nijak bránit sjednocování křesťanů. Jelikož se Maria stala nástrojem sjednocení Boha a člověka v Ježíši Kristu, nemělo by se právě tato její služba stát důvodem roztržitého křesťanství. Právě naopak. Všechna křesťanská vyznání se shodují v tom, že cesta k jednotě vede jen skrze zaměření se na Boží slovo.¹⁴² Boží slovo chce být skrze víru přijato a v životě každého křesťana se chce stát tělem. Maria slyší a věří, říká Ano a v naprosté poslušnosti slouží. Nikde tu není ani náznak něčeho, co by se mohlo stát rušivým faktorem a zdrojem nejednoty mezi křesťany. Ona je cestou k jednotě, vždyť ona je pro všechny jasným a konkrétním příkladem toho, jak se má s Božím slovem zacházet, jak se má k Božím slovu přistupovat. Proto ani žití mariánské spirituality, ani žádné uctívání Panny Marie, které stojí na správných základech, nemůže Marii více povýšit, než ji povýšil sám Bůh ve svém slově, v Písmu, zpěvem Magnificat.¹⁴³

¹⁴¹ . K řadě dalších otázek souvisejících s eklesiologií se Benedikt XVI. věnuje ve svém příspěvku „Mimo církev není spása?“, který je česky dostupný pouze v neoficiálním vydání.

¹⁴² Odkazují na Ratzingerovu úvahu o nebezpečí Kristovy dematerializace, jak bylo zmíněno v první kapitole této práce.

¹⁴³ MEISNER J., *Úvahy o Panně Marii*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2006, str. 55

3. Žití mariánské spirituality Benedikta XVI.

V knize *Meditace k církevnímu roku*¹⁴⁴ Benedikt XVI. vzpomíná na to, jak ještě jako mladík vnímal průběh církevního roku, v našem případě konkrétně různé mariánské svátky a zvláště květnové májové pobožnosti, které se v katolickém Bavorsku těšily velké oblibě. Benedikt XVI. tu popisuje své vnímání vyzdobeného kostela, proměněného vůní jarních květin. K tomu světla a písňe, ze kterých sálá teplo, srdečnost a důvěra. Poukazuje na to, že prostá lidová zbožnost zde stojí nad jinak přísnou formou liturgických pravidel a nadchne všechny ty, kteří milují barvu a zvuk a intenzivní emocionálně podbarvené pocity. Nálada probouzející se přírody a jara se přenáší do prostoru chrámu. K tomu všemu patří květy přírody, vlahý vzduch májových večerů i radost lidí v obnovujícím se světě. Květen je líbezný měsíc a bývá oblíben z různých hledisek. Na naší polokouli je jaro, v liturgii spadá květen vždycky do velikonočního období, doby, ve které zní aleluja a Kristovo mystérium se vyjevuje ve světle zmrtvýchvstání a velikonoční víry. Je to i doba očekávání Ducha svatého, který o Letnicích s mocí sestupuje na rodící se církve. S oběma těmito kontexty, přirozeným a liturgickým, dobře ladí církevní zvyklost zasvětit měsíc květen Panně Marii. Ona je vlastně tím nejkrásnějším květem stvoření, jež se rozvinula v plnosti času, kdy Bůh posláním svého Syna daroval světu nové jaro. A současně je pokornou a diskrétní protagonistkou prvních kroků křesťanského společenství: Maria je jeho duchovním srdcem, protože sama její přítomnost uprostřed učedníků je živou pamětí Pána Ježíše a pečetí daru Jeho Ducha. „V této zcela jedinečné atmosféře má své místo uctívání Marie, protože ona, Panna, představuje víru jako mládí, jako nový začátek Boha v přestárlém světě. Ztělesňuje bytí křesťanem jako mladost srdce, jako krásu a jako čekající připravenost na to, co přijde.“¹⁴⁵

Možná ve výše uvedeném překvapí prvek sentimentality¹⁴⁶, který bychom u německého dogmatika neočekávali. Sám Benedikt XVI. tento nádech nepopírá a poukazuje na to, že spíše naše doba trpí násilným potlačováním citů, a to v projevech emocí, tedy neschopnosti truchlit i neschopnosti se radovat. Toto označuje jako citový

¹⁴⁴ RATZINGER J., *Boží světlo v naší době – Meditace k církevnímu roku*, Paulínky, Praha 2008

¹⁴⁵ RATZINGER J., *Boží světlo v naší době – Meditace k církevnímu roku*, Paulínky, Praha 2008, str. 113

¹⁴⁶ Stejný romantizující náhled je předložen i v knize Petra Seewalda *Joseph kardinál Ratzinger Benedikt XVI.*

chlad, který vede k chladu ducha a zesyrovení srdce, tedy odmítání prožívání emocí jako přirozeného antropologického prvku žití člověka, které se nutně musí projevit i v jeho vztazích. Tedy vztahu k bližnímu, vztahu k Bohu i ve víře. Pokud je zde pontifikem několikrát opakováno a zdůrazněno slovo vztah, musíme jej pochopitelně chápat už v tom významu, jak ho chápe systematicko dogmatická teologie, tedy ve významu vztahů uvnitř Trojjediného Boha a vztahu křesťana k bližnímu. Druhý poznatek či spíše reakce pontifika, směřuje k uctívání Panny Marie při májových pobožnostech. Je to reakce na výtku zvenčí, která říká, že skrze tyto pobožnosti do křesťanství prosakují pohanské prvky. Zvláště od religionistů, kteří si na víru a náboženství vůbec dívají z „nadhledu“ svého studia, se dozvídáme o velikonočních událostech jako o svátku jara, a naše májové pobožnosti nejsou pro ně ničím jiným, než pokračováním dávných přírodních náboženství, kde křesťané používají jméno Maria a vlastně nejde o nic jiného, než o postavu mladé ženy, věčný kult panenské krásy, bohyně Artemis či Diany, které pod měnicími se jmény zosobňují kult matky země a její plodnosti. Benedikt XVI. tu nabízí pohled „z opačné strany“. V osobě Panny Marie dostala země lidskou tvář, konkrétněji a lépe vyjádřeno, křesťanskou tvář. Právě proto, když se k ní obracíme ve svých myšlenkách a modlitbách, tak se přirozená zbožnost mění ve víru, v setkání člověka s Bohem, ve skutečný vztah, který započal právě u Marie Božím vtělením. „Proto lze s klidem říci, že v Marii jsou v harmonii víra i přirozená zbožnost. Zdá se mi, že úzkoprsý vztah z pohanství naši víru zatěžuje a ohrožuje stejně, jako strach ze sentimentality, který se dávno změnil v racionalistický komplex.“¹⁴⁷ Sekularizace věrných, kteří byli „osvobozeni“ od růžence projevů zbožnosti, ritů, s sebou přinesla zhroucení náboženského praktikování. Není víry bez náboženství, stejně jako není duše bez těla. Náboženství¹⁴⁸ vytváří citlivé pouto s Bohem, je to samotný záměr Zjevení.

Nad těmito slovy Benedikta XVI., nad tímto jeho pohledem, se musíme na chvíli zastavit. Myslím, že je to velmi jasná a zcela vyčerpávající odpověď všem pochybujícím, kteří by snad váhali o vhodnosti mariánské úcty a žití mariánské spirituality v návaznosti na první přikázání dekalogu. Pokud se takto jasným způsobem vyjádří vrcholný pontifik, mající za sebou kariéru profesora dogmatiky a jež dlouhá léta stál v čele Kongregace pro nauku víry – tedy orgánu hlídajícího čistotu víry, nemáme se v tomto směru, myslím, nijak obávat a strachovat. To samozřejmě nevyklučuje, že

¹⁴⁷ BENEDIKT XVI., *Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013, str. 11

¹⁴⁸Viz etymologii slova religio – náboženství. Latinské religare - spojovat.

pohanství existuje a obklopuje nás množství falešných bohů, kdy je člověk zotročován strachem z neznámého budoucna, z působení různých bytostí a kreatur. Proti tomu namítá Benedikt XVI., že ale máme také přirozenou zbožnost, ve které se projevuje pravá přirozenost člověka, jeho vědomí *Imago Dei* jako odpověď na přirozenost stvoření. Potlačování či odmítání přírodních náboženství by tak způsobilo odstříhnutí lidských kořenů víry. Ostatně i Benedikt XVI. v tomto odkazuje na pohled kardinála Newmanna, který je vlastně i pohledem Otců. Newmann se zabývá podobnostmi mezi křesťanství a pohanským kultem a shledává, že podobnost křesťanství a pohanského kultu je pro něho důkazem toho, že člověk v celých svých dějinách Boha hledá, čeká na Kristův příchod a v určité době je již na něj připraven. To je pohled – postoj, který Benedikt XVI. zaujímá i v otázce Panny Marie versus Matky země. Žádné náboženství vzato do důsledků nemůže vrcholit jinde než u Boha.¹⁴⁹ „Skutečnost, že se evangelium v jistých bodech podobá náboženstvím, která mu předcházela, je jen dokladem toho, že je pouze jeden Bůh a není žádného jiného Boha kromě něho.“¹⁵⁰

Stejně tak je tomu i v případě Panny Marie, která jedinečným způsobem představuje kontinuitu Starého a Nového zákona, jak bylo poukázáno na začátku této práce. Stejně tak ona je přemostěním, propojením tzv. přírodního náboženství a křesťanské víry. Toto není negativum nebo poskvrna mariánské úcty, ale jak zdůrazňuje Benedikt XVI., je to jedním z jejích důležitých základů, který odpovídá dějinnému významu matky Pána. Takto to formulovali i Otcové – Maria je země, která nosila Krista. Díky Marii dostává přirozená zbožnost člověka svoji konkrétní podobu, a to podobu Ježíše Krista. Mariánský rámec tu vymezuje prostor, kde se může přirozená spiritualita rozvíjet bez obav a zotročujícího strachu, jak je to ukázáno výše. Neoprávněný strach z pohanství, který v tomto směru často ochromuje křesťanskou víru, nejen nepochopitelně odmítá souvislost víry s přírodou, ale navíc Marii - ženě odnímá místo v organismu křesťanství a spásy člověka.

Pohled na ženu, ženskost, ženství, se liší v proměnách kultur. Pohled na postavení ženy v soudobé kultuře zaujímá stejně Benedikt XVI.¹⁵¹ i Pavel Evdokimov ve své již zde zmiňované knize *Žena a spása světa*. Benedikt XVI. se zde shoduje s tímto vynikajícím dílem v pohledu na tzv. emancipaci, které často vyznívá jako volání po

¹⁴⁹ Psycholog J. Klimeš přesně toto popisuje ve své knize *Psycholog a jeho svědectví o Kristu*. Po psychologické stránce ukazuje cestu od přírodního náboženství až po Krista. Zdůvodňuje, proč správně pojaté náboženství nemůže končit jinde než u Trojjediného Boha. Tím se jednoznačně shoduje právě s Benediktovými slovy.

¹⁵⁰ Homilie při mši v Regensburgu, 12. 9. 2006

¹⁵¹ RATZINGER J., *Boží světlo v naší době*, Paulínky, Praha 2008, str. 120 - 121

tom, aby ženy přestaly být ženami a konečně se staly muži. Láska a manželství jsou především nahlíženy z pohledu socio-biologického, plození a výchovy. Na západě je žena nejdříve ženou a až pak manželkou a její mateřství je jen následek, často ne příliš chtěný. Žena jako symbol Ducha se sama snaží sebedegradovat v úsilí o jakési pomužštění se. Tím se maže obraz Boha, ke kterému byl člověk stvořen. Ale je to právě náboženský princip, který se v lidství projevuje skrze ženu. Toto dobře pochopili i nepřátelé křesťanství, kteří ho obvinili ze zženšťování civilizace. Čím více je společnost sekularizována, tím více je maskulinní, tím více je žena vzdalována svému ženství. Přitom pramenem každé morálky je právě ženský pohled, princip – čistota, oběť sebe sama, ochrana slabších. V tomto spočívá rozpor dnešní společnosti. Humanisticky maskulinizovaná žena, v které je překreslován původní obraz. Žena je oddělena od svého původního principu a tím ztrácí svoji účinnost v konání spásy. Je to radikální feminismus, který karikuje ženskost, domáhá se naprosté rovnosti a produkuje plytké podoby zmužštěných nebo jinak postižených žen. Ženské i mužské bytí je degradováno a vytrženo z ontologického tajemství. Benedikt XVI. v tomto nachází odpověď na otázku, proč je to žena, která přijímá příslib spásy. K ní se obrací poselství Zvěstování, ženě se vzkříšený Kristus ukazuje jako první, je to „Žena oděná sluncem“ srov. Zj 12,1, Hvězda jitřní, která stojí na místě Lucifera po jeho závrtném pádu. Panna Maria není jen ženou mezi mnohými, ale „událostí ženy“,¹⁵² jejíž stav svatosti je schopen zrodit nejen dítě Ježíše, ale Boha-člověka. Toho člověka, který s vyvoleným lidem místo smlouvy a právních vztahů plodí a vytváří Boží lid: církve, snoubenku a nevěstu. Ani křesťanská antropologie v tomto není směru zcela dopracována.¹⁵³ Jedinou správnou odpovědí je uctívání Marie a pohled na ni jako na Matku Boží, tak jak ji křesťanská víra právem nazývá, viz celé dějiny sporů okolo tohoto titulu.

Vrátíme-li se k výše uvedeným májovým pobožnostem, zjistíme, že v nich jsme správně vedeni vnitřním instinktem víry, kde „věno přírodních náboženství se stává křesťanským, zahrnuje v sobě něco z radostnosti tepla a uvolněné naděje a důvěry“. Samozřejmě, že májová pobožnost je projevem lidové mariánské úcty, nad kterou vzdělaný teolog může krčít rameny či se dívat z nadhledu. Pokud jsme ji tady v této

¹⁵² Homilie 24. 12. 2005

¹⁵³ Evdokimov se v průběhu knihy odkazuje na četné výroky církevních otců, které směřují k ženství. Např. Tertulián – žena je branou k peklu. Sv. Ambrož – lidé v manželství se musí červenat pro stav, v němž žijí. Klement Alexandrijský – samo vědomí, že je žena, musí pro každou z nich být důvodem stydět se. Sv. Tomáš Akvinský – soulož je vždy vázána škodou pro myšlení. Koncil v Laodoceji r. 364 přímo zakazuje ženě vstup do svatyně v šestinedělí. Pro svoji biologickou přirozenost nesměla ani přijmout eucharistii. Ale podobným odsudkům ženství se nevyhnou ani další velká monoteistická náboženství judaismus a islám. Možná, že jejich odsudky jsou ještě příkřejší a militantnější.

práci zmínili, učinili jsme tak úmyslně proto, abychom poukázali na skutečnost, že ani papež jako vrcholný pontifik se této formy mariánské úcty nezříká, ba spíše naopak v ní dokáže vyhledat mnohá hluboká teologická témata, která sám prožívá a dále rozvíjí. Benedikt XVI. nám jasně ukazuje, že ona prostá lidová pobožnost zaměřená k uctívání Panny Marie nestojí nijak proti prvnímu přikázání, neodebírání víru v jednoho Boha, nespívá nás ke kultickému pohanství, k oslavě neosobní Matky země, ale spíše naopak nás prožívání Mariina tajemství vede k podstatě křesťanství. I když je pravdou, že mnohdy v dějinách lidová zbožnost šla dokonce až tak daleko, že proti sobě stavěla Mariino milosrdenství a Kristovu přísnou spravedlnost. Středověká dekadentní ikonografie ve svém závěru představovala Krista ozbrojeného šípem a bleskem, který vyhrožuje hříšníkům., zatímco Maria odhalovala své mateřské srdce, aby obměkčila jeho hněv. Tyto paradoxy ve své naivitě tupily Kristovo milosrdenství. Vždyť on za nás obětoval svůj život. Znamená to, že nadšení těchto teologií a projevů lidové zbožnosti mělo občas velice nešťastné následky. V tom lze hledat, jak to uvádí Benedikt XVI. ve shodě s Laurentinem, příčiny reakcí Luthera i mnohých dalších.¹⁵⁴

Pro nás je podstatné si uvědomit, že Benedikt XVI. o těchto problémech nesprávného chápání mariánské úcty a nesprávného postoje k mariánské lidové zbožnosti ví, nesnaží se je bagatelizovat, ale ani nepoužívá výhrůžnou rétoriku věčného zatracení, tolik typickou pro postbarokní dobu. Spíše se věřící snaží obrátit k podstatě křesťanství a jeho středobodu – osobě Ježíše Krista. Právě On, Kristus, je oním evangeliem, jež vybízí k následování. Je tedy samozřejmé, že papež čte evangelium, konfrontuje se s Ježíšovým příběhem a bere za svou událost, kolem níž se točí samotné poslání služebníka služebníkům božích. Papežova konfrontace s Ježíšovým slovem není v žádném případě banální. Dotýká se celé církve, dějin i osobních otázek, zabývá se otázkami Božího lidu, rodí se ze setkání mezi předávaným poselstvím a každodenní novostí světa, které každý papež naslouchá, aby mohl porozumět problémům, otázkám, znamením času, jež i dnes umožňují předávat naději o vzkříšeném Kristu. Položíme-li vedle sebe biblické texty a výklad papeže Benedikta XVI., otevře se nám dvojitý pohled. Na jedné straně odhalíme papežovo vlastní setkávání se slovem. Na straně druhé jsme pak uváděni do prostoru církve, v němž se naše vlastní a často namáhavá četba

¹⁵⁴ LAURENTIN R., *Návrat k Bohu s Pannou Marií*, Signum unitatis, Olomouc 1993, str. 25

evangelijních příběhů nechává osvítit názory a postřehy toho, jenž seděl na Petrově stolci.¹⁵⁵

Jedinou radostí, která dokáže naplnit lidské srdce, je radost přicházející od Boha. Ani radosti, ani těžkosti všedního dne, nemohou zadusit onu radost, která povstává z přátelství s Bohem. Proto Benedikt XVI. shledává velikou herezí dneška tu víru, že cílem křesťana je seberealizace, sebeuplatnění. Mnozí se neustále domnívají, že snaha o dosažení úspěchu, touha po uznání a hledání pohodlí vede k opravdovému štěstí, aniž by do této cesty jakkoli včlenili Boha.¹⁵⁶ Zkušenost však ukazuje, že štěstí nemůže přinést, a ani nepřináší pouhé uspokojení materiálních požadavků a očekávání. Nic takového přece nikde v evangeliu nestojí. Naším pravým povoláním je ztráta sama sebe pro Krista. Kdo ztrácí, ten získává. Maria ztrácí sebe ve vůli Boží a tím plní svoji dějinnou roli. A zároveň jsme my všichni, stejně jako Maria pozváni k tomu, abychom se zřekli své seberealizace a odevzdali se Kristu. Hledání a přijímání role, kterou máme připravenou Bohem, je velmi častým motivem Benediktova uvažování. Nesmíme nechat anděla Páně s jeho poselstvím jen tak bez povšimnutí přejít kolem nás. Je to šance setkat se s živým Kristem. A velikost Mariina sebezáporu vlastní realizace vrcholí pod křížem, když říká:“ Otče, už to není mé dítě, je to tvůj Syn. Ať se mu nestane to, co chci já, to by byl sňat z kříže. Ať se stane, jak chceš ty. Tím se z Marie stává *Mater dolorosa*, Matka bolestná, ale současně i *Mater gaudiosa*, Matka radostná. Zde Maria darovala vše“.¹⁵⁷ Toto úchvatné Benediktovo vymezení prostoru pomyslného kyvadla mezi *Mater dolorosa* a *Mater gaudiosa* nás až s pečlivou dojemností vrcholného pastýře posiluje ve zdolávání každodenních problémů a znovu nás odkazuje na to, „abychom nejprve hledali Boží království“, jinými slovy přijali roli tak, jak ji přijala Maria. Maria přijímá sama sebe z Božích rukou jako dar. Přijetím této závislosti na Bohu se zbavuje obav a starostí v takzvaném boji o život. Ona v evangeliu vystupuje jako ta, která zpívá, jáás. Ale nejsou to nářky ani bojové písně, je to chvalo zpěv na Boží velikost. Nebojuje za svou představu života, ale děkuje za přijatou vlastní existenci s tím, že její život přitom není údělem samotářského jednotlivce. Je to vzor pro naše vlastní vyvolení a osvobození od temných mocností a sil tohoto světa, které se děje našim přimknutím se k Bohu. Tím, že se vědomě stává plně závislá na Bohu, tím se zároveň stává svobodná a nezávislá na silách a mocnostech tohoto světa. Můžeme říct, že toto hledání role

¹⁵⁵ BENEDIKT XVI., *Benediktovo evangelium*, Paulínky, Praha 2014, str. 5

¹⁵⁶ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 28

¹⁵⁷ *Das Stutenbuch Magnificat*, Verlag Butson, Kevelaer 2013, str. 95

a odevzdání se v plnosti důvěry do rukou Boha je typickým projevem Benediktova postoje. Právě na postojích a životě Panny Marie nám chce ukázat cestu, kterou se sám řídí, způsob duchovního života, který sám žije. To je velké poselství Benediktových slov a postojů, které zůstane provždy platné pro všechny následující generace.

Život a víra věřícího lidu ukazují, že privilegium Neposkvrněného Početí, kterého se dostalo Marii, není jen osobní milostí, nýbrž je určeno všem; je to milost prokázaná celému Božímu lidu. V Marii může církev už rozjímat to, k čemu je povolána, čím se má stát. Každý věřící v Ní může už nyní rozjímat dokonalé dovršení svého osobního povolání. Kéž každý z nás nikdy nepřestane vzdávat díky za to, co chtěl Pán ze svého plánu zjevit skrze Mariino tajemství, ve kterém jsme zahrnuti velmi dojemným způsobem, poněvadž nám bylo zjeveno ústy samotného Ježíše z vrcholu kříže. Toto privilegium, udělené Marii, které ji odlišuje od našeho obvyklého stavu, nám ji nevzdaluje, ale naopak přibližuje. Zatímco hřích rozděljuje, odděluje jedny od druhých, Mariina čistota ji činí nekonečně blízkou našim srdcím, pozornou ke každému z nás a toužící po našem pravém dobru. Nesmírné zástupy lidí přicházejí k Marii, aby jí svěřili to, co každý považuje za nejdůvěrnější; to co každému obzvláště leží na srdci. To, co se mnozí z rozpaků či studu neodvažují svěřit ani svým blízkým, svěřují Té, která je Celá čistá, jejímu Neposkvrněnému Srdci: prostě, bez vytáček, v pravdě. Právě na základě Mariiny čistoty člověk neváhá předstoupit před ni ve své slabosti, sdělit jí své prosby a své pochyby, formulovat své naděje i své nejtajnější touhy. Mateřská láska Panny Marie odzbrojuje každou formu pýchy, uschopňuje člověka, aby na sebe pohlížel jako na takového, jakým je, a vnuká mu touhu obrátit se a vzdát Bohu slávu.¹⁵⁸

V minulosti existovalo období, které není dosud zcela překonáno, a v němž bylo křesťanství často odmítáno kvůli kříži. Kříž mluví o oběti, utrpení a smrti a jako takový se pro některé jeví jako znak popírající život. Mnozí proto říkají: my chceme opak, celý život bez omezování a odříkávání. Chceme žít, nic než žít. Nechceme se nechat omezovat příkazy a zákazy, chceme bohatství a plnost života. To všechno sice zní přesvědčivě a svůdně, je to ale řeč hada, který nás pokouší. Nenechte se zastrašit, klidně jezte ze všech stromů zahrady. Mohli bychom se vrátit k prvním odstavcům této práce a spolu s Benediktem XVI. se rozhodovat, komu my řekneme své ano. Jestli se zpodobíme s Evou nebo s Marií.¹⁵⁹ Je těžké pochopit, že právě kříž je velkým ano, kříž,

¹⁵⁸ Benedikt XVI. před modlitbou Angelus při návštěvě v Lurdech

¹⁵⁹ Promluva před Anděl Páně

který je pravým stromem života. Život nenalezneme tím, že se ho zmocníme, ale tím, že ho budeme dávat.¹⁶⁰

Můžeme i říci, že tímto postojem hledání a nalézání eliminuje určité pochybnosti a krize víry, které se nevyhýbají ani papeži. Vyhaslá nebo spící víra nakonec vede k zamlžování či komolení znalosti autentického obsahu křesťanské víry a odsouvání nezapomenutelných hodnot, které jsou s ní bezprostředně spjaty. Mezi záměry, jež papež sleduje, je také úsilí pomáhat všem, aby se všichni naučili nebo v sobě obnovili znalost obsahu pravé víry a mohli ji každodenně ve své existenci prožívat s větší znalostí. Člověk není nahodilá produkce evoluce, nýbrž živoucím znamením Boží moci a velikosti, rozumem a svobodou obdařeným plodem slova, které bylo na počátku, které člověku povolalo k moudré odpovědnosti za stvoření, jež má člověk střežit, protože naplňování zmíněného úkolu se nakonec obrací k vlastnímu prospěchu a ke spáse. Ten, kdo žije bez poznání Boha a nezaměřuje se k němu, kdo nevstupuje do vztahu k Bohu, ten se odděluje od samotného pramene života. Boha Otce nikdy nikdo nespátřil, přesto se on učinil viditelným a blízkým prostřednictvím lásky, která představuje jeho samotnou podstatu. V chápání spirituální teologie víry Benedikta XVI. platí, že víra a láska jsou vždy nerozlučitelně spjaty, protože jedno posiluje druhé, a tak společně představují pečeť stvoření dějin spásy a poslání církve. Je to rovněž ústřední idea, která ve vyznání víry vede papežovu reflexi. S vírou v Ježíše Krista, vtěleného Syna Božího, jde v ruku v ruce od nejstarších dob zvláštní úcta k jeho Matce, ženě, v jejímž lůně na sebe vzal lidskou přirozenost, s níž dokonce sdílel tlukot srdce, ženě, která ho citlivě a s úctou doprovázela na jeho životní cestě až ke smrti na kříži a jejíž mateřské lásce nakonec svěřil milovaného učeníka, a tím i celé lidstvo. Ve své mateřskosti přijímá Maria pod svou ochranu lidi všech jazyků a kultur, aby je ve sjednocené různorodosti společně vedla ke Kristu. Proto se na ni obracíme ve svých starostech a potřebách. A zároveň se od ní učme navzájem se láskyplně přijímat a to tak, jako ona přijímá nás. „Jednoho každého v jeho svébytnosti Bohem chtěného a milovaného v celosvětové rodině Boží, kde je pro každého člověka připraveno místo, kde každý rozvíjí charismata pro dobro všech.“¹⁶¹

Benedikt XVI. neustále zdůrazňuje, že téma Boha, Krista a lásky sebou navzájem prostupují, stávají se harmonickým celkem, kde jeden rozměr prostupuje druhým

¹⁶⁰ Homilie na Květnou neděli 9. 4. 2006 in BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 83

¹⁶¹ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 89

a nachází v něm své opodstatnění. Láska k Bohu, Kristu a bližnímu je totiž ve skutečnosti jediná nerozdělitelná láska, protože ten, kdo miluje bratra, poskytuje tím hmatatelný doklad své přináležitosti k Bohu. Událost zesnulého a vzkříšeného Krista, bez níž by byl křesťanský život „absurdní záležitostí“, jak poznamenává papež, nepředstavuje pouze ústřední a rozhodující pravdu víry, nýbrž také počátek nové epochy lidských dějin. Vzkříšení nutně svou vlastní povahou překračuje historii, zároveň však v ní nechává jedinečnou stopu. Dílo lásky je vzájemnost.¹⁶² Lásce je vlastní tvořit rovnost mezi těmi, kteří se doopravdy milují. Naší úlohou je nalézt a přijmout svoji roli, tedy roli milovat, protože Bůh nám dal srdce. Jak jen je to možné, oplácet lásku láskou. Milovat Boha neomezeně. Láska na rozdíl od jiných ctností není v žádném případě rovnováhou mezi dvěma protiklady. Je to vlastně výstřednost, protože je obrácena v nekonečno. Odpovídá na touhu po nekonečnu, kterou do nás vložil Bůh. Nekonečno ve smyslu otevřenosti, zřeknutí se, angažovanosti rozumu i srdce. „A zde nám přímluva a pomoc Panny Marie může pomoci vyhnout se různým úskalím a chybám, která nás vracejí zpět do bludného kruhu hříchu.“ Benedikt XVI. se často přiznává k tomu, že Pannu Marii žádá o pomoc a o přímluvu. On, vrcholný pontifik, má v sobě pokoru, která mu dovoluje uznat svoji slabost a nedokonalost. Má v sobě i sílu, která mu to umožní nahlas přiznat a zároveň mu dovolí prosit. Tedy postoje, kterými se inspiroval v životní cestě Marie, které napodobuje, aby se dostal blíže ke Kristu. Znovu si na tomto místě musíme zopakovat, že to hlavní smysl celé mariologie, mariánské úcty a všeho, co k životu s Marií přináleží- přiblížit se ke Kristu. Benedikt XVI. nijak nezakrývá, že si vybral cestu zpodobení Marie. Nijak nezakrývá, že jeho cílem je zalíbit se Bohu. Popisuje to i ve své úvaze zveřejněné v knize Ježíš Nazaretský¹⁶³ na známém evangelním příběhu. Zatímco Maria přijímá Pána a dává mu pozemský život, Pilát jej odsuzuje na smrt a osvobozuje zločince Barabáše. Klade si otázku, zdali my jsme více Maria nebo Barabáš? Maria mluví a jedná tak, aby se zalíbila Bohu, zatímco Pilát jedná a mluví tak, aby se zalíbil lidem. Stojí tu proti sobě „Ať se mi stane podle tvého slova“, Lk 1,37 a Pilátova slabost a strach o to, aby neztratil přízeň a vliv u velekněží a císaře. Proto navzdory tomu, co o Ježíšovi ví, jej dává bičovat a ukřižovat. Pilát se bojí lidí, Maria se bojí Boha. „Počátek moudrosti je bát se Hospodina“, říká Písmo Žl 111,10.¹⁶⁴

¹⁶² BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013, str. 9

¹⁶³ BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, str. 38-41

¹⁶⁴ MEISNER J., *Úvahy o Panně Marii*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2006, str. 22

Neposkvrněnost a sílu Panny Marie Benedikt XVI. glosuje dílem J. W. Goetheho. Jeho Mefisto má pravdu, když říká, že je silou, „která chce stále zlo, ale stále koná dobro“.¹⁶⁵ Vždy bojujeme s pokušením se tak trochu se zlem dohodnout a chápeme tuto dohodu jako možnou a v dnešním světě jako dokonce jaksi nutnou. Když se nad tímto ale zamyslíme hlouběji, musíme si uvědomit, že tomu tak rozhodně není. Zlo člověka nikdy nepozdvihuje, ale naopak sráží dolů, ponižuje ho a pokořuje, nečiní ho větším, čistším a bohatším, ale naopak ho poškozují a činí ho malým. Vždy v hodině tohoto pokušení si vzpomeňme na Lk 1,30 „Neboj se Maria...“, andělova slova, jimiž reagoval na Marinu bázeň a která tolikrát Ježíš později opakuje svým učedníkům: Nebojte se.¹⁶⁶ Srov. Jan 16,33 Jan 14,27 Lk 1,33.

Živý stánek Slova – pro Benedikta XVI. je Maria místem setkání člověka s Bohem, je bodem, kde se protíná čas s věčností. Podobnými obraty papež vyjadřuje pouto mezi Bohem a člověkem: více božství úměrně odpovídá více lidství. „Jen je-li Bůh veliký, je veliký také člověk“. A právě na Marii nám Benedikt XVI. ukazuje cestu růstu lidství, jež je dáno tomu, kdo ve svém životě dává prostor křesťanství, které je pojato nezkráceně, v celé své šíři a velikosti. V takovéto výměně postojů a darů je možno rozumět formulaci, že s „Marií Nanebevzatou má nyní nebe srdce“. Celý Mariin příběh, který začíná v jakémsi domě oslovením anděla a uzavírá se v horní místnosti jednoho jeruzalémského domu, může každý pro sebe odhalit jako příběh Milosrdného, který sám nemá příbytek a hledá u nás obydlí. Boha si nemůžeme zasloužit, ale můžeme ho přijmout.¹⁶⁷ Papež Benedikt XVI. opakovaně používá slovního obratu, že Maria se „učila“ Ježíši. Přes řadu let ve skrytosti a prostřednictvím mnoha mlčenlivých

¹⁶⁵ BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013, str. 127

¹⁶⁶ BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013 str. 133

¹⁶⁷ Homilie před modlitbou Anděl Páně 10. 9. 2006

Často Benedikt XVI. využívá modlitby Anděl Páně k promluvě, k vyslovení nějaké své myšlenky. Proto si dovolím stručně tuto modlitbu připomenout. Tato modlitba pochází z mnišské praxe. Společně s růžencem patří Anděl Páně mezi nejdůležitější křesťanské modlitby. Stejně jako růženec je modlitba Anděl Páně lidová, christologická, mariánská a biblická. Počátek této modlitby lze datovat do roku 1241, kdy br. Sindigardi z Arezza, ovlivněn zřejmě kázáním sv. Františka z Assisi, uvádí modlitbu Zdrávas Maria slovy: „Anděl Páně řekl Marii“. Roku 1274 sv. Bonaventura radí spolubratřím pozdravit každý večer Pannu Marii třemi Zdrávasy. Koncem 13. století se pak v Montecasinském opatství začíná zvonit ráno a večer k modlitbě Zdrávas Maria. Důležitým datem je r. 1456, kdy chtěl turecký paša Mohammed II. zasadit smrtící úder západním křesťanským zemím. Odpovědí na tuto jeho snahu je okružní list o modlitbě papeže Kalista III. Ten nařizuje polední zvonění, při kterém se všichni křesťané mají sjednotit v modlitbě a svolávat na ohrožené křesťanstvo Boží ochranu třemi Zdrávasy a modlitbou Otče náš. Konečnou podobu modlitby Anděl Páně, jak ji známe dnes, vtiskuje r. 1571 papež Pius V. Šířitelem této modlitby v zaalpské oblasti se potom stal sv. Petr Canisius.

rozhovorů... „Nechte se vést Marií, ta vás naučí poznávat Ježíše!“.¹⁶⁸ Do skutečné školy křesťanství nás papež tedy učí jako chození k Marii, od ní se učíme abecedě víry, naděje a lásky. Maria není u Benedikta XVI. statický nebo abstraktní obraz, ale objevuje v ní její živou přítomnost. Jako se zcela ponořuje do průběhu Kristovy události, stejně se podílí na životě křesťanství. Stará se o nás jako starší sestra, která nás předešla a jde před námi s tím ale, že na nás současně čeká, srovnává s námi krok a nenechává nás opuštěné na cestě, neutíká nám jen proto, že je rychlejší a zdatnější. Papež nám ukazuje vytvoření určitého systému, který je plně otevřen sdílení a jemuž je každá uzavřenost cizí. Andělův příslib je zcela konkrétní „Počneš a porodíš“. Srov. Lk 1,35 Maria se tak stává pravdivým a spolehlivým svědkem toho, jak Bůh vstupuje do života člověka a proměňuje ho. Ona se stává místem, kde se navzájem prolíná materiální charakter života a Bůh. Při tom neustále ve své víře odkazuje na střed této své víry: Ježíše Krista.¹⁶⁹

Nacházíme u něj stálý odkaz na Marii, u které víra je už od okamžiku prvního andělova oslovení spojena s radostí. A právě vedle výše zmíněných tří teologálních ctností, víry – naděje – lásky, patří ke křesťanství podstatně i radost, je součástí Božího království, srov. Řím 14,17, patří k podstatě člověka. A křesťanská radost je pak podstatně vzdálena často překroucenému a utrápenému odříkání, které od sebe odděluje tělo a ducha, mysl a srdce.¹⁷⁰ Víra je velmi osobní lidský úkon, který se uskutečňuje ve dvou dimenzích. Věřit především znamená přijmout jako pravdu to, o čem se náš rozum není schopen stoprocentně přesvědčit. Je třeba přijmout vše, co nám Bůh zjevuje o sobě samém, o nás a o skutečnosti, která nás obklopuje, zejména o skutečnosti neviditelné, nepopsatelné a nepředstavitelné. Tento úkon přijetí zjevené skutečnosti rozšiřuje obzor našeho vidění a umožňuje nám vstoupit do tajemství, v němž je ponořeno naše bytí. S takovým omezením rozumu člověk jen nerad souhlasí. A právě zde se ukazuje víra ve své druhé dimenzi. V oné dimenzi, kdy se člověk svěří druhé osobě, a to ne nějaké obyčejné osobě, ale Kristu. Je důležité vědět, v co věříme, ale o mnoho důležitější je vědět, komu věříme.¹⁷¹

Maria se jako první člověk k Ježíšovi připojuje na jeho cestě poslušnosti, víry a společně s ním nese jeho bolest. Evangelijní text nám ji ukazuje ve chvíli, kdy obětuje svého syna. Toto bezpodmínečné obětování se dotýká celé její osoby. Maria je matkou

¹⁶⁸ Promluva 26. 5. 2006

¹⁶⁹ BENEDIKT XVI., *Mariánské myšlenky*, Paulínky, Praha 2008, str. 11

¹⁷⁰ BENEDIKT XVI., *Mariánské myšlenky*, Paulínky, Praha 2008, str. 7

¹⁷¹ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 134

toho, jenž je slávou svého lidu Izraele a světlem k osvícení pohanů. Srov. Lk 2,32-34. Samotnou její neposkvrněnou duší bude muset proniknout meč bolesti, aby se jasně ukázalo, že její úloha v dějinách spásy nekončí jen u tajemství vtělení, nýbrž se plní v láskyplné a bolestné účasti na smrti a vzkříšení syna, kterého přináší do Jeruzaléma, obětuje ho Bohu jako pravého Beránka, jenž snímá hříchy světa a podává Simeonovi a Anně jako zvěst o vykoupení. Nám ho tím zároveň představuje jako světlo na stezce pravdy a lásky.¹⁷² Z toho všeho se skládá obraz křesťanské víry a naděje, které nás zaměřují k věčnému životu, opravdovému životu bez konce, v němž „plnost objímá nás a my zase objímáme plnost“.¹⁷³ To je rovněž napětí víry, která tím, že vrhá světlo evangelia na tajemství smrti, překonává pochybnosti, obavy, pověrčivosti, které jsou spjaty se svázaností člověka s oním tady a teď této země, aby zároveň před námi otvírala nekonečný horizont věčného života v Kristu.

Vybrané texty pontifika nám chtějí vždy ukázat jeho osobitý výrazový styl, který se vyznačuje střízlivostí, pregnancí i krásou. Papež se vždy o Marii vyjadřuje poměrně stručně, ale nikdy nechybí podstatné prvky pro žití mariánské spirituality. S precizností dogmatika, ale i s pohledem vlastní žité zkušenosti dává Marii vždy místo, které jí náleží.: smyslem jejího života je „velebit Hospodina“, srov. Lk 1,46 tím, že prvoplánově nesleduje svůj životní plán, ale nechává se Bohem zapojit do širšího rámce dění, i když v tom okamžiku zrovna není schopna sama jej pochopit a docenit. Papežův styl počítá se schopností vnímat a pojímat krásu, využívá sílu lidského srdce, které má schopnost vytvářet společenství a nechává se okouzlovat životem.

3.1 Modlitby

Budeme-li mluvit o žití mariánské spirituality kteréhokoli člověka, nemůžeme vynechat oblast jeho modlitby. Není cílem ani záměrem této práce recitovat všechny známé modlitby k Panně Marii, ale jednu bychom na tomto místě zmínit měli. „Můj milovaný předchůdce“, jak s oblibou Benedikt XVI. označoval předchozího pontifika sv. Jana Pavla II., který byl znám svoji oddaností a náklonností k Panně Marii, se velmi zasazoval o pravidelnou denní modlitbu k Panně Marii, hlavně doporučoval kontemplativní modlitbu růžence. Vedle stávajících tří známých rozjímání růžencových tajemství přidává další, které nazývá Růženec světla. Vychází ze slov Kristových "Já jsem světlo světa", srov. Jan 8, 12 Dle apoštolského listu *Rosarium Virginis*

¹⁷² BENEDIKT XVI., *Benediktovo evangelium*, Paulínky, Praha 2014, str. 32

¹⁷³ BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013 str. 14

*Mariae*¹⁷⁴ papeže Jana Pavla II.¹⁷⁵ se doporučuje modlit v pondělí tajemství radostná, v úterý tajemství bolestná, ve středu slavná, ve čtvrtek světla, v pátek bolestná a v neděli tajemství slavná. Dá se říci, že růženec je v určitém smyslu komentářem - modlitbou k poslední kapitole konstituce *Lumen Gentium*, pojednávající o podivuhodné přítomnosti Matky Boží v tajemství Krista a církve. Na pozadí slov Zdravas Maria se před naším duchovním zrakem skutečně promítají hlavní příběhy ze života Ježíše Krista.¹⁷⁶ Příběhy sestávají z radostných, bolestných i slavných tajemství a přivádějí nás k živému společenství s Ježíšem takřka prostřednictvím srdce Matky. Papežem sv. Janem Pavlem II. přidané tajemství světla završuje pátý desátek, který nám ukazuje Ježíše jako toho, který „ustanovil eucharistii“. V růžencových desátcích tak naše srdce obsahuje i všechny skutečnosti, které jsou složkami života jednotlivce, rodiny, národa, církve a celého lidstva. Pojímá osobní příběhy i události týkající se bližních a zvláštním způsobem objímá ty, kdo jsou našemu srdci nejbližší. „Prostá modlitba růžence tedy tepe v rytmu lidského života“. A opět, jako je tomu v celé mariologii a mariánské úctě, je to modlitba zřetelně kristocentrická. Kontemplujeme tu jednotlivé životní události Krista, Maria je zde cestou, nikoliv cílem. „Až by se chtělo říci, že Růženec je modlitbou ke Kristu, ne modlitbou mariánskou“.¹⁷⁷

Benedikt XVI. možná poněkud překvapivě spojuje modlitbu růžence s misijním posláním, které odvozuje od zjevení Panny Marie v různých zemích. Ve Fatimě, kde se zjevila třem pasáčkům Lucii, Hyacintě a Františkovi se představila jako Růžencová Madona a naléhavě doporučovala každodenní recitaci Růžence za ukončení války. Tradiční obraz Růžencové Madony představuje Marii, která na jedné ruce drží dítě Ježíše a druhou podává růženec svatému Dominikovi. Tato příznačná ikonografie ukazuje, že Růženec je prostředkem, který darovala Nejsvětější Panna ke kontemplaci Ježíše, aby byl jeho život meditován a On, aby byl milován a stále věrněji následován. Tento dar nám Maria zanechala také v různých svých zjeveních v dalších částech světa.

¹⁷⁴ JAN PAVEL II., *Rosarium Virginis Mariae*, KNA Kostelní vydří, 2015

¹⁷⁵ „Růžencem se totiž necháváme vést Pannou Marií, která je vzorem víry v rozjímáních o tajemstvích Krista, a den za dnem nám pomáhá osvojit si evangelium, aby tak utvářelo celý náš život. Proto ve stopách svých předchůdců, zvláště bl. Jana Pavla II., který nám před deseti lety daroval apoštolský list *Rosarium Virginis Mariae*, osobně vybízím k modlitbě růžence v rodinách a ve společenstvích, abychom tak vstoupili do Mariiny školy, která nás vede ke Kristu, živému středu naší víry.“

Převzato z Úvodu knihy *Růžencová tajemství*, Trapistky, Neveklov, Libreira Editrice Vaticana 2005

¹⁷⁶ KODET V., *Mariánské modlitby*, KNA Kostelní Vydří, 2006, str. 6

¹⁷⁷ Benedikt XVI. před Angelus, nám. sv. Petra 1. 3. 2009

Kontemplace jednotlivých růžencových tajemství je zároveň asi jedinou mariánskou modlitbou, kterou se Benedikt XVI. modlí veřejně se spolubratry v kněžské službě.¹⁷⁸ Ostatní mariánské modlitby, stejně jako i řadu dalších si nechává Benedikt XVI. jakoby pro svoje soukromí. Sám, když byl italským novinářem na tuto skutečnost tázán, odpovídá citací z Písma „vejdi do své komůrky“ srov. Mt 6,6 a potřebou určité intimity při osobním rozhovoru s blízkou osobou, jakou mu Maria je.¹⁷⁹ Růženec, jak zdůrazňuje, není mechanickým opakováním tradičních formulací, je biblickou meditací, která umožňuje probírat události Pánova života za doprovodu blahoslavené Panny a jako Ona je uchovávat v našem srdci. Osobní modlitba je tedy pro něj záležitostí, kterou potřebuje prožít především sám v sobě a před Bohem. Tím ovšem není nijak dotčeno, že by k modlitbě na veřejnosti, a to v jakékoli její podobě, nevyzýval. Říká, že kdo se modlí, nemarní svůj čas, i když se daná situace jeví jako naléhavá a všechno nasvědčuje tomu, že je nutno výhradně jednat. Modlitba a zbožnost neoslabuje zápolení s problémy dne, čas věnovaný Bohu v modlitbě ani neumenšuje účinnost lásky k bližnímu, nýbrž že je ve skutečnosti jejím nevyčerpatelným pramenem.

Jiné je to s modlitbou ekumenickou a modlitbami za další dobra. Zde, na rozdíl od osobní mariánské modlitby, nenárokuje Benedikt XVI. „soukromí komůrky“. K modlitbám častým a pravidelným za všechna dobrodiní našeho pozemského života nás vyzývá často s tím, že doplňující větou na konci modlitby je prosba o přimluvu Panny Marie. Uvedme si jeden příklad za mnohé. „Modlitba za jednotu křesťanů se nesmí omezit na jeden týden v roce. Kéž nám toto vyprošuje Panna Maria, kterou vyzýváme jako pomocníci křesťanů a oporou na naší cestě ke Kristu“.¹⁸⁰

Výslovně se Benedikt XVI. ještě zmiňuje o další mariánské modlitbě. Po celou dobu velikonoční se církev místo *Anděl Páně* modlí: *Raduj se Královno nebeská*. Je to text, který v těchto týdnech nahrazuje modlitbu *Anděl Páně*. Je to modlitba, která je sice krátká, ale má přímou formu zvěstování. S vnímavostí typicky sobě vlastní nám tu Benedikt XVI. ukazuje, že je to zvěstování Marii, které k ní tentokrát nepřichází z úst anděla, jak jsme tomu přivykli v Písmu, ale přichází tentokrát z úst nás, křesťanů, kteří svou Matku zvou, aby se radovala z toho, že její Syn, jehož nosila v lůně, vstal z mrtvých. Je to posun, kdy radost nezvěstovává Boží posel, ale člověk člověku. Raduj se, byla první slova, která v Nazaretu zazněla z úst nebeského posla ke svaté Panně. O

¹⁷⁸ Výjimkou je samozřejmě modlitba Ave Maria a modlitby liturgie.

¹⁷⁹ RATZINGER – MESSORI, *O víře dnes*, rozhovor s Vittorioem Messorim, Zvon, Praha 1994

¹⁸⁰ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 21

Velikonocích zaznívá nová výzva k radosti *Gaude et laetare Virgo Maria, alleluia quia surrexit dominus vere alleluia* – Raduj se a vesel, Panno Maria, aleluja, neboť Pán v pravdě vstal z mrtvých, aleluja.¹⁸¹

¹⁸¹ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 80

4. Rozvíjení mariánské spirituality u Benedikta XVI.

V předchozích kapitolách této práce byla probrána teologická východiska pro žití mariánské spirituality i byl ukázán teologický vhléd Benedikta XVI. na tuto problematiku. Je samozřejmé, že vrcholný pontifik vedle svého vlastního duchovního života nemůže odmítnout veřejné působení a vlivem a vážností svého úřadu i vlivem svých myšlenek musí zkušenosti a nové myšlenky předávat a rozšiřovat po celé církvi. Stojí v jejím čele a má za ni zodpovědnost, za církev, která podle nicejsko – cařihradského vyznání má být *jedna, svatá, katolická, apoštolská*. To tedy v našem případě znamená, že od vrcholného pontifika jsou očekávány nové myšlenky, nový přínos pro danou oblast a jejich prohloubení. Jeho oba dva předchůdci na Petrově stolci, Pavel VI. a Jan Pavel II., kteří shodně z mariánské spirituality učinili výrazný rys svého pontifikálního působení, nám zanechali se svého období ucelený náhled na fenomén Panna Maria. Připomeňme si znovu za všechny encykliku Pavla VI. – *Marialis cultus* 1974, encykliku Jana Pavla II. – *Redemptoris Mater* 1987 a encykliku *Mulieris dignitatem* 1988, ve kterých čerpají z koncilního dokumentu *Lumen Gentium* 52-69.

Žádnou takovou encykliku nebo exhortaci s explicitním zaměřením na Pannu Marii nám ale Benedikt XVI. nezanechává, a to i přes svůj nesporný příklon k mariánské úctě. Nicméně i v jeho encyklikách¹⁸² a exhortacích Panna Maria je, ovšem ne v přímém explicitním směru. Benedikt XVI. se většinou drží formy koncilního dokumentu *Lumen Gentium*,¹⁸³ kde pojednání o Panně Marii je zařazeno do poslední kapitoly. Pokud tedy budeme hledat způsob, jakým Benedikt XVI. do prostoru mariánské spirituality přináší nové pohledy a impulzy, budeme většinou odkázáni pouze na vyhledávání a poměrně pracnou spartaci jeho jednotlivých vyjádření, tak jak je pronáší ve svých úvahách, homiliích a výzvách pro různé příležitosti. Řada takovýchto jeho myšlenek a postřehů má proto nutně exegetický nebo pastorační nádech.

Takovou spartaci jeho myšlenek a postřehů je i kniha, která u nás vyšla pod názvem *Benediktovo evangelium*.¹⁸⁴ Zde se např. Benedikt XVI. zamýšlí nad úvodním

¹⁸² Encykliky budou zmíněny dále v této práci

¹⁸³ Jak řekl Benedikt XVI. v promluvě k účastníkům 23. mezinárodního mariologického kongresu, koncilní text nevyčerpal všechnu problematiku ohledně postavy Matky Boží, ale předkládá „základní hermeneutický horizont“ pro další reflexi, ať už teologického nebo duchovního a pastoračního rázu. Kromě toho je projevem vzácné a nezbytné rovnováhy mezi teologickou racionalitou a cítěním věřících.

¹⁸⁴ BENEDIKT XVI., *Benediktovo evangelium*, Paulínky, Praha 2014

andělovým pozdravem adresovaným prosté židovské dívce Marii. Andělé mluvili s patriarchy, proroky, apoštoly svatými, ale nikdy ani jediný z andělů člověka nepozdravil. Této cti se dostalo pouze Marii.¹⁸⁵ Dá-li Bůh některé své bytosti jméno, vyjadřuje tím celou její podstatu. Maria by se dalo přeložit jako moře, mořská hvězda. Tak jako se všechny potoky a řeky vlévají do moře, tak i všechny milosti, které Bůh lidem dává, vytékají ze svého pramenu – Boha Otce a vlévají se do moře Mariina srdce.¹⁸⁶

Benedikt XVI. si všímá hned oslovení. V českém překladu anděl říká: „Bud' zdráva, milosti plná“. Původní řecké slovo *Chaire* ovšem znamená spíše *Raduj se, vesel se*, a to je první překvapení. V hebrejském světě se lidé zdravili *šalom*, tedy pokoj, zatímco ve světě řeckém *chaire*, tedy raduj se.¹⁸⁷ ¹⁸⁸Proč je však Maria vybízena radovat se tímto způsobem? Benedikt XVI. hned pohotově nabízí odpověď, která se nachází v druhé části tohoto pozdravu: „Pán s tebou“.¹⁸⁹ ¹⁹⁰Když 40 let poté Řekové toto evangelium četli, mohli v tomto pozdravu nalézt důležité poselství v tom, že už na počátku Nového zákona, na který tato stránka z Lukáše odkazuje, se otevírají dveře i světu pohanských národů. Tedy od nynějška Boží lid nezahrnuje pouze židovský národ, ale celý svět kolem, se všemi jeho národy. Kdysi důležité sdělení pro Řeky, které my dnes s určitou dávkou samozřejmosti přehlédneme a které Benedikt XVI. velmi správně opět nachází a vyzdvihuje. Nejen Židé, ale my všichni, jsme zahrnuti do Božího plánu spásy. V tomto andělově řeckém pozdravu se objevuje všeobecný rozměr království skutečného syna Davidova. Je potřeba zdůraznit, že andělova slova přejímají prorocký příslib knihy proroka Sofoniáše: „Zaplesej, síónská dcero, zahlahol Izraeli, Hospodin, tvůj Bůh, je uprostřed tebe“, srov. Sof. 3,14-17. Víme, že Maria dobře znala Písmo svaté. Proto jsme si také jisti, že svatá Panna rychle pochopila, že jde o slova proroka Sofoniáše adresovaná Izraeli, síónské dceři, jakožto Božímu příbytku. Překvapením je tak skutečnost, která Marii vede k uvažování, že tato slova, původně adresovaná celému Izraeli, se nyní zvláštním způsobem obracejí k ní samotné. Marii je jasné, že právě ona

¹⁸⁵ BENEDIKT XVI., *Benediktovo evangelium*, Paulínky, Praha 2014, str. 14

¹⁸⁶ OLIVA A., *Ave Maria*, Kropáč-Kucharský, Praha 1935, str. 25

¹⁸⁷ Benedikt XVI. upozorňuje na skutečnost, že slova *radost i milost, chará a cháris*, jsou ze stejného kořene. Radost a milost k sobě patří. In BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, str. 24

¹⁸⁸ SEEWALD P., *Joseph kardinál Ratzinger Benedikt XVI.*, Portál, Praha 2005, str. 22

¹⁸⁹ BENEDIKT XVI., *Benediktovo evangelium*, Paulínky, Praha 2014, str. 11 Tatáž myšlenka je zmíněna i v dalším odkazu

¹⁹⁰ BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, str. 22

je dcera síónská a Pán s ní má zvláštní záměr.¹⁹¹ Chápe, že právě ona je povolána stát se skutečným příbytkem Božím, příbytkem nevystavěným z kamenů, ale z živého masa, které má živé srdce. Mariina čistota je ztělesněním toho, co znamená nové stvoření. Benedikt XVI. jasně říká, že Marii nelze definovat z ní samé. Teprve ze svatosti Boží a z hříchu člověka je možné si představit tajemství Mariina vyvolení. Boží svatost, která se stala viditelnou v Kristově kříži, předem Marii osvobozuje z lidské hříšnosti, jíž je člověk poznamenán. Všem lidem je Bohem nabídnuto to, co ona přijala jako první jedinečným způsobem. Proto církev nazývá Pannu Marii dcerou Boha Otce, Matkou Boha Syna a nevěstou Ducha Svatého. Ona je chrámem trojjediného Boha.^{192 193}

Vraťme se na okamžik k prvnímu slovu, *Raduj se, jásej*. V Novém zákoně zaznívá toto slovo jako vůbec první, neboť andělovo poselství Zachariášovi o narození Jana Křtitele se odehrává dosud na prahu mezi oběma smlouvami. Jak si Benedikt XVI. všimá, až tímto rozhovorem mezi andělem Gabrielem a Marií skutečně začíná Nový zákon. Lze proto říci, že prvním slovem Nového zákona je výzva k radosti, *Raduj se a jásej*. I proto můžeme tvrdit, že Nový zákon je skutečné evangelium, tedy dobrá, skutečně radostná zvěst. Tedy nejen podle překladu, ale podle jeho obsahové skutečnosti. Tato nádherná sentence Benediktových myšlenek o tom, proč je evangelium dobrou zvěstí, nám přesně vykresluje hloubku jeho myšlenek opřenou o hlubokou vzdělanost. Nový zákon začínající radostným zvoláním *Raduj se, vesel se*.¹⁹⁴

Jak dále Benedikt XVI. ukazuje, této novinky radosti a dobra si všiml především řecký svět. Hluboce tuto radost vnímal, neboť pro řecké chápání světa nebylo zcela samozřejmé, zda existující křesťanský Bůh je dobrý či zlý. Tehdejší řecká společnost uvažovala v horizontu mnoha božstev. Pro Řeky proto bylo běžné vědomí, že je obklopují různá božstva, často v protikladu jednoho ke druhému. Žili tak ve strachu učinit něco, co by druhé božstvo urazilo a mohlo by se jim mstít. Byl to jejich svět naplněný strachem a nebezpečnými démony. Nyní jsou jim přinesena slova - raduj se, já jsem pravý Bůh, jediný, démoni nejsou ničím. Tuto velikou radost zvěstuje

¹⁹¹ Viz kapitola o plnosti Mariina poznání hned od počátku výše v této práci.

¹⁹² Svatý Ambrož k tomu dodává, že Josef byl pln laskavosti, byl spravedlivou postavou, aby hodnota jeho svědectví získala na vážnosti. (Exp. Ev. sec. Lucam II, 5). Nemohl by poskvnit chrám Ducha svatého, Matku Páně, lůno oplodněné tajemstvím (tamtéž. II, 6). A jak dodává Benedikt XVI., „Třebaže zakusil neklid, udělal Josef, jak mu anděl Páně přikázal v jistotě, že jedná správně, včetně toho, že dal dítěti jméno Ježíš, které vládne nad celým světem, a zařadil se tak do šiku pokorných a věrných služebníků. Svatý Josef zvěstuje Pánovy dívky, dosvědčuje Mariino panenství.“

¹⁹³ MEISNER J., *Úvahy o Panně Marii*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2006, str. 7

¹⁹⁴ BENEDIKT XVI., *Benediktovo evangelium*, Paulínky, Praha 2014, str. 8-14

křesťanství. I proto je dobrou zprávou. Pro nás katolíky je to jasné již od malička, pro Řeky toto byla novinka. Tuto pro antický svět tak zásadní novinku jsme si bohužel dnes už odvykli vnímat. Radost je potřeba někomu sdělit, s někým se o ni rozdělit Proto slova *raduj se* otevírají novou epochu. To je i důvod, proč Maria rychle vyráží na cestu a o svoji radost se dělí se svojí sestřenicí Alžbětou. Přináší jí radostnou zvěst. Je to dnešními slovy sdílení radosti. To je i skutečnou náplní Adventu,¹⁹⁵ přinášet druhým radost, která je radostí upřímně darovanou a vrací se k nám zpět. Z navštívení Panny Marie u Alžběty vyvozuje Benedikt XVI. pro křesťana tento jednoznačný imperativ: vyhledat bližního, jako opak Frommova radikálního *mít*.¹⁹⁶ Sotva vstoupí Maria do Alžbětina domu, začne tato stará žena zpívat. Je to první mariánská antifona, která zní v církvi. „Blahoslavená, která jsi uvěřila“. Maria odpovídá svým Magnificat, nejkrásnější mariánskou písní. O něco později začne zpívat i Zachariáš, který oněměl pro svoji nevíru. Je to takzvaný Benediktus: „Pochválen buď Hospodin, neboť navštívil a vykoupil svůj lid“.¹⁹⁷ Srov. Lk 1,68 Benedikt XVI. ve shodě s dalšími teology toto znovunabytí schopnosti mluvit označuje jako Ježíšův druhý prenatální zázrak.

Druhé slovo, nad nímž se Benedikt XVI. zastavuje, a které také pronese anděl, je: *Neboj se Maria*. Důvod k obavám tu skutečně byl. Nést na sobě tíhu světa, stát se matkou krále světa, stát se matkou Syna Božího je veliké břemeno. Žádná normální lidská bytost by toto nemohla unést. Proto anděl říká - neboj se. Zcela jistě se Maria k tomuto slovu v rozličných situacích vrací a znovu mu naslouchá. Prvním příkladem, kdy Maria mohla propadnout strachu, je Simeonovo sdělení, že i její vlastní duši pronikne meč. Zde ve svém nitru opět zaslechne ozvěnu andělových slov - Neboj se, Bůh tě nese. A zřejmě tato slova si opakuje i při Ježíšově veřejném životě, při cestě na Kalvárii i pod křížem, kde se zdá, že vše je v troskách. Stejnými slovy *neboj se*, se však Maria obrací k nám. Tento náš svět, který je světem strachu z bídy a chudoby, strachu z nemoci a utrpení, strachu ze samoty a smrti. Tuto biblickou výzvu aktualizuje pro dnešní dobu Benedikt XVI. tím, že mluví o rozvinutém sociální pojištění. Ale svět

¹⁹⁵ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str.22

¹⁹⁶ „Erich Fromm, psychoanalytik, zradikalizoval srovnání *být a mít*. Nemoc naší civilizace spatřoval v tom, že vše přeměňujeme na *mít*. Aby se ale něco mohlo *mít*, je to potřeba nejprve přeměnit v něco neživého, mrtvého – jen neživé totiž lze *mít*. Proto označil naši kulturu, která je civilizací *mít*, civilizací nekrofilie – zamilovanosti do mrtvého a do smrti.“ In RATZINGER J., *Boží světlo v naší době*, Paulínky, Praha 2008, str. 120. Východiskem je pro Benedikta právě vztah. Viz série úvah o vztahu k Bohu, bližnímu i sobě, které vytváří duši. In RATZINGER J., *Echatologie: Smrt a věčný život*, Barrister Principal, Brno 2004

¹⁹⁷ MEISNER J., *Úvahy o Panně Marii*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2006, str. 47

nezachrání žádná ideologie, ale živý Bůh.¹⁹⁸ Víme ale také, že v okamžiku hlubokého utrpení a osamocení, často spojeného se smrtí a umíráním, nás však žádné pojištění nemůže ochránit. V tuto chvíli platí jediné pojištění. To, s nímž přichází posel Pána, a jež Maria předává i nám – neboj se, já jsem s tebou.

Třetím slovem, o kterém se v této souvislosti Benedikt XVI. zmiňuje, je Mariina odpověď andělovi na konci rozhovoru. *Bud' vůle tvá, fiat.*¹⁹⁹ Mariina *Ano* vidí Benedikt jako základ nadpřirozené lásky *agapé*, která nám umožňuje zpřítomnění a vnímatelnost Kristova těla.²⁰⁰ Maria tímto slovem vstupuje do Boží vůle, do jeho vůle odevzdává veškerou svoji existenci a otevírá tak Bohu bránu světa. Bránu, kterou Adam a Eva svým *ne* Boží vůli zavřeli. Maria nechce být jako Bůh, naopak se mu v důvěře podrobuje. Často jsme i my pokoušeni dávat přednost vlastní vůli, která nám našeptává - měj odvahu a jednej podle sebe. Ve skutečnosti ale Boží vůle není břemenem. Dává nám síly překonat těžkosti a nést břemeno. Maria se stala matkou Ježíše proto, že přitakala Otcově vůli. Svatý Augustin k tomu dodává: „Žádnou hodnotu by pro ni nemělo ani samo božské mateřství, kdyby Krista nenosila v srdci, což je úděl blaženější, než jeho početí v těle“. ²⁰¹ Raduj se, neboj se, přijmi Boží nabídku – to jsou tři hlavní myšlenky, kterým se Benedikt XVI. věnuje v souvislosti se zvěstováním. Na několika málo slovech, která každý věřící křesťan mnohokrát slyšel, nám Benedikt XVI. názorně ukazuje, jak bychom asi měli postupovat při četbě Písma, jak bychom měli pečlivě a důkladně zacházet s každým slovem, s každou větou. Zároveň nám sděluje, jak jinak lze též v širším smyslu chápat slovo evangelium – radostná zvěst.²⁰²

I na jiných místech ale Benedikt XVI. rozvíjí své úvahy. Nabádá nás k tomu, abychom brali vážně tajemství vtěleného Boha a jeho pravé celé lidství zároveň, které nás opravňuje a dokonce po nás vyžaduje úvahu o tom, čím je pro samotnou Marii toto neobyčejné mateřství. Kvůli poměrné strízlivosti evangelia se obáváme odvážít se cesty takovéto meditace. Sami sebe tak vydáváme v nebezpečí, že zanedbáme Mariinu osobu a velikost jejího božského mateřství a poslání. Riskujeme, že se pro nás Maria stane jen pouhým neosobním nástrojem vtělení, že takto umenšíme reálnost i význam tohoto vtělení a že z tohoto vtělení uděláme, třeba jen nevědomě, pouhé objevení Boha na úkor

¹⁹⁸ Promluva na světovém setkání mládeže, Koln am Rhein, 20. 8. 2005 - in *Na minutu s Benediktem XVI*, KNA Kostelní Vydří, 2008, str. 86

¹⁹⁹ Nacházíme různé překlady – *Bud' vůle tvá, Ať se mi stane podle tvého slovo* apod. Pro naše účely je důležitý význam těchto slov, který zůstává přes rozličnost vyjádření stejný.

²⁰⁰ RATZINGER J., *Věřit, doufat, milovat*, Paulínky, Praha, 2010, str. 112 - 113

²⁰¹ Čerpáno z knihy *Benediktovo evangelium*, KNA Kostelní Vydří, str. 8-14

²⁰² BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 96

opravdu lidských podmínek jeho reálné přítomnosti zde na zemi: skromné narození, lidské mateřství, Ježíšovo dětství v běžné rodině tehdejšího židovského společenství.²⁰³ Další ze závažných myšlenek Benedikta XVI., ve které označuje tento plně lidský ráz mateřství a Ježíšova dětství jako bytostný prvek vtělení. „Brát vážně lidské, rodinné, společenské a náboženské podmínky celého Kristova života je nutné k přijetí pravé víry ve vtělení. Bůh se nezjevuje nějak odněkud, stává se opravdovým a úplným člověkem.“²⁰⁴ Jak asi musela být Maria povzbuzena k pokoře, když viděla, jak se její Pán podrobuje její mateřské autoritě. Představme si tu trvalé vztahy mezi matkou a synem v řádu mateřské a synovské lásky, autority a poslušnosti, úslužnosti a vděčnosti. Maria žije s Bohem, který je jejím synem, Ježíš se podrobuje Marii, která je jeho matkou a jejímž je on zároveň Tvůrcem a Spasitelem! Toto těžko postižitelné a popsatelné tajemství, o němž by se mohlo meditovat do nekonečna, nám spolehlivě ukazuje Benediktovo smýšlení o reálnosti vtělení Božího Syna a reálnost jeho lidství. Maria podle Benedikta tedy není pouhým neosobním nástrojem přijetí lidství, ale naopak zdůrazňuje potřebu uvědomit si tajemství vztahu. „Toto mějme na paměti vždy, pokud jmenujeme Marii jako „Matku Boží“. Takto jediným a přiměřeným způsobem vyjádříme tajemství vtělení Boha, který se pro nás stal člověkem.“²⁰⁵ Zároveň ale Benedikt XVI. varuje před skutečností, že v oblasti věroučných pravd a především pak v oblasti morálky existují témata, která nejsou v diecézích při kázáních a katechezích dostatečně prezentována. To se týká i nedostatečného promlouvání o Panně Marii, kdy touto absencí podávaná katolická věrouka je zkreslená a sama v sobě rozporuplná a nemůže dlouhodobě přinášet dobré ovoce. Tato výtky se nemusí týkat jen vysvěcených osob, jak by se mohlo na první pohled zdát. Benedikt XVI. často zdůrazňuje, že ono Mariino *fiat* není pouhým historickým svolením, ale je aktuálně platné pro každého z nás každý den našeho života.²⁰⁶

Další myšlenka, kterou nás Benedikt XVI. uvádí do společného světa s Marií, je úvaha o životním prostoru křesťana, tedy kde se pohybuje on a kde se pohybovala Marii. Křesťan, stejně jako Maria, žije ve třech hlavních životních prostorech:²⁰⁷

²⁰³ I když to slovo není přímo použito, Benedikt XVI. se neustále vrací k nebezpečí dematerializace Krista, jak o tom bylo pojednáno dříve v této práci.

²⁰⁴ BENEDIKT XVI., *O víře, naději a lásce*, KNA Kostelní Vydří 2008 str. 69

²⁰⁵ Stejná myšlenka Benedikta XVI., jakou nacházíme např. u THURIAN M., *Maria, matka Pána*, Petrov, Brno 1991, str. 72

²⁰⁶ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 43

²⁰⁷ OLIVA A., *Ave Maria*, Kropáč-Kucharský, Praha 1935, str. 55

1) prostor tichého klanění a stále pohotovosti před tváří živého Boha. To je Mariina komůrka v Nazaretu.

To je ono dříve zmíněné Benediktovo vidění osobní modlitby v tichu, pokoře, sám před tváří neviditelného Boha. Benedikt XVI., v době svého pontifikátu jako jeden z nejmocnějších mužů tohoto světa, se po příkladu Panny Marie uměňuje, aby její Syn mohl být veliký, jako člověk zůstává pokorný, jemný, mírný až intimně subtilní.

2) Prostor naší přítomnosti uprostřed lidí tohoto světa. To je sál se svatebčany v Káně Galilejské.

Benedikt XVI., jako hlava katolické církve – papež, ovšem nežije způsobem mnicha v tichu nazaretské komůrky a ústraní odděleného od tohoto světa. Naopak, stojí v jeho středu, ve víru událostí. Jako židovská svatba s mnoha hosty trvající několik dnů měla svá úskalí, tak i on musí řešit provozní problémy s nedostatkem vína. Spousta věřících hladoví po Kristu a chtějí slyšet slova věčného života. Pokud by je on sám v sobě neměl, mohl je jen těžko předávat dál.

3) Prostor uprostřed církve. To je svatodušní večeradlo v Jeruzalémě.

Účastníci tohoto shromáždění byli obyčejní lidé, slabí a hříšní. Poznali, co je to sláva, utrpení i vítězství. Touto zřejmou eklesiologickou narážkou je nám připomenuto, že každý z nás je účasten ve shromáždění Božího lidu, v církvi putující, trpící i vítězné. Uprostřed tohoto shromáždění, jehož hlavou je sám Kristus, stojí jeho matka Maria, kterou Benedikt XVI. ve shodě s Pavlem VI. a pohledem magisteria nazývá Matkou církve. Také v Jeruzalémském večeradle v „hořejší místnosti“, kde byli shromáždění Ježíšovi učedníci, srov. Sk 1,13, je Maria přítomna v ovzduší naslouchání a modlitby, než se otevrou dveře, aby vyšli hlásat Krista Pána všem národům a učili je zachovávat všechno, co jim přikázal, srov. Mt 28,19-20.²⁰⁸

Jak říká Benedikt XVI. v homilii před slavností seslání Ducha svatého,²⁰⁹ jednotlivé etapy Mariiny cesty – od komůrky Nazaretského domu až k večeradlu toho Jeruzalémského, vedou přes kříž, vyznačují se schopností uchovávat nepřetržitou usebranost, rozjímat každou událost, mlčky chápat Boží vůli a vnitřně ji přijímat. Opět tady nemůžeme nevidět Benediktovu inklinaci k upřednostnění prvku intimity osobní

²⁰⁸ Homilie 4. 6. 2006 - Stejně jako církev neexistuje bez Letnic, tak neexistují Letnice bez Ježíšovy matky, protože Ona prožila jedinečným způsobem to, co denně zakouší církev působením Ducha svatého. „Církev se shromáždila v hořejší místnosti večeradla spolu s Marií, Ježíšovou matkou a spolu s jeho bratry. Nelze tedy mluvit o církvi, není-li přítomna Maria.

²⁰⁹ Kázání na náměstí sv. Petra, čerpáno z archivu Radia Vatikán

motlitby před velkolepými gesty. Přítomnost Matky Boží mezi jedenácti apoštoly po Nanebevstoupení není jenom historickou zmínkou o minulé události, ale uchováváním Jeho přítomnosti.²¹⁰

4.1 Pohledem teologálních ctností

Hned v předmluvě knihy *Věřit, doufat, milovat: Duchovní cvičení* se Ratzinger vyznává ke svému obdivu k publikaci Josefa Piepera „*Milovat, doufat, věřit*“, zveřejněné opakovaně v letech 1935, 1962, 1971 a nepopírá inspiraci této své vlastní publikace právě v tomto díle. Vedle řady filozofických úvah a citací Tomáše Akvinského přejímá hlavně pohled na tři teologální ctnosti, které transponuje do duchovních cvičení pro kněze a další zájemce ve formě „nových pohledů na spojení filozofie, teologie a spirituality“.²¹¹

4.1.1 Pohledem ctnosti lásky

Na třetí bod předchozí kapitoly navazuje i pohled ctnosti lásky. Mnohokrát ve svých promluvách i encyklikách Benedikt připomíná, že Maria nás miluje, jako matka miluje své dítě. Maria je naše matka duchovním, nadpřirozeným způsobem.²¹² A stejným duchovním způsobem o nás i pečuje a stará se o nás. Dnešní věda nám podle posledních objevů sděluje, že milovat svého potomka je ověřitelná a precizně popsána chemicko – vegetativní reflexe, platící i u rozumem neobdařených zvířat. Materství spustí hormonální změny v těle matky a ta potom jedná pudově. Tak se vyjadřují i dnešní vědecké výzkumy, které rády zdůrazňují poslední objev na poli lásky, totiž, že je to vzájemná chemická reakce dvou organismů. Sympatie, zamilovanost i takzvaná láska s sebou přináší empiricky ověřitelné změny v chemické struktuře organismu. Snad bychom k těmto úvahám měli dodat jediné – toto vše platí v případě biologie. Mladí se zamilují, změní se chemické vzorce. I Benedikt říká, že matka pudově ochraňuje dítě, je biologicky vybavena větší trpělivostí, shovívavostí, schopností snášet bolest a nesnáze.²¹³ Nikdo tyto výzkumy nezpochybňuje. Ale je to láska, o které tu hovoříme my v případě Panny Marie a o které hovoří Ratzinger jako o lásce nadpřirozené? Ano, v Marii se zde spojuje láska biologická – lidská, třeba se i mění chemické reakce jejího

²¹⁰ Česká sekce Rádia Vatikán

²¹¹ RATZINGER J., *Věřit, doufat, milovat*, Paulínky, Praha, 2010, str. 6

²¹² RATZINGER J., *Věřit, doufat, milovat*, Paulínky, Praha, 2010, str. 98 V kapitole *K podstatě lásky* zde Ratzinger rozlišuje mezi různými druhy lásky přirozené a nadpřirozené.

²¹³ Promluva Benedikta XVI. před Regina caeli, Mestre-Benátky

organizmu, ale jak je mnohokrát Benediktem XVI. zdůrazněno, v případě Marie je tu navíc ještě láska Boží milosti,²¹⁴ která Marii odlišuje od pudově jednajících samiček subhumánní přírody. Matka, která nám zpětně vyprošuje onu nadpřirozenou duchovní milost u Boha i tím se stává tou duchovní matkou. Maria je naše matka z Boží vůle.²¹⁵ Benedikt XVI. jasně říká: „Mariino srdce navštívila milost Otcova, je proniknuto silou Ducha a vnitřně vedeno Synem. Vidíme tak lidské srdce dokonale zasazené do dynamiky Nejsvětější Trojice. Právě v tomto smyslu je Maria dokonalým vzorem milosrdné lásky Církve. Každá malá pozornost k bratru, každá byt' nepatrná starost o jeho rány se stává teologální, je-li oživována Kristovým Duchem.“ Takto vysvětluje Svatý otec význam křesťanské lásky jako teologální ctnosti.²¹⁶

4.1.2 Pohledem ctnosti naděje

S tímto pohledem na mateřství už lépe chápeme i Benediktem často vyslovené sousloví: Matka Božího milosrdenství. S trpělivostí a shovívavostí se slitovává nad hříšníky. Nepřisuzujeme jí Boží moc odpouštět hřích a provinění, mluvíme „pouze“ o slitování a vyprošování milosti.²¹⁷ Na některých místech svých promluv papež poněkud katecheticky zmiňuje starého lháře, který se snaží slabého uvést v omyl a poté v následné zoufalství různými triky a podvody. Lenost, pýcha, netrpělivost, požívačnost, nedostatek živé víry a důvěry v Boha - to všechno jsou pro Benedikta XVI. klíčky a úskoky, kterými se nás lhář snaží přitáhnout a udržet ve své moci.²¹⁸ Opakem a účinnou obranou je Mariina ctnost naděje. Tuto její ctnost dává do souvislosti s působením Ducha svatého. Stejně tak je tomu s Benediktem často vyslovovaným obrazem Marie - Živý stánek Boží. Tímto obrazem se ve své homilii ze dne 26. 5. 2005 zabývá ústředním bodem dějinné události Panny Marie. Ona je pokorným stánkem Slova, který je postaven a napnut vanutím Ducha Svatého. Bůh si nás v Kristu vyvolil již před stvořením světa. Je potřeba, abychom si toto uvědomili a přijali toto vzácné dědictví. „Jedině tak budeme moci spolu s Marií zpívat chválu jeho nádherné milosti. Spolu s ní proměníme naše malé naděje ve velkou skutečnou naději, která dá smysl

²¹⁴ Více o významu slova láska dále pojednává Benedikt XVI. hned v úvodu své první encykliky *Deus caritas est*.

²¹⁵ OLIVA A., *Ave Maria*, Kropáč-Kucharský, Praha 1935, str. 51

²¹⁶ Promluva k účastníkům Národní konference italské církve, 19. 10. 2006 in BENEDIKT XVI., *Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013

²¹⁷ OLIVA A., *Ave Maria*, Kropáč-Kucharský, Praha 1935 str. 55

²¹⁸ Homilie ze dne 26. 5. 2005

našemu životu a naplní nás hlubší nepomíjející radostí.“²¹⁹ Zde Bůh zakončuje svoji pout', na níž se vydal za člověkem, vydal se ho hledat, aby tu konečně mohl spočinout.²²⁰

Během své návštěvy České republiky se Benedikt XVI. v kázání při mši v Brně – Tuřanech věnoval tématu naděje. Je to téma i jeho encykliky *Spe salvi* a je to téma obecně lidské a vždy aktuální, protože bez naděje je velmi těžké postupovat životem tak, že usilujeme o dobro a dokonce jsme schopni pro ně i něco obětovat. Vztah k budoucnosti a důvěra v ní s nadějí velmi úzce souvisí. Bez naděje jde z budoucnosti strach nebo jsou myšlenky na ni vytěšňovány. Je spíš reálným zjištěním, než projevem škarohlídství, že se naděje mnohým z nás ztrácí z horizontu života. Od ztráty naděje je potom jen malý krůček k velké otrávenosti, skepsi, úniku do minulosti nebo k vyhledávání dalších klamných a zdánlivých nadějí. Papež Benedikt v této brněnské promluvě pojmenoval s noblesou a laskavostí, ale přitom přímo a jasně, věci pravými jmény. Bez agresivity, ale také bez pardonu říká: „Jediná jistá a spolehlivá naděje je v Bohu.“ Proto vidí v dějinách i v současnosti jako jednoznačně špatné, když člověk vyloučí Boha ze svého uvažování nebo když myšlení o Bohu je přesunuto a vytěšněno z veřejného prostoru jen do privátní sféry člověka.²²¹ Pouhé bránění a preferování lidské svobody totiž k zachování a naplnění nadějí pro člověka nestačí, protože jak Benedikt říká: „Lidská bytost je svobodným tvorem a jeho svoboda zůstává křehkou.“ Křesťanství zde nepřináší v člověku okamžitě jakousi lepší kvalitu, o kterou bychom mohli opřít svou naději. Přináší ale možnost osvobození, které je podstatné a zcela jedinečné: „Ano, člověk potřebuje být osvobozen od materiální tísně. Mnohem podstatnější však je, aby se zachránil před zlem, které postihuje ducha.“ A tato záchrana, která není v první řadě záchranou před „zlými bližními“, ale před zlem jako takovým, které se zmocňuje člověka samotného, je podle něj v postavě Ježíše Krista přicházející skrze Marii od Boha. „V tomto našem světě, který se ztrácí, když důvěřuje pouze lidským plánům, jedině Kristus může být naší spolehlivou nadějí. Stejně, jako tomu bylo u Marie, když se zřekla svých lidských plánů.“ Žití této pravdy potom klade

²¹⁹ Zdravice 7. 9. 2007 in BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 171

²²⁰ BENEDIKT XVI., *Mariánské myšlenky*, Paulínky, Praha 2008, str. 5

²²¹ Zde musíme dobře rozlišit pojmy „vyloučení Boha z veřejného prostoru“ na straně jedné a preferenci osobní modlitby v soukromí na straně druhé.

papež jako úkol: „To je zvěst, kterou my křesťané jsme povoláni každodenně hlásat a dosvědčovat“.²²²

Dosvědčovat naději je ovšem něco zcela jiného, než pouze kritizovat okolní svět nebo halasně a povýšeně kárat vše, co se člověku nelíbí. Smutek světa – metafyzická lenost – acedia, pochází právě z nedostatku ochoty a schopnosti přijmout velikost poslání, které Bůh neopakovatelně každému člověku svěřil.²²³ Náš přínos světu a Božímu dílu v něm nespočívá v první řadě v negaci, v bédování, kárání a odsuzování, ale v zpřítomňování naděje, která vychází z Boha, ovlivňuje podstatně život křesťana a tak se stává přítomnou ve světě. Nepochybně neměl papež na mysli lacinou naději dle hesla „ono to nějak dopadne“, čímž je míněno, že dobře. Jde o naději, která se může postavit tváří v tvář moci hříchu, bídě světa a naší lidské nedokonalosti a přesto zůstane věrohodná a nosná. Jde tedy o naději, která „unese“ život člověka, rodiny i lidstva v neideálních podmínkách, přesně po vzoru života Panny Marie. Pouhé „mělo by být“, „kdyby bylo“ a „kdysi bývalo“ žádnou nosnou naději nepřináší a papež se také takovýto tématům ve svých textech o naději nevěnuje a takovéto výrazy zásadně nepoužívá. Jde mu vždy o naději skutečnou, přítomnou dnes a zde v životě každého křesťana.

4.1.3 Pohledem ctivosti víry

Při řadě svých kázání Benedikt XVI. zahrnuje Pannu Marii do „života Svaté Trojice“.²²⁴ Bohužel není úplně jasné, jestli se jedná o pouhý katechetický výraz nebo jestli tímto sleduje nějakou hlubší teologickou úvahu. Ve svých ryze teologických dílech se ale o tomto Ratzinger – Benedikt XVI. nikde více nezmiňuje, což by dávalo za pravdu první variantě, ale na druhou stranu není pravděpodobné, že by takovýto výraz se silně teologickým podtextem chtěl použít jen pro pouhou katechetickou formu bez rozvinutí obsahu. V každém případě Marii vidí jako tu, která nezůstává na povrchu a očima víry spatřuje v dějinách dílo Boží. Proto je Blahoslavená, protože uvěřila: vírou totiž přijala Slovo Pánovo a počala vtělené Slovo. Její víra jí dala uzříti, že všechny trůny mocných tohoto světa jsou provizorní, zatímco trůn Boží je jedinou skálou, která se nemění a nepadá. Její *Magnificat*, i ve vzdálenosti pohledu staletí a tisíciletí, zůstává nejpravdivější a nejhlubší interpretací dějin, zatímco výklady učiněné mnoha moudrymi

²²² Čerpáno z projevu Benedikta XVI. při návštěvě České republiky a encykliky *Spe salvi*.

²²³ BENEDIKT XVI., *Věřit, doufat, milovat*, Paulínky, Praha, 2010, str. 83

²²⁴ Čerpáno z české sekce Radio Vatikán: „*Zdůrazňuje se především Mariina víra. Maria je zahrnuta do tajemství lásky, celého života a společenství Nejsvětější Trojice. Její spolupráce na Božím plánu spásy a jediné zprostředkovatelské roli Krista je jasně potvrzena a správně zdůrazněna.*“

a mocnými tohoto světa byly v průběhu staletí vyvráceny fakty. To platí i s vědomím, že tato slova by se mohla jevit jako nepřiměřená vzhledem k reálnému kontextu každodenního žití. Co mohou a co zможou slova jejího Magnificat ve světě, kde rozhodují jiné osoby a jiné mocnosti? Maria nás však znovu překvapí; její srdce je průzračné, zcela otevřené Božímu světlu, její duše je bez hříchu, nezatížena pýchou a sobectvím. „Musíme neustále učit od Té, jejíž víra je bez stínu a bez trhlin. Velebí i má duše Pána? Maria vyznává velikost Boha. To je první nezbytný pocit víry; pocit, který dává bezpečí lidskému tvoru a osvobozuje jej od strachu i uprostřed dějinných bouří.“²²⁵

Bez většího překvapení Benedikt XVI. konstatuje, že Ježíš uskutečnil své království jinak, než by to učinili lidé. Jeho království začalo onou hodinou a nebude mít konce. Uprostřed jeho učedníků stojí jeho matka, se kterou společně chceme věřit, doufat a milovat. Zároveň se ptáme, proč Bůh vyvolil mezi ženami právě Marii z Nazaretu. Odpověď leží skryta v neproniknutelném tajemství Boží vůle. Přesto ale existuje důvod, který nám evangelium jasně pojmenovává, to je její pokora a víra. Velmi dobře to vyjadřuje Dante Alighieri v posledním zpěvu ráje. „Panna a matka, dcera tvého syna, nade vše stvoření veliká a plná pokory, předurčený cíl věčného úradku“ – Ráj XXXIII 1-3.²²⁶ Panna sama říká ve svém chvalozpěvu: „Velebí má duše Hospodina“, a právě proto byla Bohu milá a nalezla u něj milost. Stala se obrazem i předobrazem církve, a byla vybrána, aby přijala od Pána požehnání a předala ho celé lidské rodině. Toto požehnání je zcela konkrétní a není jím nikdo jiný než sám Ježíš Kristus. On je pramenem milosti, kterým byla Maria naplněna od prvního vzniku své existence. Přijala Ježíše s plností víry a s plností lásky ho darovala světu. Tuto výzvu adresuje Benedikt všem křesťanům: „Přijímejte Krista s plností víry a dávejte jej světu, aby svět byl skrze něho spasen.“²²⁷ Srov. Jan 3,17.

Je tu ještě další důležitý aspekt, který pontifik uvádí: otevření duše Bohu a Jeho působení ve víře obsahuje také prvek temnoty, tedy nepřítomnosti Ježíše, jehož tíhu vycítíme z Mariiných slov: „Dítě, proč jsi nám to udělal?“ srov. Lk 2,48.²²⁸ Vztah lidské bytosti k Bohu neodstraňuje odstup mezi Stvořitelem a stvořením, neeliminuje to, co prohlašuje apoštol Pavel o hlubinách moudrosti Boží: „Jak neproniknutelná jsou jeho rozhodnutí a neprobádatelné způsoby jeho jednání“ srov. Řím 11,33. „Avšak právě ten,

²²⁵ Benedikt XVI. na májové pobožnosti, nám. sv. Petra

²²⁶ Citát převzat z knihy BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 207

²²⁷ BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 207

²²⁸ BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, str. 84-85

kdo je - jako Maria - naprosto otevřen Bohu, dospívá k přijetí Boží vůle, i když je tajemná, často neodpovídá vlastní vůli a je mečem, který proniká duši, jak prorocky řekne Marii stařec Simeon“. V tomto příběhu, který vyplývá z podání Ježíšova dětství, zachyceného svatým Lukášem, Maria a Josef přinášejí syna do Jeruzalémského Chrámu, aby jej představili a zasvětili Pánu, jak ukládá Mojžíšský zákon: „Všechno prvorozené mužského rodu ať je zasvěceno Pánu“ Lk 2,22-24. Toto gesto Svaté rodiny nabývá ještě hlubšího smyslu, čteme-li jej ve světle evangelní epizody s dvanáctiletým Ježíšem, který je po třídenním hledání nalezen v Chrámu, jak diskutuje se zákoníky. Na ustaraná slova Josefa a Marie: „Dítě, proč jsi nám to udělal? Hle, tvůj otec i já jsme tě s bolestí hledali!“ odpovídá Ježíš tajemně: „Proč jste mě hledali? Nevěděli jste, že já musím být v tom, co je mého Otce?“ Lk 2,48-49, to znamená ve vlastnictví Otce, v domě Otcově jakožto syn. Maria musí obnovit hlubokou víru, s níž přitakala Zvěstování; musí připustit, že přednost má pravý a vlastní Ježíšův Otec; musí umět ponechat svobodu synovi, kterého porodila, aby plnil svoje poslání. A toto Mariino přitakání Boží vůli v poslušnosti víry se opakuje během celého jejího života až do té nejtěžší chvíle, pod Křížem.“²²⁹

4.2 Benediktova tichost

Je jisté, že Benedikt XVI. není typem hlučného člověka, který by volil bez užitku a dalšího smyslu silná slova. Mohli jsme si povšimnout, že několikrát se ve svých vyjádřeních právě do komůrky k tichosti a pokoře vrací.²³⁰ Není úplně jisté, jestli se Mariino tichostí a pokorou nechává inspirovat vědomě nebo je to jeho reflexivní postoj.

„Bůh nepřekřikuje hlučné, ale hovoří k těm, kteří naslouchají“.

„Protože Maria je tak malá, mohl se Bůh v ní stát tak velkým“.

„Protože Maria je tak tichá, mohlo se Boží slovo v ní stát tak mocným.“

„V životě každého křesťana musí být vnitřní klid, aby Slovo, které bylo na počátku, došlo mocného hlasu“.²³¹

Samozřejmě, že takovýchto různých citátů Benedikta XVI. bychom mohli uvést bezpočet. Spíše se ale podívejme na to, co je jim společné, co nám jimi pontifik chce sdělit. Bůh vždy v dějinách spásy upřednostnil tichost před hlukem. Dává přednost oběti

²²⁹ Benedikt XVI. k účastníkům mariologického kongresu, který se věnoval pokoncilnímu vývoji mariologie . 23. mezinárodní kongres pořádaný ve dnech 4. – 9. září 2006 v Římě Papežskou mariánskou akademií ve spolupráci s Papežskou univerzitou Antonianum. Castel Gandolfo

²³⁰ Sám sebe v rozhovoru s Petrem Seewaldem vidí jako člověka tichého a mírného. In SEEWALD P., *Joseph kardinál Ratzinger Benedikt XVI.*, Portál, Praha 2005, str. 36

²³¹ Všechny citáty in: BENEDIKT XVI., *Mariánské myšlenky*, Paulínky, Praha 2008

Ábela před hřmotným Kainem, odmění Joba za tichost a pokoru, se kterou snáší zkoušku příkoří, svého jediného syna svěří do klína tiché pokorné dívce, která jej porodí kdesi za městem a samotný Kristus nikdy nebojuje mečem a zbraněmi a přesto, nebo právě proto, vítězí. Bůh nehovoří ke křiklounům, ale k tichým. Protože Boží milost je vůči Marii tak velká, ona je tak malá. Ona totiž nechává ve svém životě Boha, aby byl velkým. On ponížené povyšuje. Jak vysoko vyzvedl ji, ukazuje její povýšení do nebeské slávy: Od této chvíle mne budou blahoslavít všechna pokolení. Maria je nádobou naplněnou mocnou milostí Boží, nic jiného v ní nemá místo.²³²

Proto nás Benedikt XVI. vybízí k tomu, abychom se stali jí podobnými. Jděme s Marií do školy Ježíšovo. „Jenom jeden je váš učitel“ Mt 23,10, říká Ježíš a Maria je jeho nejlepší žačkou. Od ní můžeme opisovat, ji můžeme napodobovat. Tuto Benediktovu myšlenku – apel, můžeme pochopit jako přímou výzvu k žití vlastní mariánské spirituality. Cesta člověka k Bohu musí odpovídat cestě Boha k člověku. Tato cesta je vyznačena třemi znameními, která by se dala krátce popsat slovy: tajemství, dialog, připravenost. Maria své tajemství uchovává. V knize *Ježíš Nazaretský – prolog* je zvolen výraz diskretnost.²³³ Po zvěstování nepořádá žádný mítink ani tiskovou konferenci. K velkým Božím skutkům spásy vždy dochází s vyloučením veřejnosti. Je zdrženlivá i vůči člověku, který jí byl tehdy nejbliže, vůči svatému Josefovi. Maria vede dialog – dialog s andělem. Nepřekvapuje ji anděl, ale spíše obsah jeho poselství. Říká své *ano*, aniž by byla nějak zásadně utišena její žízeň po vědění. Typický je i pohled Benedikta XVI. na víru a důvěru: „Boží slovo vždy nejdříve povolává a žádá naši důvěru.“²³⁴ Totéž platí nejen pro dialog Marie s andělem, ale princip tohoto povolání a důvěry objevuje pontifik jako schéma v celé Bibli. Zachariáš po svém povolání pro svoji nedůvěru na čas oněmí.²³⁵ Bůh chce slyšet naše *fiat* důvěry a připravenosti. „Ať se mi stane podle slova tvého“ Lk 1,38 je jakýsi bílý šek, nevyplněná směnka, jejíž závazky jsme připraveni plnit, ale které neznáme.²³⁶

V souvislosti s tím vším si můžeme položit otázku: jak mohla Maria žít na této pouti vedle svého Syna v tak pevné víře i v temnotách, aniž by ztratila plnou důvěru v Boží jednání? Maria zaujímá vůči tomu, co jí v životě potkává, zásadní postoj. Při Zvěstování

²³² Promluva ke Kongregaci pro nauku víry, 10. 2. 2006 in BENEDIKT XVI., *Růžencová tajemství*, Trapistky, Libreria Editrice vaticana, str. 16

²³³ BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, str. 16

²³⁴ Promluva ke Kongregaci pro nauku víry, 10. 2. 2006

²³⁵ Viz výše v této práci

²³⁶ MEISNER J., *Úvahy o Panně Marii*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2006, str. 35

se ulekla, když slyšela andělova slova. To je bázeň, kterou zakouší člověk, dotkne-li se jej blízkost Boží, ale není to postoj toho, kdo má strach z toho, co může Bůh žádat. Maria uvažuje a ptá se, co znamená ten pozdrav, srov. Lk 1,29. Benedikt XVI. při zodpovídání této otázky ukazuje na evangelium, kde je k označení tohoto uvažování použit řecký výraz „*dielogizeto*“, který odkazuje ke kořeni slova dialog. Znamená, že Maria navazuje vnitřní dialog se Slovem Božím, které jí bylo zvěstováno, nepřemýšlí o něm povrchně, ale pozastavuje se, nechává jej proniknout do svojí mysli a svého srdce, aby porozuměla tomu, co od ní Pán chce, tedy smyslu zvěstování. Další náznak Mariina vnitřního postoje k Božímu jednání nacházíme opět v evangeliu svatého Lukáše ve chvíli Ježíšova narození po klanění pastýřů. Praví se, že Maria „všechno uchovávala v srdci a rozvažovala o tom“ Lk 2,19, řecky *syballon*, což bychom mohli přeložit jako „držela pohromadě“, „ukládala společně“ ve svém srdci všechny události, které se jí staly; kladla každou jednotlivost, každé slovo, každou skutečnost do celku, konfrontovala a střežila, poněvadž uznávala, že všechno plyne z Boží vůle. Maria se nepozastavuje u prvního letmého porozumění toho, co se v jejím životě děje, nýbrž umí se dívat do hloubky, nechává se dotazovat událostmi, zpracovává je, rozlišuje a dostává se jí porozumění, které může zaručit pouze víra. Tato hluboká pokora Mariiny poslušné víry přijímá i to, čemu v Božím jednání nerozumí, a nechává na Bohu, aby jí otevřel mysl a srdce.

4.3 Lukášovo evangelium

Vedle Jana je to především evangelista Lukáš, který je vykladačem Mariina tajemství. Evangelista Lukáš líčí Mariinu událost pomocí jemného paralelismu s tou Abrahamovou. Stejně jako je vrchní patriarcha otcem věřících, který odpověděl na povolání Boha tím, že vyšel ze země ve které žil i ze svých jistot a vydal se na cestu do neznámé země, kterou v té chvíli vlastnil pouze v Božím příslibu, stejně tak se v plné důvěře svěruje Maria slovu, které jí přináší Boží posel a stává se vzorem a matkou všech věřících.²³⁷

Benedikt XVI. zde navíc od jiných exegetů akcentuje jeden rys, který on vidí na Marii jako důležitý a významný také pro předávání pokladu víry a tradici. Vyzdvihuje ten moment, kdy Lukáš o Marii třikrát říká, že slovo uchovávala ve svém srdci a rozvažovala o něm – Lk 1,29 – 2,19 – 2,51. Benedikt XVI. Marii v tomto okamžiku

²³⁷ BENEDIKT XVI - *Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013, str. 57

vidí jako pramen předávání.²³⁸ V její paměti se slovo uchovává, a proto se stává spolehlivou svědkyní událostí. Pokud Lukáš použije slovo paměť, správně Benedikt XVI. upozorňuje na to - další z řady výrazných Benediktových myšlenek, že nemá na mysli jen vnější registrování toho, co se událo, pouhý záznam. Jde tu především o vnitřní spoluúčast, která umožňuje přijetí a uchování slova. Co se mne nedotkne nebo do mne nějak nepronikne, to se časem ztrácí ve změti všeobecných vzpomínek a ztrácí svoji specifickou podobu a tvar. Proto ona poměrně tvrdá slova o proniknutí meče. Neoddělitelně k sobě tedy patří pochopení – prožití – uchování. Pokud jsem něco nepochopil – neporozuměl, tak to ani nemohu adekvátně rozvíjet a předávat dál. Teprve pokud pochopím – porozumím, mohu se vnitřně identifikovat s touto skutečností a navázat ji na svou lásku. Co nemiluji, to nemohu opravdově rozumět. Tento sled myšlenek Benedikta XVI.²³⁹ se v případě Mariiny paměti jasně ukazuje, co si lze pod pojmem paměť – uchovávat – uvažovat o tom, představovat. Nejde tedy jen o paměť na číselnou kombinaci, ale jde zde o paměť srdce²⁴⁰, z níž dávám něco ze sebe sama. Maria tedy vnímá svými smysly, ale zároveň je nechává prožít skrze své nitro. Srovnává slova a události víry se zkušenostmi svého života. Tak se víra mění v porozumění a pochopení a může být předávána dál. Přestává být pouhým slovem, je transformována do lidského života s tím, že zároveň může být přetransformována do života dalších. Benedikt XVI. zde vidí Marii jako příbytek slova, které střeží a ochraňuje před nepřízní a zlobou okolí. „...její život protkává, obohacuje a prohlubuje síla slova. Maria nejprve jakoby slovo stráví, upraví jej sobě na míru, ale během toho také ona svůj život upravuje na míru slova. Její život se stává slovem a stává se smyslem.“²⁴¹ Maria tedy žije z paměti srdce, která proniká do nitra věcí, a tak vede k jejich pochopení. A právě služba bližnímu se děje skrze Mariino tajemství, setrvání, zastavení se, které nechce jen přinášet úspěchy a vždy za každou cenu vítězit.

Uvedli jsme zde několik myšlenek Benedikt XVI. na téma Panny Marie u Lukáše, a to proto, aby bylo patrné, jak se sdělením Písma pracuje, jak je rozvíjí a do jaké hloubky zachází. Jsou to skutečně některé neopakovatelné momenty a myšlenky, kterými Benedikt XVI. rozvíjí mariánské téma a ze kterých je jasně patrné, že tyto myšlenky žije – prožívá ve svém nitru a neustále se je snaží rozvíjet a prohlubovat. Jejich hloubka tak dosahuje až intimního charakteru osobní zpovědi. Pokud tedy

²³⁸ BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, str. 16

²³⁹ BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, str. 60

²⁴⁰ Viz kapitola Slovo srdce této práce

²⁴¹ Promluva před Anděl Páně na téma Mariino povolání 19. 11. 2006

Benedikt XVI. hovoří o Marii, není tu ani stopa po povrchnosti nebo teologicky nadřazeném nadhledu, spíše vidíme osobní zpověď člověka o jeho vlastním spirituálním prožití a hluboké pokoře a úctě. To také plně koresponduje s jeho celkovým pohledem na křesťanskou víru, která musí i dnes pro nás být nadějí, která proměňuje a nese náš život. Musí být pro nás performativní, tedy poselstvím, které nově utváří život, neboť zde nejde jen o pouhou čistou informaci, kterou jsme předtím již několikrát odložili a která je překryta informacemi novými.²⁴²

Benedikt XVI. si nejvíce všímá u Lukáše popisu událostí, které později vedly k teologickému zdůvodnění při vyhlášení dogmatu o Nanebevzetí Panny Marie.²⁴³ Panna Maria prorocky pronáší slova, která načrtávají perspektivu, když říká: „Budou mě blahoslovit všechna pokolení“ Lk 1,48. Je to proroctví pro celé dějiny církve.²⁴⁴ Tento výrok z chvalozpěvu *Magnificat*, podaný svatým Lukášem, ukazuje, že se chvála Panny Marie, Matky Boží, vnitřně spojené s Kristem, jejím synem, týká církve všech dob a všech míst. Zaznamenání těchto slov evangelistou předpokládá, že oslava Panny Marie už byla vlastní době svatého Lukáše, který ji pokládal za povinnost a závazek křesťanské obce pro všechna pokolení. Slova Mariina vyjadřují povinnost církve pamatovat na velikost této ženy pro její víru. Tato slavnost je tedy pobídkou, abychom chválili Boha, hleděli na vznešenost Matky Boží, protože Boha poznáváme z tváře těch, kteří jsou Jeho.

Akt vyhlášení jejího Nanebevzetí byl jakousi liturgií víry. Proč je však Panna Maria oslavena Nanebevzetím?²⁴⁵ Svatý Lukáš, jak jsme slyšeli, spatřuje podle Benedikta XVI. kořen tohoto Mariina povýšení a chvály v Alžbětíných slovech: „Blahoslavená, která jsi uvěřila“ srov. Lk 1,45. A *Magnificat*, tento zpěv chvály Bohu, který žije a působí v dějinách, je hymnem víry a lásky, jež proudí ze srdce Panny. Ona s příkladnou věrností žila a střežila ve svém srdci slova Boží k jejímu lidu, přísliby dané Abrahamovi, Izákovi a Jakubovi, a učinila z nich obsah svojí modlitby: Boží Slovo se v *Magnificat* stalo slovem Mariiným, svítilnou na její cestě, uschopnilo ji přijmout i do vlastního lůna Boží Slovo učiněné tělem. Tento evangelní úryvek poukazuje na tuto přítomnost Boha v dějinách i v samotném vývoji událostí. Benedikt XVI. dává tento

²⁴² BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009, str. 11

²⁴³ Viz kapitola o dogmatech v této práci

²⁴⁴ Samozřejmě nás při tomto odkazu musí napadnout poněkud provokující otázka vznesená na adresu pochybovačů vzhledem k úctě k panně Marii, ale i zastánců lutherovské zásady *sola scriptura* – nebylo by více než vhodné Lukášovu větu Lk 1,48 spíše chápat jako imperativ: „Blahoslavte mne všechna pokolení“!

²⁴⁵ BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013, str. 41

úryvek z Lukáše do souvislosti se zmínkou ze šesté kapitoly druhé knihy *Samuelovy* 6,1-15, kde David přenáší posvátnou archu úmluvy. Srovnání, které podává Benedikt, má výrazný exegetický podtón: Maria, jež očekává Syna Ježíše, je posvátná Archa, která v sobě nese Boží přítomnost, která je zdrojem útěchy a plné radosti. Jan totiž tančí v Alžbětině lůně stejně, jako David tančil před archou. Maria je Božím „navštívením“, které působí radost. Zachariáš ve svém chvalo zpěvu říká doslova: „Požehnaný buď Pán, Bůh Izraele, protože navštívil a vykoupil svůj lid“, srov. Lk 1,68. Zachariášův dům zakusil Boží navštívení nečekaným narozením Jana Křtitele, ale především přítomností Marie, která nese ve svém lůně Božího Syna. Svoji exegezi zakončuje Benedikt XVI. sdělením, že „Maria sjednocená s Bohem se od nás nevzdaluje, neodchází do neznámé galaxie, ale jde k Bohu, přibližuje se, protože Bůh je nablízku nám všem a Maria, sjednocená s Bohem, má účast na Boží přítomnosti a je nejbližší nám i každému z nás.“

246 247

4.4 Panna Maria v Benediktových encyklikách

Jak již bylo řečeno výše, předchozí pontifikové, Pavel VI. a Jan Pavel II., učinili z mariánského kultu jeden z výrazných rysů svého pontifikátu. Ve prospěch tohoto tvrzení bychom mohli uvést řadu různých důkazů. Mezi nimi by samozřejmě nemohli chybět ani encykliky, které jsou zaměřeny výhradně na osobu Panny Marie a mariánskou spiritualitu. Pokud bychom ale obdobu např. *Marialis cultus* hledali u Benedikta XVI., činili bychom tak marně. Benedikt XVI. se nevěnuje Panně Marii takto přímočaře, ale vyjádření o Panně Marii činí obdobným způsobem, jako to dělá koncilní dokument *Lumen Gentium*. V tomto dokumentu je Panně Marii věnována celá (poslední) osmá kapitola. Stejně schéma zachovává ve svých encyklikách i Benedikt XVI.

Deus caritas est, encyklika z prvního roku Benediktova pontifikátu, podle tohoto principu mluví o Marii ve dvou posledních kapitolách 41 a 42. V kapitole 41. nahlíží Benedikt Marii jako zrcadlo veškeré svatosti.

„V Lukášově evangeliu se s ní setkáváme, když prokazuje službu lásky (*caritas*) své příbuzné Alžbětě, u níž zůstala „asi tři měsíce“ (Lk 1,56), aby jí pomáhala v poslední fázi těhotenství. „*Magnificat anima mea Dominum*,“ říká Maria u příležitosti této

²⁴⁶ Promluva ke kněžím a řeholníkům na slavnost Nanebevzetí Panny Marie, Castel Gandolfo 15. 8. 2007

²⁴⁷ Poslední zmínka o Marii se v obou spisech Lukáše váže k sobotě, ke dni odpočínutí Boha po stvoření, dni ztišení po Ježíšově smrti a očekávání Jeho zmrtvýchvstání. V této okolnosti můžeme hledat původ tradice mariánských sobot.

návštěvy – „Velebí má duše Hospodina“ (Lk 1,46) – a vyjadřuje tak celý program svého života, tedy nestavět se do středu, nýbrž vytvářet místo Bohu, s nímž se setkává jednak v modlitbě, jednak ve službě bližnímu, protože jedině tak se svět stává dobrým. Maria je velká právě proto, že nechce udělat velkou sebe, nýbrž Boha. Je pokorná, a proto nechce být ničím jiným než služebnicí Páně (srov. Lk 1,38.48). Dobře ví, že ke spáse přispěje nikoli tím, že by uskutečňovala své dílo, nýbrž tím, že se dá plně k dispozici Boží iniciativě. Je to žena naděje.“²⁴⁸

Tato poměrně rozsáhlá citace z encykliky nám ukazuje myšlenky a slova, která později během svého pontifikátu papež mnohokrát při různých příležitostech vyslovuje až s podivuhodnou přesností. A právě pro tuto přesnost opakovaných formulací, a uvádí je i tato celá práce, si musíme položit otázku, nakolik byla všechna ta různá vyjádření, a to právě pro jejich shodu, výsledkem pečlivé domácí přípravy nebo nakolik byla spontánním projevem. Osobně se domnívám, tak jak jsem Benedikta XVI. poznal z celé řady jeho děl a projevů, že Benedikt XVI. je tím typem člověka, který upřednostnil promýšlení každého vyřčeného slova před spontaneitou. V každém případě je po dosazení časových údajů k jednotlivým vyjádřením a publikacím jasné, že právě v encyklikách si Benedikt XVI. vytvořil myšlenkové a výrazové zázemí, které potom dále rozvíjí.

A tak jedinou novou úvahou 41. odstavce encykliky se stává myšlenka o důvodech přehlížení Panny Marie v období Ježíšova veřejného působení.

„Právě tohle nahlížíme v jemnosti, s níž v Káně vnímá jak potřebu, do níž se dostali novomanželé, tak Ježíšovu přítomnost. Totéž je patrné v pokoře, s níž přijímala to, že byla opomíjena v období Ježíšova veřejného působení. Ona totiž dobře věděla, že Syn musí založit novou rodinu a že matčina hodina nastane až v okamžiku kříže, což bude skutečná Ježíšova hodina (srov. Jan 2,4; 13,1). „Tehdy, když učedníci uprchli, ona zůstala pod křížem (srov. Jan 19,25–27). Později, v hodině Letnic, to budou právě oni, kdo se semknou kolem ní v očekávání seslání Ducha Svatého (srov. Sk 1,14).“²⁴⁹

Poslední kapitolu encykliky se Benedikt XVI. začíná eschatologickým pohledem na posmrtné působení svatých. Říká, že k životu svatých nepatří pouze vyprávění o jejich pozemském životu, nýbrž také jejich život a působení po smrti.

„Ve svatých se objasňuje, že ten, kdo směřuje k Bohu, se nevzdaluje lidem, nýbrž se jim stává opravdu blízký. Na nikom jiném to nevidíme lépe než na Marii. Slovo

²⁴⁸ BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, ods. 41

²⁴⁹ *Deus caritas est*, ods. 41

Ukřižovaného adresované učedníku Janovi a jeho prostřednictvím všem Ježíšovým učedníkům: „To je tvá matka“ (Jan 19,27) – se v každé nové generaci stává novým způsobem pravdivé. Maria se totiž opravdu stala Matkou všech věřících.“²⁵⁰

Encyklika je zakončena vyslovením díky a chvály Panně Marii a krátkou modlitbou k ní.

„Svědectví vděčnosti, která se jí projevuje na všech světadílech ve všech kulturách, představuje uznání oné čisté lásky, která nehledá sebe, nýbrž prostě a jednoduše chce dobro. Úcta věřících zároveň dokládá neomylnou intuici toho, že taková láska je možná.

Maria, Panna i Matka, nám ukazuje, co je láska a kde se nachází její původ i její stále se obnovující síla. Jí svěřujeme církev, její poslání i službu lásky:

Svatá Maria, Matko Boží,

tys darovala světu pravé světlo,

Ježíše, svého Syna – Syna Božího.

Ty ses bezvýhradně odevzdala Božímu povolání,

a tak ses stala zdrojem té dobroty, která prýští z Něho.

Ukaž nám Ježíše. Ved' nás k Němu.

Uč nás poznávat a milovat ho, abychom byli schopni opravdové lásky

a uprostřed žizničního světa byli pramenem živé vody.“²⁵¹

Spe salvi, encyklika ze třetího roku pontifikátu, věnuje Marii poslední kapitolu. Je určitým souhrnem myšlenek, slov a výrazů, kterými se Benedikt mnohem hlouběji zabývá na jiných místech svých úvah a katechezí. Maria je tu nazývána „hvězdou mořskou“, která nás vede hlubinami a temnotami putování. Je tu zmíněno Abrahamovo zaslíbení, Simeon a Anna, Gabrielovo zvěstování, Mariino fiat, ale i Magnificat a „Neboj se“.²⁵² Benediktova slova o Marii se v této encyklice dostávají přes kříž až ke vzkříšení a letničnímu působení Ducha svatého. Encyklika je opět zakončena krátkou mariánskou modlitbou:

„Svatá Maria, Matko Boží,

naše Matko, uč nás,

abychom spolu s tebou věřili, doufali a milovali.

Ukazuj nám cestu do jeho království.

²⁵⁰ *Deus caritas est* ods. 42

²⁵¹ *Deus caritas est*, ods. 42

²⁵² Viz první kapitola této práce.

Hvězdo mořská, sviť nám a ved' nás v našem putování!²⁵³

Třetí encyklika *Caritas in veritate* o integrálním lidském rozvoji v lásce a pravdě vyšla v roce 2009. Papež píše, že: „Láska je základní cestou sociální nauky církve“. Sociální nauka církve je *caritas in veritate in re sociali*. Panně Marii je z celého dokumentu věnovaná poslední věta, mající charakter prosebné přímlyvy:

„Kéž Panna Maria, prohlášená Pavlem VI. za *Mater ecclesiae* a ctěná křesťanským lidem jako *Speculum iustitiae* a *Regina pacis* nás chrání a svou přímlyvou nám vyprosí sílu, naději a radost nezbytnou pro to, abychom i nadále s velkodušnou oddaností uskutečňovali závazek všestranného rozvoje celého člověka a celého lidstva.“²⁵⁴

Zmínku o Panně Marii ale nacházíme i v apoštolském listě *Porta fidei*, kterým Benedikt vyhlásil rok víry. Marii zmiňuje v souvislostech s pronásledováním a nuceným útekem do Egypta, to vše v polovině 13. odstavce. List je typicky pro Benedikta zakončen výzvou: „Svěřme tento čas milosti Matce Boží, která byla nazvána „blahoslavená“, neboť „uvěřila“.“²⁵⁵ Srov. Lk 1, 45.

4.5 Setkávání s mládeží

Při svém působení v čele římskokatolické církve pokračoval Benedikt XVI. v cestě započaté svým předchůdcem Janem Pavlem II. v setkávání s mladými lidmi. Stejně jako on, chápal i Benedikt zvláštnost a neopakovatelnou atmosféru těchto různých setkání s mladými křesťany. Využíval je pro zmínění různých témat, která jsou pro mladé lidi dnes aktuální a na která chtěli slyšet odpověď právě od nejvyššího pontifika.

Nedílnou součástí těchto setkání byly pochopitelně i modlitby. Sledujeme-li jejich strukturu, v rámci tématu této práce nám půjde hlavně o modlitby mariánské, zjišťujeme, že žádné takovéto setkání neproběhlo bez jejich výrazného zastoupení. A nejde přitom zdaleka jen o modlitbu „Zdravas Maria“, která by jaksi automaticky byla připojena k modlitbě „Otče náš“. I ve svých výzvách, které mladým sděluje, často odkazuje na příklad Marie nebo na její přímlyvu. „Vám mladí, svěřuji znovu Kristův kříž: Přijměte jej, obejměte jej a následujte jej. Je to strom života. Vždy pod ním naleznete Marii, matku Ježíšovu, spolu s ní, trůnem moudrosti, zaměřte svůj pohled na toho, jež byl pro nás proboden.“²⁵⁶ srov. Jan 19,37. Modlitbu předává mladým jako

²⁵³ *Spe salvi*, str. 60

²⁵⁴ *Caritas in veritate*

²⁵⁵ *Porta fidei*, Apoštolský list papeže Benedikta XVI., říjen 2011

²⁵⁶ BENEDIKT XVI., *Benediktovo evangelium*, Paulínky, Praha 2014, str. 29

setkání se Bohem, jako službu bratřím, zejména pohostinností k nemocným, chudým a všem trpícím lidem. „Na tomto místě naší modlitby k nám Maria přichází jako matka, stále plná ochoty vůči potřebám svých dětí. Skrze světlo, které vychází z její tváře, září Boží milosrdenství. Vystavme se dotyku jejího pohledu, který nám říká, že nás všechny miluje Bůh, který nás nikdy neopustí! Maria nám přichází připomenout, že intenzivní, pokorná, důvěryplná a vytrvalá modlitba má mít v našem křesťanském životě ústřední postavení“.²⁵⁷ Jen těžko bychom mohli výstižněji charakterizovat pontifikův postoj k mariánské modlitbě, nebo modlitbě vůbec. Modlitba je pro něj neodmyslitelná pro přijetí Kristovy moci: "Kdo se modlí, nemarní čas, třebaže situace nese všechny příznaky nouze a zdá se, že nutí jediné k činnosti. Nechat se pohltnout činností vede k nebezpečí, že modlitba ztratí svou křesťanskou specifickou a svou pravou účinnost. Uvádí nás do kontemplace Kristovy tváře.“²⁵⁸

Benedikt XVI. se nerozpakuje stále znovu používat schéma *Mariina ano* pro vyslovení našeho osobního *ano* Kristu. Když Marii navštívil Anděl, byla to mladá nazaretská dívka, která vedla prostý a odvážný život žen své vesnice. A jestliže Bůh shlédl právě na ni a důvěřoval jí, chce nám tím také říci, že nikdo z nás není Bohu lhostejný. On hledí svým laskavým pohledem na každého z nás a volá nás ke šťastnému a smysluplnému životu. Nenechme se odradit těžkostmi! Maria se ulekla při zvěstování Anděla, který jí přišel říci, že se má stát Matkou Spasitele. Cítila, jak je slabá vzhledem k Boží všemohoucnosti. Nicméně bez váhání řekla „ano“. Díky jejímu „ano“ vstoupila do světa spása a změnila tak dějiny lidstva. Vy, drazí mladí přátelé, také nemějte strach říci „ano“ na Pánovo volání, zve-li vás, abyste Ho následovali. Odpovězte Pánu velkoryse! Jedině On může uspokojit nejhlubší touhy vašeho srdce. Mnozí z vás sem přicházíte pozorně a velkoryse sloužit nemocným nebo jiným poutníkům a kráčíte tak ve stopách Krista služebníka. Služba poskytovaná bratřím a sestrám otevírá srdce a dává ochotu. Kéž je vaší důvěrníci v tichu modlitby Maria. Kéž Maria pomůže těm, kteří jsou voláni k manželství, aby objevili krásu pravé a hluboké lásky, prožívané jako vzájemný a věrný dar. Těm z vás, které Pán volá, abyste Jej následovali v kněžském či řeholním povolání, bych chtěl znovu říci, že v naprostém darování vlastního života do služeb Bohu a lidem je celé štěstí. Kéž jsou rodiny a křesťanská společenství místem, v nichž se mohou rodit a zrát solidní povolání ke službě církvi a světu.²⁵⁹

²⁵⁷ Setkání s mladými, Polsko, 27. 5. 2006

²⁵⁸ *Deus caritas est*, č. 36

²⁵⁹ Setkání s mladými, Polsko, 27. 5. 2006

Není to jen výzva k modlitbě, s čím se Benedikt XVI. obrací k mladým křesťanům. Jsou i další palčivá akutní témata, která zaznívají na shromáždění mladých. Je to třeba otázka střízlivého životního stylu, doprovázeného vážným úsilím o rovnoměrné rozdělení bohatství, díky kterému je možné udržet řád spravedlivého a udržitelného rozvoje. „Proto je nám zapotřebí řady z vás mladých lidí, kteří stejně jako Maria chovají velikou naději a mají mnoho odvahy. Mají odvahu mudrců, kteří podnikli dlouhou cestu za hvězdou, aby nakonec mohly pokleknout před dítětem a nabídnout mu vzácné dary. I my potřebujeme takovouto odvahu, zakotvenou v pevné naději, kterou nám Maria může vyprosit. Marii svěřujeme potřeby církve a celého světa, zvláště v této chvíli poznamenaného množstvím těžkostí. K Ní se obraťme s modlitbou *Regina Caeli*, modlitbou, která nám dává zakusit útěšnou radost z přítomnosti vzkříšeného Krista“.²⁶⁰

Benedikt XVI. při mši svaté v Lurdech ve svém poselství nazvaném *Náboženská svoboda - cesta k míru*²⁶¹ zase připomíná, že svět reálně potřebuje Boha. Potřebuje etické a duchovní hodnoty, které jsou univerzální a sdílené, a náboženství může nabídnout cenný příspěvek pro jejich hledání a pro vytváření spravedlivého a pokojného sociálního řádu na národní i mezinárodní úrovni. Zdůrazňuje obzvláště, že náboženská svoboda je nezbytnou součástí právního státu. Nelze ji popírat, aby přitom současně nebyla dotčena všechna zásadní práva a svobody, jejichž je souhrnem a vrcholem. Lidstvo se nemůže podvolit negativní síle egoismu a násilí; nesmí si zvyknout na konflikty, které přinášejí oběti a ohrožují budoucnost národů. Tváří v tvář hrozivým momentálním napětím, tváří v tvář zejména diskriminacím, útisku a náboženské intoleranci, která dnes postihuje zejména křesťany. Znovu naléhavě vyzývá: netřeba podléhat malomyslnosti a rezignaci. „Všechny vybízím k modlitbě, aby snahy vyvíjené na mnoha stranách za účelem podpořit a vytvořit pokoj dosáhly svého cíle. K tomuto obtížnému úkolu nestačí jenom slova, je třeba konkrétního a trvalého nasazení představitelů jednotlivých národů, ale především je nezbytné, aby každý člověk byl živen autentickým duchem pokoje, jehož je třeba stále znovu vyprošovat v modlitbě a žít v každodenních vztazích v jakémkoli prostředí.“²⁶²

²⁶⁰ Benedikt XVI. před modlitbou Regina Coeli o 3. velikonoční neděli

²⁶¹ BENEDIKT XVI., *Náboženská svoboda jako cesta k míru*, poselství zveřejněné 16. 12. 2010

²⁶² BENEDIKT XVI., *Náboženská svoboda jako cesta k míru*, poselství zveřejněné 16. 12. 2010, ods.

5. Závěr

Anglický spisovatel Chesterton kdysi řekl, že zázrak řeči spočívá v tom, že dovoluje člověku nejen vyjádřit své vlastní myšlenky, ale také zanechat stopu po sobě samém, tedy zanechat stopu své neopakovatelné individuality. Ta se pochopitelně netýká jen textu, ale i celkového stylu určité osoby, gest, vystupování. A je to myslím poměrně přesná charakteristika toho, jak lze nahlížet osobu emeritního papeže Benedikta XVI. Jak ukázala tato práce, jeho individualita je v mnoha ohledech naprosto typická, nezaměnitelná, někdy i těžko uchopitelná. V každém případě platí, že jeho myšlenky jdou daleko za hranici pouhé obecnosti a mají v sobě sílu nás obohatit a povzbudit. Každému, kdo se osobou Josefa Ratzingera – Benedikta XVI. někdy hlouběji zabýval, musí v mysli zůstat četné myšlenky, které se skládají do obrazu jeho jedinečného a nezaměnitelného osobního stylu. Jeho osobnost a vystupování mají v sobě určité prvky přirozené vznešenosti. Je diskrétní, pozorný, sám k sobě velmi náročný a také samozřejmě úzce spojený se svými německými kořeny. Základem pro pochopení jeho stylu je znalost jeho vlasti, jihovýchodního Bavorska.

Fúze různých aspektů tvoří jednu ze specifických kvalit osobnosti Josefa Ratzingera - Benedikta XVI. a je i jedním z důvodů hluboké důvěry a přátelství, kterými se inspirovalo mnoho osobností z nejrůznějších kruhů, a to včetně jeho předchůdce na papežském stolci Jana Pavla II. Ten ve své knize *Vstaňte a pojd'me*, vyhradil budoucímu Benediktovi XVI. slova, která bychom mohli označit za svého druhu ojedinelá: *Děkuji Bohu za trpělivost a pomoc důvěrného přítele kardinála Ratzingera*. Jejich přátelství je novější než se obvykle tvrdí a hlubší než se doposud vědělo. K jejich setkání došlo na prvním konkláve roku 1978 hned po smrti Pavla VI. Ratzinger si Wojtylu od té doby pamatoval díky dojmu, který u něho vyvolalo jeho vystoupení na zasedání v době Sede Vacante. Jmenování Wojtyly do vatikánského úřadu roku 1982, zajisté zpečetilo vzájemnou úctu mezi těmito dvěma papeži a jak práce ukázala, byl tím umožněn vznik přátelského vztahu, ba dokonce určité míry jisté osmózy či vzájemného pronikání jejich idejí, ke kterému dříve nedocházelo. Touto vzájemností byla ovlivněna do jisté míry i Benediktova mariánská spiritualita. K Ratzingerově – Benediktově osobnosti bezpochyby patří pronikavý pozorovatelský talent, který miluje právě žasnutí.

Mnohokrát můžeme od něho slyšet hluboké postřehy, týkající se nejrůznějších témat teologie i života obecně.

Ze své předchozí intelektuální a univerzitní zkušenosti si profesor Ratzinger do doby svého pontifikátu přinesl další rysy: detailní vnímání problémů, podrobné a velmi přesné analyzování otázek, intenzivně reflexivní povahu vyjadřování. Z důvěry v rozum jistě také pochází onen optimistický postoj k lidskému myšlení a k jeho cílům, který je jakoby definitivní formou jeho osobnosti. Ideje nejsou podle Benedikta XVI. tím, co dává osobě její tvář, ale prostřednictvím idejí se vyjevuje sama osoba. Vezmeme-li do úvahy mnohokrát vyjádřené pevné přesvědčení o rozumnosti víry, dalo by se říci, že je realistou. A odtud plyne charakteristika jeho rozsáhlé literární činnosti: je to stálá a svoji povahou intelektuální pastorační, kterou nikdy neopouští. Tento pastorační charakter vyjadřování bylo možno jasně identifikovat i v citovaných úryvcích.

Zvolená metoda byla úspěšná a představila Benedikta XVI. jako precizního exegetu, který stojí na pevných naukových základech, to je pravděpodobně důsledek jeho německého původu a dlouholeté pedagogické činnosti, ale ukazuje ho i jako chápajícího člověka, který trpělivě vysvětluje okolnosti Mariina života. Mariánská spiritualita u něj není jen teologickou disciplínou zvanou mariologie, naopak vybízí k jejímu žití spolu s potřebou časté a soustředěné modlitbě k Panně Marii. Nebojí se přitom odhalit svoji lidskou křehkost a subtilní intimitu svojí nazaretské komůrky. Svoji otevřeností k žití mariánské spirituality ji vlastním příkladem i přímou výzvou předává mladým křesťanům. Jeho vysvětlující a výkladový literární styl je natolik důsledný a logický právě proto, že stojí na pevném přesvědčení neustálé otevřenosti k dialogu. Důvěřuje jak v rozumnost osob, s nimiž se setkává, a v jejich schopnost nacházet pravdu, tak také v nepotlačitelné vůli, s níž člověk poctivě usiluje o dobro. V tomto smyslu lze říci, že plně důvěřuje člověku jako osobě. Tento aspekt není něčím druhotným, nýbrž osobním, otevřeným stylem, který vyjadřuje skutečnost, že pravda vždy vychází od Boha a že poznávat Ho je specifický úkol každého člověka. Lidskému rodu není dáno privilegium vytvářet geniálními zásahy nějaké nové pravdy, ale pokojně promýšlet niterný logos věcí ve vztahu k pravdě, která se pomalu vynořuje v průběhu osobní cesty každého z nás.

Dalším aspektem, který práce odhaluje, je charakteristický rys jeho individuality – opatrnost, rozvážnost. Přitom je však třeba se oprostít od mnoha dvojznačností, které se s běžným užíváním tohoto slova pojí. Jeho postoj není rezervovaný či nerozhodný, ale

je výrazem seriózního vzetí v potaz oné závažnosti, která provází autentické a hluboké poznání věcí a situací. Ty nezřídka ke svému pochopení vyžadují správný čas a zralost. Mohli bychom tvrdit, že tu jde o typicky německou intelektuální serióznost, kterou Hegel definoval jako *námahu pojmu* a kterou sv. Tomáš Akvinský, po vzoru svého teutonského učitele Alberta Velikého, popsal jako *svědomité a jemné zkoumání*. Opravdová rozvážnost je aktivní, dynamická, zná vhodný čas a má svou rozhodnost, ale má také období zrání: nemůže otálet, ani mít naspěch. Již od mládí, jak sám později přiznává, preferoval mezi svými učiteli teologie obezřetné exegety, zvláště pokud se vyznačovali svěžestí a živostí a vyhýbali se sterilní monotónnosti a otrockému opakování. Tento rozvážný postoj byl často špatně chápán, když se mělo za to, že jde o nadměrnou ostražitost a obezřetnost ve vystupování. To je jeho skutečné povaze zcela vzdáleno.

Občas se hovořilo o Benediktově zdánlivé křehkosti, téměř zranitelnosti, které inspirují určitou měkkost způsobu jeho chůze, jeho průzračné oslovování druhých. Výmluvnost jeho gest by nepochybně mohla vést k takovému závěru. Nebyl by však správný. Myslím, že elegance jeho vystupování není výsledkem nějakého teatrálního drilu ani formálního vychování, ale fyzickým vyjádřením vytříbenosti jeho myšlení. Výmluvné pohyby jeho gest mají svůj původ nikoli v praxi, ani v nějaké technice chování vůči druhým, ale v samotném vývoji jeho myšlení. Jeho elegantní a účinná gesta jsou taková, protože takové je i jeho vlastní myšlení. Benedikt XVI. má zajisté onu zvláštní a obdivuhodnou sílu toho, kdo raději žasne, než uvádí v úžas. Také proto jeho chování není výrazem povrchní delikátnosti, ale vyrovnaného jemnocitu a subtilní melancholie, takřka zranitelnosti. Jakoby jeho pohled chtěl dosáhnout odstupu a výše toho, kdo se snaží nahlédnout hlubinu lidských srdcí. Jeho pohnutí, které je mnohem častější nežli se má za to, není citovou reakcí na věci, ale ochotou nechávat se získat úžasem z pravdy, neobvyklým a nepředvídatelným charakterem lidského tajemství. Kdo vede dialog, netrpí strachem, kdo vede dialog, není zaražen povykem či tichem zástupů nebo odlišných názorů. Kdo vede dialog, musí jej umět vést, musí znát mechanismy, které hýbou míněními a musí věřit tomu, že tato konfrontace má smysl. Z druhé strany, kdo má strach, rozhodně by nepronesl nikdy tak intenzivní a odvážné homilie, jejichž některé části zmínila tato práce.

Seznam literatury

PRIMÁRNÍ ZDROJE:

- BIBLE, ekumenický překlad 1985
BENEDIKT XVI., *Mariánské myšlenky*, Paulínky, Praha 2008
BENEDIKT XVI., *Boží světlo v naší době*, Paulínky, Praha 2008
BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*
BENEDIKT XVI., *Spe salvi*
BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate*
BENEDIKT XVI., *Porta fidei*
BENEDIKT XVI., *Mariánské myšlenky*, Paulínky, Praha 2008
BENEDIKT XVI., *Ježíš Nazaretský*, Barrister Principal, Brno 2013
BENEDIKT XVI., *Můj duchovní testament*, Portál, Praha 2013
BENEDIKT XVI., *Křížová cesta s Benediktem XVI.*, Trapistky, Neveklov 2010
BENEDIKT XVI., *O víře, naději a lásce*, KNA, Kostelní Vydří 2008
BENEDIKT XVI., *Radost z víry*, Paulínky, Praha 2013
BENEDIKT XVI., *Benediktovo evangelium*, Paulínky, Praha 2014
BENEDIKT XVI., *365 dní s Benediktem*, KNA Kostelní Vydří 2009
BENEDIKT XVI., *Růžencová tajemství*, Trapistky, Neveklov 2005
BENEDIKT XVI., *Náboženská svoboda jako cesta k míru*, Poselství zveřejněné 16. 12. 2010
BENEDIKT XVI., *Věřit, doufat, milovat* Paulínky, Praha, 2010
BENEDIKT XVI., *Mimo církve není spása*, samizdat
BENEDETTO XVI., *Giovane Maria*, Libreria Editrice Vaticana 2007
BENEDETTO XVI., *Come Maria*, Libreria Editrice Vaticana 2007
BENEDETTO XVI., *Il nostro Dio ha un cuore di carne*, Libreria Editrice Vaticana 2007
BENEDETTO XVI., *Messaggio per la gionata mondiale della pace 2008*, Libreria Editrice Vaticana 2008
Sv. GRIGNION Ludvík Maria z Montfortu, *O pravé mariánské úctě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2011
LAURENTIN René, *Návrat k Bohu s Pannou Marií*, Signum unitatis, Olomouc 1993
THURIAN Max, *Maria, matka Pána*, Petrov, Brno 1991
MEISNER Josef, *Úvahy o Panně Marii*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2006
OLIVA Alois, *Ave Maria*, Kropáč-Kucharský, Praha 1935
RATZINGER Joseph, *Eschatologie Smrt a věčný život*, Barrister Principal Brno 2004
RATZINGER Joseph, *Úvod do křesťanství*, KNA, Kostelní Vydří 2007
RATZINGER Joseph, *O víře dnes*, Zvon, Praha 1994
WEIS Martin, *Mariánské zrcadlo*, nakladatelství Katolický týdeník 2002

SEKUNDÁRNÍ ZDROJE:

- BIENERT Wolfgang, *Učení o Marii*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 1996
Česká sekce Rádio Vatikán
EVDOKIMOV Pavel, *Žena a spása světa*, Refugium Velehrad-Roma, Olomouc 2011
GROSS Hans, *Předobraz Panny Marie ve Starém zákoně*, in Poutník, časopis přátel sv. Františka, 1997/6
GROSS Hans, *Abraham, otec věřících – Maria, matka věřících*, in Poutník, časopis přátel sv. Františka, 1997
JAN PAVEL II., *Redemptoris Mater*, Zvon, Praha 1995
JAN PAVEL II., *Rosarium Virginis Mariae*, KNA, Kostelní Vydří 2015
Katechismus katolické církve – KNA, Kostelní Vydří 2002
KODET Vojtěch, *Mariánské myšlenky*, KNA, Kostelní Vydří 2006
Sv. KOLBE Maxmilian, *Panna Maria a Duch svatý*, in Poutník, časopis přátel sv. Františka, 1996
Lumen Gentium, Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Zvon, Praha 1995
Matka Páně, Papežská mariánská akademie, KNA, Kostelní Vydří 2003
MINAŘÍK Metoděj, *Mariánská dogmata*, KNA, Kostelní Vydří 1991
PAVEL VI., *Cultus Marialis*,
POKORNÝ Ladislav, *Věřím a vyznávám*, in Teologické studie, Česká katolická charita, Praha 1984
POSPÍŠIL Ctirad Václav, *Maria, mateřská tvář Boha*, KNA Kostelní Vydří 2004
POSPÍŠIL Ctirad Václav, *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2000
SEEWALD, Petr, *Joseph kardinál Ratzinger Benedikt XVI.*, Portál, Praha 2005
ŠTECH František, *Mariologie*, Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích 2010
WOLF Václav, *Neposkrvněné početí v průběhu historie*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2005

DALŠÍ ZDROJE:

- Das Studienbuch Magnificat*, Verlag Butson, Kevelaer 2013
HOCK Ronald F., *Zakázaná kniha o Panně Marii*, Pragma, Praha 2004
KLIMEŠ Jeroným, *Psycholog a jeho svědectví o Kristu*, Portál, Praha 2008
KUSHNER Lawrence, *Na tomto místě byl Bůh a Já, já jsem to nevěděl-nalézání sebe, spirituality a nejvyššího smyslu v židovské tradici*, DharmaGaia, Praha 2005,
MIXA Josef, *Boha neokecáš*, KNA, Kostelní Vydří 2016
SLOVNÍK BIBLICKÉ KULTURY - Ewa edition, Praha 1992
SLOVNÍK SPIRITUALITY - Stefano de Fiores a Tullo Goffi, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 1999,
VRÁBELOVÁ Dana, *Korunování milostných mariánských obrazů*, in Theologica 2012/2 Karolinum Praha 2012